KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

kıyı

60

YIL: 5 ● MART 1991 ● 4000 TL.

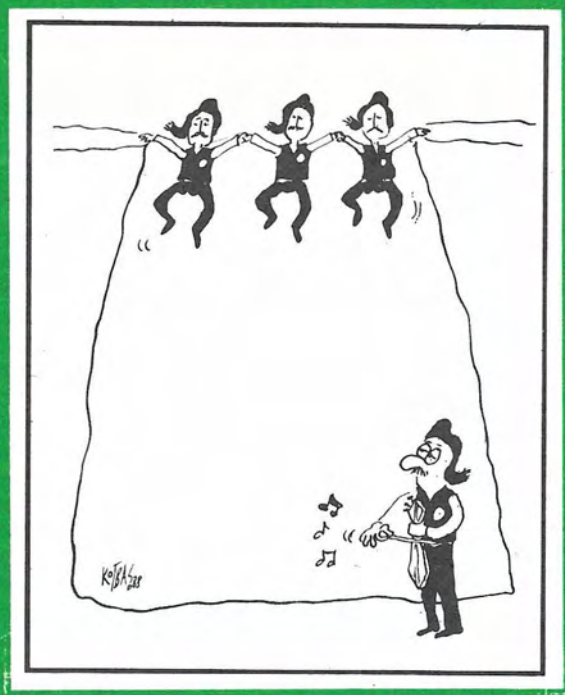

mizah basınımız ve trabzon'da karikatür

bu sayıda: ● rasim şimşek ● ibrahim dizman ● zerrin koç ● gündoğdu sanımer ● ahmet özer ● bekir semerci ● tülay ferah ● sevgi eltan ● gülçin üstüntaş ● gülseren engin ● abidin dino ● hikmet aksoy ● mustafa duman ● tuna ertem ● timuçin özyürekli ● yekta güngör özden ● adil salih ● enver atılgan ● hüseyin şahin ● osman bolulu ● a. nevzad odyakmaz ● şengül öymen gür ● türkün sümerkan ● mehmet aydın ● hilmi haşal

KIYI'dan

● **Aliye Aşurbaylı Trabzon**'da eğitim alanında sonsuz emekleri olan bir eğitimciydi. Bir öğretmendi. Tarih alanında eşi benzeri olmayan bir öncüydü. Sanatseverdi. Sanatın her dalına duyduğu sevgiyle önemli bir kimlik oluşturmuştu. Başta **Rusça** olmak üzere, gerek Batı dillerinden kimilerini, gerekse **Osmanlıcayı** kültürüne bir basamak oluşturmuştu. **TURGENYEV**'den **KLARA MİLİÇ** ile **RÜYA**'yı Türkçeye kazandırmıştı. Bu kitapların ilki 1938'de **Adana**'da, diğeri 1943'te **İstanbul**'da basılmıştı. **ÇEHOV**'dan bir kitap dolusu öyküyü çevirerek basıma hazırlamıştı. **PUŞKİN**'in şiirlerini mükemmel olamaz diye çevirmekten kaçınmıştı.

Aliye Aşurbaylı öğretmenimizin 1936 yılında **Adana**'da başladığı öğretmenliği, 1939'da **Trabzon**'a gelmekle yeni bir boyut kazanır. **Trabzon Lisesi**, binlerce öğrenci yetiştirdiği bir eğitim Kurumudur. Ardından **Fatih Eğitim Enstitüsü**'ne atanır. Gerek lisede gerek Enstitü'de nice oyunlar çevirir, bir yönetemen olarak sahneler. 1974'te emekli olur. 27 Mart 1981'de, 10 yıl önce aramızdan ayrılır.

Ülkemizin dört bir yanında önemli görevlerde bulunan, devletin en üst kademelerinde görev yapan nice kişinin öğretmeni olan **Aliye Aşurbaylı** öğretmenimizi, dergimizin Mart 1987 tarihli 12. sayısında ayrıntılı olarak anlatmıştık. Ölümünün 10. yıldönümünde, anısına içten saygılarımızı sunuyoruz.

● **Trabzon**'da eğitimciliğiyle sanatseverliğini harmanlayan, yaşamının nice güzel yıllarını öğrencileriyle, öğretmen arkadaşlarıyla, oluşturulan tiyatro topluluklarında dolduran, bir dönem Amatör Tiyatro Derneği Başkanlığını yürüten, sanata verdiği bu büyük emeğini bir yerde özgürlüğünden olarak ödeyen, değerli arkadaşımız **Aydın Aktaş** 27 Mart 1987 tarihinde aramızdan ayrılmıştı. Değerli arkadaşımızın ardında, nice oyunlara kattığı güzellikler bütün boyutlarıyla yaşıyor.

Anısına içten saygılarımızı sunuyoruz.

● Dergimizin her 12 sayısının sonunda bu toplamın okurun elinde daha kolay algılanması sağlamak amacıyla bir "dizin"e yer verdik. Dergimiz bu sayısıyla, 5. yılını tamamlamış oluyor. Gelecek sayımızla birlikte 6. yılımıza girmiş olacağız. 60 aydır okurlarımızla, dergimize gönül düşüren nice sevdiklerimizle, bizi çok yönlü destekleyen sevenlerimizle birlikte olduk. Bu sayımızdan sonra yeni bir döneme giriyoruz. Tüm okurlarımızdan, abonelerimizden dileğimiz çevrelerindeki dostlarından en az birini dergimize abone etmeleri... Hep birlikte Kıyı'yı daha nice sayılara taşımak için göreve diyoruz.

49. sayımızda abone olan okurlarımızın aboneleri bu sayıda sona ermiştir.

Dergimizin bu sayısının dizinini her zaman olduğu gibi büyük emeklerle hazırlayan değerli arkadaşımız **Türkün Sümerkan**'a içten teşekkür ediyoruz.

● Yazar arkadaşımız **Burhan Günel**'in çocuklar için yazdığı öyküleri Orhan Yayınları Çocuk kitapları dizisinde GÜVERCİNLER, ZÜLEYHA, SEVİNÇ DOLU BİR AKŞAM, KELEBEKLER UÇAR GİDER adlarıyla 32'şer sayfalık dört ayrı kitap olarak yayımlandı. **Bedri Çankaya**'nın yönettiği dizide çıkan kitaplar, öykülerin konularıyla eşdeğer olarak desenlerle süslenmiş. Çocuk yazınımızın nice güzel kitaplarının yayımlandığı bu dizinin isteme adresini yazıyoruz: **Alayköşkü Caddesi, Sıdıka Batu İşhanı, No: 12 / 102 Cağaloğlu - İstanbul**.

● **Trabzon**'da bir doktor

Dergimizde **"anı"**larını yayımladığımız şimdilerde **Almanya**'da yaşamını sürdüren sevgili **Gülseren Engin**'den bir mektup aldık. Anılarının genel içeriğinden ip uçları vermesi açısından mektubunu yayımlıyoruz:

"Kıyı dergisinden mektup alıncaya dek, anılarımı yazmak aklıma bile gelmemişti. Oysa şimdi Trabzon'la ilgili anılarımı yayınlamak istiyorlardı. Onsekiz yıl önce tanıştığım o güzel kenti düşündüm. Orada tanıdığım güzel insanları, o güzel dostlukları... Bir coşku rüzgârına kapılıverdim. Sanki yıllardır bu öneriyi bekliyormuşcasına, anılar bir anda, itiş - kakış doluşuverdiler kafama. Hepsi karmakarışık, düzensizç ve kopuk kopuktu; ama bir an önce yazılmak için sabırsızlanıyorlar; beni zorluyorlardı. Coşkumu engelleyemiyordum. Hemen oturup yazmak istiyordum; ama bu olanaksızdı. Günlerim ve gecelerim yoğun bir çalışma temposu içinde geçiyordu. Yazmak için ayıracak zamanım yoktu. Ancak anılar bir kez çıkmışlardı yüzeye... Dur durak dinlemiyorlardı. Yolda, otobüste, yemek yerken, çalışırken belirivеriyorlardı gözümün önünde. Onlardan güçlükle kurtarabiliyordum kendimi. Sonunda boyun eğdim ve her işi bir yana itip yazmaya başladım.

Trabzon "ilk"leri yaşadığım bir kentti. İlk görev yerim, ilk evim, evliliğim... Ne güzel anılarla doluydu Trabzon'daki günlerim. Bir çağlayan gibi akıyordu anılar kağıda... Bu anıları yazmak, bir anlamda onları yeniden yaşamaktı. O günlerdeki gibi mutlu oldum.

Bana bu olanağı verdiği için Sayın Ahmet Özer'e içten teşekkürler."

● Dergimiz yazı işleri yönetmeni, şair **Gündoğdu Sanımer**'in ikinci şiir kitabı SUYUN İNCE SESİNDE adıyla, Ankara'da Kerem yayınlarında çıktı. Aynı yayınlarda çıkan bir başka kitap da öykücü arkadaşımız **Dilber Saka**'nın. **Saka**'nın öykülerini içeren kitabı SESİM DEĞDİ YAĞMURLARA adını taşıyor. Sanatçılarımızı şimdiden kutluyoruz.

● SÖKE Halk Kütüphanesi Şiir Kitapları Odası kuruluyor.

Türkiye'de ilk kez şiir kitapları odası kitaplığı oluşturmak üzere kampanya başlatan **Söke Hacı Halil Paşa Halk Kütüphanesi**; amatör - profesyonel tüm şairlerin, şiirsever okurların gerek kendilerinin gerekse diğer şairlerin basılmış eserlerini kütüphaneye bağışlamalarını dilemektedir. BEŞPARMAK adıyla, 16 aydır düzenli olarak yayımladıkları kültür - edebiyat dergisiyle ve **Söke** Halk Kütüphanesinde düzenledikleri Şiir - Sanat - Kültür ve Kitap Tanıtma Toplantılarıyla yörede büyük ilgi çeken çalışmalara KIYI okuyucularının da katkısını beklemekteyiz. Şiir kitabı göndermek isteyenler için adres: "Söke Hacı Halil Paşa Halk Kütüphanesi Müdürlüğü Söke - AYDIN

● 6. yılımızın ilk sayısında, Nisan 1991'de çıkacak 61. sayımızda buluşmak dileğiyle başarılar, esenlikler, nice güzellikler...

Kurucusu: **Ahmet Selim TEYMUR**

Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş. Adına
M. Naci ÖZKAN

Yazı İşleri Yönetmeni : **Gündoğdu SANIMER**
Müessese Müdürü : **Melih S. ERTÜZÜN**
Dizgi - Sayfa Düzeni : **İsmail FANDAKLI**
Film : **Halil İ. KALAYCI**
Montaj : **Ahmet ÖZKAN**
Kapak Düzeni : **M. Reşat SÜMERKAN**

Baskı: **Sakarya Matbaacılık** Kunduracılar Cad. No.: 42 / D
Tel.: (031) 172 32 - 191 59 Fax: (031) 191 59 61200 - TRABZON

Abone Koşulları : **Yıllık: 40.000 TL.**
Yurtdışı Abone : **40 DM**
Yazışma Adresi : **P.K. 183 - TRABZON**
Ederi : **4000 TL. (KDV Dahil)**
Aylık Dergi

Abone ederinin, Gündoğdu SANIMER adına 731607 numaralı postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur.
Ürünler yayınlansın, yayımlanmasın geri verilmez.
(P.K. 183) Kod No.: 61001 - TRABZON

yaşamın şiirini duymak

● Rasim ŞİMŞEK

İnsan, çevresinde olup bitenlere karşı duyarlıdır. Onun mutluluğu, bir yandan **doğal / toplumsal çevreyle uyum** içinde olmasına, öte yandan bu çevreyi **iyiye doğru değiştirmek** için çaba göstermesine bağlıdır. Uyum, erinç içinde güvenli yaşamayı; değiştirme çabası, gelişmeyi sağlar. Bu ilişkileri dengeli kurabilen insan, yaşamın işlevlerini yerine getirerek mutluluğa erebilir.

Çevre koşulları, insanın yaşama bakışını, dünyagörüşünü, soydaşlarıyla kuracağı ilişkileri etkiler. İnsanın yaşama iyimser ya da kötümser bakması, öteki insanlarla sağlıklı ilişkiler kurup kuramaması, mutlu ya da mutsuz yaşaması, büyük ölçüde çevre koşullarına bağlıdır.

İnsanın duyguları / düşünceleri, yaşadığı çevre içinde biçimlenir. Burada özellikle doğal çevre önem taşır. Çünkü doğa; çiçeği, börtü böceği, kuşları, bol ışığı ile, insana güzel bir ortam sunar. Güzel bir ortam içinde güzel duygular / düşünceler, çirkin bir ortam içinde kötü duygular / düşünceler oluşur.

Gerçekten yaşanılan yerin alçak ya da yüksek, düz ya da engebeli, çıplak ya da bitki örtüsüyle kaplı olması, havasının açık ya da kapalı bulunması, esen yellerin, çağlayıp akan suların, ötüşen kuşların sesleriyle ezgilenip ezgilenmemesi çok önemlidir. Çünkü insanın ruh sağlığı üzerinde bunların varlığı olumlu, yokluğu olumsuz etkiler yapar. Başka bir deyişle, sağlık içinde gelişebilmek için insanın yeri yeşil, göğü mavi, su sesleriyle kuş cıvıltılarının ezgilediği güzel bir çevreye gereksinimi var. Sait Faik "Son Kuşlar" adlı öyküsünde, böyle bir doğal çevrenin insana güzel duygular / düşünceler esindireceğini şöyle dile getirir:

"Halbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşmış, sevişmiş, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor. Her memlekette kıra çıkan her insan, kuş sesleriyle böyle şeyler düşünecektir.."

Kuşların öldürülmesi / çimenlerin sökülmesiyle çevrenin çirkinleştiğini anlatan sanatçı, ilgili yerlere başvurarak kaygılarını anlatmaya çalışırsa da söz dinletemez; sonunda dost okuruna yönelir. Öykü, özellikle genç kuşakları uyaran şu cümlelerle biter:

"Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama, çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi."

Öte yandan insan, toplumsal bir varlıktır; yaşadığı doğal çevreyi kendine göre düzenleyip yeni değerlerle donatır: Barınmak için evler, yunup arınmak için yunaklar, inanışı gereği tapınaklar yapar.. Böylece doğal çevre içinde, toplumsal ilişkilerin biçimlendirdiği yeni bir çevre oluşur. İnsan, bu ikinci çevreyi donatan taştan / ağaçtan yapıtlara, yaşantılarıyla özlemlerini, coşkularını işlemiş, el - becerilerini geçirmiştir. Onun duyarlığı / yaratış gücü, bu yeni çevrede ortaya koyduğu kültürel değerlerle somutlanmıştır; kimliği / kişiliği buradadır.

Kuşkusuz bir birikimin sonucu olan uygarlık, ilerleme / doğaya egemen olma yolundaki çabaların uç uca eklenmesiyle oluşup gelişmektedir. Bunda nice düşünürün, bilgin'in, sanatçının göznuru, alınteri, el emeği vardır. Gerçekten **insanoğlunun bilgi - beceri ve de beğeni yönlerinden bugünkü düzeye erişmesi, yüzyıllarca pek çok uz kişinin çabaları sonucu elde edilen birikimle sağlanmıştır.** Bu birikimi yeni katkılarla zenginleştirerek gelecek kuşaklara aktarmak, düşünebilen herkesin boynunun borcudur.

Ancak doğa, çok yönlü açılımı içinde büyük uyum gösteriyor; doğal varlıklar arasında belirli dengeler var. Bu uyum ya da dengeleri bozacak oluşumlar, insanlığı yıkıma götürür. Örneğin havanın olağanüstü soğuması, suların azalması; bitki örtüsünün / yeşilliğin yok olmasına, kıtlığa, birçok canlı için beslenme / barınma sorunlarının ortaya çıkmasına yol açar. Yeşil doğanın yangınlarla yok edilmesi de benzer sonuçlar doğurur. Havanın, suyun kirlenmesi ise yaşamı özünden sarsar. Bundan dolayı toplumsal çevreyle ilgili düzenlemeler yapılırken, doğal dengelerin korunmasına özen gösterilmeli. Başka bir deyişle toplumsal çevre, doğal ortama göre biçimlenmeli; doğanın, insandaki şiir duygusunu coşturacak görünümlerine hep açık kalmalıdır.

Ayrıca, insanın, kendisini kuşatan güzellikleri görebilmesi için sevginin aydınlattığı bilgiye gereksinimi var. **Sevgiyle bütünleşen bilgi, kişiyi güzelliklere karşı duyarlı kılar.** Böyle bir kişi, güzel bir ortam içinde yaşamak isteyeceğinden, çevreyi çirkinleştirecek davranışlardan kaçınır. Bu bakımdan insanları, içinde yaşadıkları çevrenin niteliği konusunda bilgilendirmek gerekir. Paradoksus, *"Anlayan hem sever, hem de her şeye karşı uyanık olur, hem de görür... Bir şeyde ne kadar çok bilgi varsa, o kadar büyük sevgi vardır."* der. Russell de *"Sevinçsiz ve sevimsiz bir dünya değersiz bir dünyadır."* diyerek bizi uyarır. Çünkü böyle bir dünya insanlara yaratma coşkusu vermez. İnsanların coşku içinde büyük işlere yönelebilmeleri için, yaşamı tutkuyla sevmeleri gerekir. Yaratıcı güç, sevgi ortamında gelişen coşkudadır. Bu da önce güzel bir çevre, sonra yaşamın ancak böyle bir çevrede anlam kazanacağını bilen kişiler ister.

Nitekim, eğitimsizliğin / bilinç eksikliğinin sonucu olan çarpık yapılaşma, kentlerin doğayla bağlantılarını koparıyor. Beton yığınlarının doğadan ayırdığı, yeterince yeşil alanı bulunmayan kentlerde yaşamak, insanları türlü bunalımlara sürüklüyor. Çünkü çevre **çirkinleşince insanlar, yaşamın güzel yanlarını göremez, şiirini / ezgisini duyamaz** olurlar. Bu da onların, yaşama coşkusunu yitirmelerine, dolayısıyla, karamsar olmalarına yol açar. Karamsarlığın sonu ise umutsuzluk, uyumsuzluk, başarısızlıktır; mutsuzluktur.

Mutlu olabilmek için, yaşadığımız çevreyi güzelleştirmek durumundayız. Bir yol güzelliğe varalım, onun şiirini duyalım.. Çok geçmeden dünya yaşanası bir yer olacaktır.●

üniversite çevresinden bir ses: LITTERA / edebiyat yazıları

● İbrahim DİZMAN

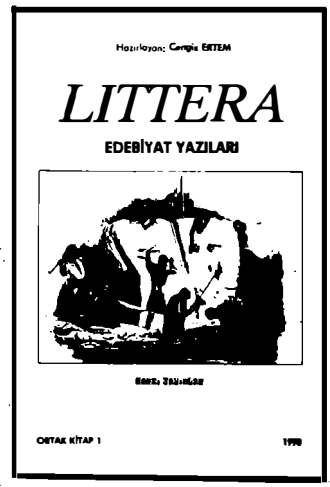

Önceki yıllarda **"Ortak Kitap"** adıyla edebiyatımızın nabzını tutmaya çalışan, edebiyat okuruna o yılın akademik çalışmalarından örnekler sunan seçki, bu yıl yine **Cengiz Ertem**'in yönetiminde **"LİTTERA / EDEBİYAT YAZILARI"** adıyla çıktı. Karşı Yayınları'nın 'Ortak Kitap' dizisinden çıkan toplam, 1990 yılının ürünlerinden bir demet sunuyor.

Doç. Dr. Cengiz Ertem'i, söz konusu ortak kitapların dışında, çeşitli dergilerdeki **Fransız** edebiyatından çevirileri ve denemeleriyle tanıyoruz. **Cengiz Ertem** ve **Tuna Ertem**, akademik dünya ile edebiyatımız arasındaki köprüyü sağlam temellerle kuran ve edebiyatımıza katkılarda bulunan az sayıdaki bilim adamlarından ikisi. Edebiyat Yazıları da, bu sağlamda sözü edilmeye değer bir çalışma.

Edebiyat Yazıları'nın hazırlayıcısı **C. Ertem, "Sunuş"**'ta, üniversitelerin edebiyat birimlerinde yapılan çalışmaların çeşitli nedenlerden edebiyat okuruna ulaşamadığını vurgulayarak, amaçlarını şu tümcelerle açıklıyor: **"İşte, yılda bir kez, ortak kitap biçiminde yayımlanacak olan LITTERA, edebiyat alanında uğraş veren bilim adamlarımızın, araştırmacılarımızın ürünlerine ağırlık vererek bu ürünleri, resmi bir kimlik taşımadan, Türk okuruna ulaştırmayı amaçlıyor."**

Edebiyat Yazıları'nda üniversite çevresindeki bilim adamlarının inceleme / araştırmalarının yanı sıra kimi sanatçıların ürünlerinden de örnekler sunuluyor. Bu bağlamda, **Ahmet Özer, İ. Kemal Karadayı, Abdullah Akay, Salih Bolat, Gültekin Emre, Oğuzhan Akay, İbrahim Yıldız**'dan birer şiir, **Cengiz Gündoğdu, Burhan Günel, Öner Yağcı** ve **İbrahim Oluklu** gibi yazarlardan da birer yazı alınmış.

Öner Yağcı'nın **"Sabahattin Ali'yi Anmak"** başlığını taşıyan yazısı, **Sabahattin Ali**'nin genel bir portresini çizerek, bunu günümüz **"modernist"**lerinin yaşama bakışıyla karşılaştırıyor. **İbrahim Oluklu** da, genç yaşta yaşamdan ayrılan **Deniz Başaran**'ın şiirlerini irdeliyor kısaca. **Cengiz Gündoğdu** ise bir denemesiyle katılıyor Edebiyat Yazıları'na.

Burhan Günel, Türk romancılığı üzerine kaleme aldığı yazısında, romancılarımızın ve romancılığımızın sorunlarını kalın çizgilerle okura aktarıp, bir **"roman kurultayı"** öneriyor.

Türk romanı üzerine incelemeleriyle tanıdığımız **Olcay Önertoy** da **Kemal Tahir**'in üç romanını (Yediçınar Yaylası, Köyün Kamburu, Büyük Mal) birlikte inceleyerek, bu romanlardaki yakın tarihimizin izlerini gözönüne seriyor.

Gürsel Aytaç, Avusturya edebiyatının çağdaş şairlerinden **Doris Mühringer**'i tanıtan yazısına, sanatçıdan yaptığı bir çeviriyi de ekleyerek, Türk okuruna pek duymadığı bir sanatçıyı tanıtıyor. **Halil Gökhan** da **Pierre Reverdy**'yi ve şiirini tanıtan yazısına şairden bir çeviri ekleyerek yine okurumuzun pek iyi tanımadığı bir sesi ulaştırıyor.

A. Hamit Sunel, Oktay Rifat'ın **Prevert**'den çevirdiği **"Canım Yaz ayları"** şiirinden yola çıkarak, çeviri **sorun**larını irdeliyor; çeviride **dil / kültür** ilişkisinin bütün**cüllüğü**nü vurguluyor.

Sevda Şener ve **Metin And** ise Edebiyat Yazıları'na tiyatro ve tiyatrocularla ilişkin yazılarıyla katılıyorlar. **Sevda Şener**, oyun yazarı **Mehmet Baydur**'u tanıtıyor. **Metin And ise**, başlangıcından bugüne **Türk** tiyatrosunun genel bir **özet**ini vererek, her zaman yararlanılabilecek bir yazı **sunuyor okuyucuya.**

Hakan Sazyek'in **geçtiğ**imiz on yılda **Türk** romancılığına katılan beş yazarı inceleyen yazısı, ilginç saptamalar taşıyor.

LİTTERA / EDEBİYAT YAZILARI'nın son bölümü, bir **"özel bölüm"** olarak düşünülmüş. Bu bölümle **"okurumuza sunmuş olduğumuz bu derlemeyi aydın düşünce doğrultusunda daha da zenginleştirmek"** amacını gütmüş **Cengiz Ertem**. Günümüz **Türkiye**'sinde en çok tartışılan konuların başında gelen kadın hakları ve laiklik ile iyi bir seçim yapıldığı söylenebilir. Bu bölüm **Zafer İlbars, Turgut İnal** ve **Türkan Saylan**'ın yazılarıyla oluşturulmuş.

Zafer İlbars, "Kültür ve Kadın" adını taşıyan yazısında, antropolojik verilerden de yararlanarak **"bireylerin cinsiyetinin belirli bir toplumda ne ölçüde bir ayrıcalık öğesi olduğu, insan türünün doğasından değil, bu toplumun kültür ve tarih özelliklerinden ileri gelmektedir"** yargısına varıyor.

Tuğrul İnal, J.J. Rousseau'nun **"Toplum Sözleşmesi"** yapıtını irdeleyerek, bu yapıtın bütün dünya ülkelerine bir **"bilinç uyarısı"** olduğunu belirtiyor.

Bu bölümün son yazısı **Türkan Saylan**'ın. **Saylan, "Laiklik, Kadın Hakları ve Feminizm"** başlıklı yazısında, kadın haklarının günümüzde laiklikle iç içe olduğunu saptayarak, feminizme bir bakış açısı deniyor ve günümüz kadın sorunlarını bir bilim adamı yönünden vurguluyor.

Edebiyat Yazıları'nda ayrıca, **Nerİman Eraltay, Oya Batum Menteşe, Tuna Ertem, Yıldız Canpolat, Mustafa Sercan, Cengiz Ertem** ve **P. Tompkins** de yazı ve çevirileriyle yer alıyorlar.

Cengiz Ertem'in yönetmenliğinde, yazı kurulunu **Olcay Önertoy, Burhan Günel** ve **Tuna Ertem**'in oluşturduğu LİTTERA / EDEBİYAT YAZILARI, 178 sayfalık oylumu ve edebiyatın her alanından sunduğu ürünlerle; bir araya getirdiği değişik çevrelerden yazarlarla, akademik çevre / yazar / edebiyat okuru sacayağını birbirine bağlamada önemli bir görevi yerine getiriyor.●

* *Littera / Edebiyat Yazıları, Haz: **Cengiz Ertem**, Karşı Yayınları, 1990, Ankara, 1. basım.*

— öykü

o evde zaman

● Zerrin KOÇ

O evi hatırlıyorsun değil mi? unutmuş olamazsın. Ayaküstü uğrayanlar bile unutmamışlardır. Ne evdi ama?

Zemin kattan sonra, on yedi basamak aşağıya inilirdi. Dış dünyayla ilgimin kesildiğini hissederdim. Işık on birinci basamakta sönerdi. Kalan altıyı sayardım. Kapının açılmasını beklerken, kömür ve is kokusu ciğerlerime dolardı. Boğazım yanardı. Kapıcı, kendi dairesinin kapısını kapatmazdı. Kapıcıya kızardım.

- Bizim burda cam yok bacı. Bu kapıdan sızan havaynan yaşıyoruz.

Öbek öbek yığılmış kömür dağlarına ilişirdi gözüm. Yanıbaşında karmakarışık yer yatağı,bir köşede kapkaçak, piknik tüp dururdu. Ufacık iki çocuk ortalıkta koşuştururdu. Çelimsiz karısı pek konuşmazdı. Çocuklardan biri elinde ekmek parçası kemirirdi. Öbürünün elinde sigara izmariti. Dört yaşında var yok. Her gördüğümde öfkeyle alır atardım. Ayağımla ezip söndürürdüm.

- Alıştı bırakmıyo bir türlü. Benim attıklarımı topluyo, bağıra çağıra yaktırıyo.

Adama şaşkın şaşkın bakardım. Karanlığın ve kömürün uzantısıydılar sanki. Onları hep alacakaranlıkta görürdüm. Bencilliğimden utanırdım.

Gün ışığı zemin katta biterdi. Yirmi dairenin yükünü, kapıcı ve çaldığım kapı çekerdi.

Çaldığım kapı...

Çoğu kez bir kadın açardı. Otuzlu yılların sonuna gelmiş, güler yüzlü, sıcacık bakan gözleri pırıl pırıl. Evin içi gibi. Ben içeri girerken; kömür, is kokusu, karanlık o kapının dışında kalırdı.

O evde gün, lambanın yanışıyla başlar, sönüşüyle biterdi. O evde zaman; bitmeyen bir geceydi. O evde zaman; on yedi basamak üstünden geçen günü bilmezdi. Yeryüzü görünmezdi. Gökyüzü de... O evde zaman; hem güneşten, hem aydan, hem yıldızdan yoksun bir düşünceydi.

Giriş kapısının önünde başlayan dar ve uzun koridor, iki yatak odasının önünde son bulurdu. Evin dışarı açılan ikinci kapısı, bu odalardan birindeydi. Ah, o ikinci kapı... Çevresini kuşatan şık apartmanların, kirli arka yüzlerine bakardı. Dar sokağa açılırdı.

O odanın camından dışarı baktığımda yüreğim, çelik kıskaçlarla sıkıştırılırdı. Bilirdim ki gökyüzü var. Bilirdim ki gökyüzü, o binaların ötesinde. Karanlık da, aydınlık da o binaların tepesinden atılmış bir artık gibi dökülürdü pencerenin önüne. Bunalırdım. Yolunu şaşırmış bir sokak kedisi gelirdi; duvarın üstünde dururdu. İri yeşil gözlerini gözlerime dikerdi. Soru sorar gibi bakardı. Her an konuşacakmış gibi. Güler dim. Kedi korkar kaçardı. Peşine düşerdim. Duvardan atlar, dar sokağı geçerdim. Kediyi unutur, gökyüzüne bakardım. Bir parçasını koparıp göğsüme saklardım. Ana caddeye çıkar, binanın ön kapısından zemin kata girer, otomata basardım. On birincide ışık sönerdi. Altısını sayardım. Kapıyı çalardım. Güler yüzlü kadın açardı. "Sen içerde değil miydin?" diye sorardı. Sonra anlardı ikinci kapıyı kullandığımı. Başını sallardı. "Ne olacak senin bu halin" der gibi.

Oturma salonunda beyaz ışık yanardı. Köşede bir masa dururdu. Sarı keten örtülü. Tertemiz. üstünde bir şişe şarap, Papazkarası. Yanında küllük. Genelde boş duran porselen vazo.

Sen en çok firezya severdin. Vazo seninle dolardı. Oda birden renklenir, mis gibi kokardı.

Cam bölmelerde sarı çiçekli kenarları fırfırlı keten perdeler asılırdı. Yerde, kısmen eprimiş kırmızı göbekli halı. Öbür köşede geniş bir divan, o da tertemiz örtülü. Masanın çevresinde sandalyeler, aynı kumaştan minderli. Mutfakta

armağan

Gündoğdu Sanımer

armağan bıraktım yüreğimi
oralarda bir yere sizin için
göremiyorsunuz o koca ağacı
size yetecek olan
görkemli bir dal yalnızca

yağmurlar geçti kapımızın önünden
yıldızlar geçti
güneş ve karanlık ne çok geçti
peki siz nereye baktınız
göremediniz armağanı

uçar sabahlar benimle öyle yalnız
bana verdiğini kıskanır doğa
gösteremem öbür insanlara
bana yağmurun serinliğini
çamurunu size saklar
görmeyin diyedir yeşil gözlerini

kuralı bozmamam isteniyor
görevim güzeli sunmak
bulsa ya bıraktığım yerde yükümü
kuşların gözüne bakan karanlık

siz yine savunun öz değerinizi
öyle yüce görün ki kendinizi
iyice kör olsun gözleriniz
görmeyin beni ve armağanı

karanfilli çay kokusu. Cam bölmelerde buhar. Sürekli açılıp kapanan kapı, girenler çıkanlar. Kimi telaşlı, kimi yorgun, kimi heyecanlı. Hepsi umut dolu, coşkulu, duyarlı. Ellerinde yiyecekler. Yağı acılaşmış börekler, bayat kurabiyeler.

O kadının; "Yapmayın çocuklar. Para vermeyin şu berbat şeylere. Allah ne verdiyse yeriz burda..." dedikten sonra, minnetle elinizden alıp, özenle tabaklara yerleştirmesi hepinizin gözünden kaçardı. Bana mı öyle gelirdi yoksa? Belki de gözünüzden kaçmadığı için öyle eli kolu dolu gelirdiniz. Kadının gizli sevincini bilirdiniz.

Bilirdiniz değil mi? Allah'ın o eve neyi ne kadar verdiğini. Kör değildiniz ya. Görürdünüz.

O evde güneş hiç batmazdı. O kadın, hiçbirinizin arasında ayrım yapmazdı. Hepinizi severdi, tanırdı. Bütün anlamlarda. En çok da seni. Bir gün uğramasan sorardı. Bizimle tasalanır, bizimle sevinirdi. Bizimle ağlar bizimle gülerdi. Başka derdi yokmuş gibi. Kendi yaşamı yokmuş gibi. Düşünüyorum da, belki de yoktu. Belki de kendi yaşamını sürdüremeyecek kadar umutsuz ve yorgundu. Hiç konuşmazdı kocasıyla. Adam konuşurken ya mutfağa geçer, ya da halının püsküllerıyle oynardı. Sizler geç saatlerde dağıldığınızda, bilsen nasıl hüzünlenirdi. Sizden sonra saatlerce iskambil falı açardı. Falı çıkmazdı bir türlü. Tekrar tekrar açardı. Fal çıkmazdı. Kendisini gizlice izlediğimi anlamazdı. Sonra yorgun düşerdi. Masanın üstüne kapanırdı. Avuçlarında kartlar öylece kalırdı. Omuzları sarsılırdı. anlardım, ağlardı. Titreyen elleri şarap şişesine uzanırdı. O kadın, benim annemdi, içim sızlardı.

Belki de düşlediği başka bir yaşam vardı. On yedi basamağın altında kaybedip, kartlarda aradığı.

Bilmiyordun değil mi? Ben de bilmiyordum. Hangimiz biliyorduk, o evde bizim dışımızda neler yaşandığını?

Hani o ev hepimizindi? İlk gençlik yeminlerimizin tanığı. Gizli saklı neyimiz varsa çekinmeden ortasına döküldüğü.

Ne evdi ama... Her köşesine kokumuzun, umudumuzun, öfkemizin, direncimizin sindiği.

Kiminiz boyun atkınızı unuturdunuz. Kiminiz eldivenlerinizi. Kiminiz kitaplarınızı. Kiminiz saç tokalarınızı. Kiminiz kravatlarınızı. Güç bela hazırladığınız kopyalarınızı.

Sen... Hep şiirlerini unuturdun!

Elimize geçtiğinde, seni kıyasıya gırgıra aldığımız karamsar sevda şiirlerini. Bizlerden özenle sakladığın o dizeleri nasıl olur da unuturdun. Bugün düşünebiliyorum ancak. Bugün...

Sabah evden çıkmadan önce görürdüm. Kartların aralarında. üstlerinde yer yer şarap lekeleri. Okula getirir sana verirdim. Yüzün hafifçe kızarırdı alırken. Gözlerini gözlerimden kaçırırdın.

Okul çıkışından sonra ikişer üçer gelirdiniz. Ben hiçbirinizin evini bilmezdim. Çoğunuzun annesini babasını tanımazdım. Sahi, sizin eviniz yok muydu?

Dar koridoru geçer, ikinci kapının bulunduğu odada müzik dinlerdik. Yakın geleceğe dair hayal kurardık. Halının üstünde sereserpe uzanırdık. Arada bir kopya tekniği üstüne kafa yorardık. Ne çok konuşur ne çok gülerdik. Ne çok aşık olur ne çok severdik. Sigara dumanından göz gözü görmezdi. Ama biz, çok güzel şeyler görürdük. Bir dizi güzellikten sözederdik.

Ah, ahh... Biz, on yedi basamağın altında kurduğumuz cennette gezerdik.

Bir ara odanın kapısı açılırdı. Güler yüzlü kadın bize çay getirirdi. Bütün güzelliğiyle.

- Şu camı açın biraz. Boğulacaksınız. Yazık değil mi o körpecik ciğerlerinize?

Yazıktı tabii. Yazıktı düşlerimize. Güzel düşüncelerimize. Yaşam bizimle aynı görüşte değildi. Yaşam; on yedi basamağın üstündeydi. Altında değildi.

Oturma salonundan sesler gelirdi. Okunan kitapların yorumları, koyu bir tartışma. Biz dinleyendik. Onlar, anlatandı. Onlar, o odada saat başı devrim yaparlardı. Biz gülendik, onlar tasalanandı. Birbirimize güvenir, birbirimizi severdik. O evde duvarlar zorunlu bir dekordu. O evde duvarlar olmasa da olurdu.

O evde yaşam; çırılçıplak gerçeği ile zamanın gayrimeşru bir yerinde dururdu. O evde yaşam; karanlığa rağmen, zamanın en aydınlık en hicivli yerinde dururdu. İlk gençliğin içinde taşıdığı umarsız bir umutla, düşsellikle.

O güzel kadının iskambil kartlarında ne aradığı kimin umurundaydı? Evin karanlığı kadının avuçlarındaydı. Gözlerindeydi. Sırtında, bizlerin hiçbir vakit anlayamadığı göremediği dağ gibi bir kahırla dolaşırdı. Çoğu kez susuşu, dalıp dalıp gidişi ondandı.

O evde zaman; bizim dışımızda işkence, bizimle neşeydi. O evde yaşanan müthiş bir çelişkiydi. O evde bizler, onun yaşamına dehşet bir gerekçeydi. Hiç anlayamadık değil mi?

Oysa sen, şiir yazardın. Umutsuzluk ve sevda üstüne...

Gitmek hayalleriyle doluyduk. Yepyeni bir yaşama doğru. Bize anlatılan görkemli geleceğe doğru.

Siz, içerdekiler! Sarı keten örtülü masanın çevresindekiler. Devrim yapacaktınız. Eşit gelir dağılımı... Dilenciliği ortadan kaldıracaktınız. Sömürüyü, baskıyı kıracaktınız. Barış getirecektiniz. İnsan haklarının çiğnenmesine izin vermeyecektiniz. Savaşları durduracaktınız.

Bizim kırmızı panjurlu evlerimiz olacaktı. Hani şu bahçesi çiçekli. Bahçemize gelecektiniz; hafif terlemiş. Bir yaz akşamı karanfil kokulu çaylarımızı yudumlayacaktık. Daha güzel bir dünya için, başka neler yapabileceğimizi tartışacaktık. Çocuklar güven içinde büyüyecekti. Daha güzel kokacaktı çiçekler. Özgürlük şarkıları söyleyecektik.

Siz, içerdekiler! Bu düşüncelerin bedelini... Cop yarası kapanmıyormuş. Kum torbaları üstünüze düştüğünde iz bırakmıyormuş.

Biz, dışardakiler... Sizden sonra unuttuk kırmızı panjurlu ev masalını. Sizden sonra yaşadık bu rezilce susuşu.

Ya sen şair? Hâlâ yazıyor musun o eve, o kadına dair?

Yaz şair yaz. O eve bahar seninle gelirdi. Sen ve getirdiğin firezyalarınla. Unutmuş olamazsın. Şimdi de yaz. Kaleminin ucunda çiçekler açsın. Kaleminden umut, kaleminden direnç, kaleminden insanlık aksın. Sen bu işi hepimizden önce kavrayıp bilendin. Aldırma o evin kapısının kapandığına. Unut, nereye gittiği belli olmayan o kadını. Bizden sonra, ona da gitmek düştü besbelli. Hangi falda yol göründü kimbilir. O da gitti. Hepsi bu. Ama hangimiz gitmedik?

En son çıkan söndürdü ışığı. Hatırla! Kapıcı bile bizden önce gitmişti. Tartışma bitti. Müzik durdu. Bizden sonra o evde zaman, kimbilir nasıl kahroldu? O günlerden yüreğimin tam üstünde, bir parça gökyüzü, damağımda kekremsi bir tat kaldı.

Ne evdi ama, düşüncelerde kaldı...

Yaz şair. Şimdi daha çok yazmak zamanı. Yarına, özgünlüğe, sevgiye dair. Kaleminin ucunda çiçekler açsın. Çoğalsın. Firezyalarla gelen sen değil miydin? Ardında bahar... Unutmuş olamazsın, şiirlerin gibi(!)●

hasan hüseyin derler adına*

● Ahmet ÖZER

İsmail Gençtürk, bir dizesinden esinlenerek; gözü gibi sevdiği, dostu, arkadaşı, ustası Hasan Hüseyin'i bin bir gözlemle oluşturduğu nice anılarla bizlere sunuyor.

111 sayfalık kitap bir sevginin bir ustaya bağlılığın, bir ustanın bin canla bağlandığı bir sanatçının ortak duyarlığı üzerine kuruluyor.

Hasan Hüseyin derler adına...

26 Şubat 1984 tarihinde bir soluk bizlerden ayrılan şiirimizin büyük ustası **Hasan Hüseyin**, bir şiirinde,

"aşaren varsa külüme
işte başım işte şiirlerim
hasan hüseyin derler adına
kalsın benden dölüme" diyordu.

Bir yerde bu şiirin şairden bizlere kalan coşkusu, şair **İsmail Gençtürk**'e yıllar sonra bir kitap yazdırdı.

İsmail Gençtürk, acısını, sevgisini, hüznünü, mertliğini, coşkusunu ve en önemlisi dostluğunu bir kor gibi içinde taşımış bir sanatçı. Yazıştığı her insana bu hünerlerini bütün gücüyle sunmuş bir yazar, bir şair. **Hasan Hüseyin**, kendisinden, 15 - 20 yıl küçük böyle bir insana bütün içtenliğiyle bağlanıyor. **"Hasan Hüseyin Derler Adına"** kitabı bir yerde bu bağlanışın anlatımı,bir gönül borcu...

Hasan Hüseyin'in şairlik yaşamında **"Kızılırmak"** kitabı büyük bir yer tutar. Gerek getirdiği uzun soluk, gerekse kitap olma sırasında yaşanan nice gerilim şairi uç noktalara taşır; özgürlüğünden eder. 1960'lı yıllarda siyasal bazda nice yapıtın daha basım aşamasında karşılaştığı sorunlar ortadayken ve yayınevleri basacakları kitaplar için hiçbir sorun üstlenemezken genç bir adam çıkıyor ve Kızılırmak adlı tek şiiri kitaplaştırıyor. **Hasan Hüseyin** ölümüne değin bu yiğit tavrı, şairliğine bayrak yapıyor. Ona sahip çıkan bu genç şaire gönlünün kapılarını ardına değin açıyor.

İsmail Gençtürk'ün yayıncılığa attığı bu adım, zaman içinde onu nice basımevlerinin kurşun kalıpları arasında bir uzun yolculuğa çıkarıyor. Bir yanda doğanın yüreğinde çalışmayı meslek edinirken, diğer yandan aklı hep bir dizenin basımında, bir sayfanın sağlanmasında, bir şairle kurulan dostluğun sıcaklığında kalıyor. Bu yoğun yaşamalar ona nice dostluklar kazandırıyor. Basımevlerinin loş karanlığında nice ustalar tanıyor. Dergilerle soluk alan nice yazarla, nice şairle iletişim kurmaya kapı aralıyor.

Kitabı okurken yaşadığım gerçek, yazılmasa nice anının uçup gideceği yazılınca, oluşturulan nice birikimin gönülden gönüle bir köprü oluşturduğu üzerine kuruldu. Gerçekten bir sanatçının öznel dünyasında neler vardı? Ülkemizin en büyük şairlerinden biri yazdığı şiirleri, yayımladığı kitapları okurla buluşturmadan neler yaşıyordu? Bütün bunlar, **İsmail Gençtürk**'ün kitabında yanıtını buluyor. Hasan Hüseyin'i yaşamının en verimli çağında, gürül gürül şiir yazarken alıp götüren acıların kaynağı neydi, nerelerdeydi, bunlara karşılık veriyordu yazılanlar.

Bir sanatçı üzerine yazılan yazılarda, yayımlanan kitaplarda oluşturulan duyarlık, çoğu kez bir nedene dayandırılır, bir ölçüte vurulur. Oysa **İsmail Gençtürk**, tanıştığı ilk günden beri ustası bildiği **Hasan Hüseyin**'i yazmak için kendini görevli saymış. Bir gün gelecek böyle bir kitap yazılacak, buna oluşturulacak temel için kolları sıvamak gerekir denilmiş sanki. En ince ayrıntısına değin bir sanatçı gözlenmiş, sevinçleri, acıları, yoksunluğu, eşine, çocuklarına, baba toprağına, sanata, şiire, kendisini yıllardır dışlamaya çalışanlara bakışı ince bir dokumayla sunulmuş. Sevdiklerini, özellikle de **Bedrettin Cömert**'i yitirdiğinde yaşadığı büyük acı kitapta bütün boyutlarıyla yansıtılmış.

Kitabın son bölümü **Hasan Hüseyin**'in kitabın yazarı **İsmail Gençtürk**'e gönderdiği mektuplara ayrılmış.

Hasan Hüseyin çok yazmayı, yazılanlara kesinlikle karşılık vermeyi görev bilen ender sanatçılarımızdan biriydi. Onun yazışma hızına çoğumuz yetişemezdik. Nitekim bu mektupları okurken, bunlar gibi o yıllarda nice kişinin dosyasında biriken yazıları düşündüm. Herkese kendinden bir şeyler vermeyi, bir şair olarak yazıştığı kişilere güç katmayı düşünürdü.Bir sevgi adamıydı **Hasan Hüseyin**. Mektuplarında bu sevgi buram buram dolaşır dururdu. Hepimiz ondan aldığımız nice mektuplarla büyük mutluluk duymuşuzdur. Gönülevimiz şenlenmiş, yazacağımız şiire, okuyacağımız kitaba daha bir coşkuyla eğilmişizdir. Bu kitaptaki mektuplarda zaman zaman benden ve dostlarımdan söz etmesi bizler için ayrı bir sevinç kaynağı oldu. Biri **İstanbul**'da, diğeri **Ankara**'da uzun söyleşilerimiz bir yerde **İsmail Gençtürk**'e yazılan mektubunda bütünleşti. **Mehmet Yaşar Bilen**'le, **Burhan Günel** arkadaşlarımız da bu mektuplarda **Hasan Hüseyin**'in andığı ve sevgisini yönelttiği dostlarıydı. Çoğu yazarın, nice şairin önemseyip mektup yazdığı kaç kişi vardır? Hangi sanatçılara mektup yazılınca yanıtı alınmıştır? Bırakın mektubun yanıtını, gönderdiğiniz kitaplarınız için bile bir teşekkürü esirgeyenlerin dünyasında, bir ünlü şair yeni yetişen nice sanatçıya el veriyor, sahip çıkıyor, onları kendi dünyasına ortak ediyor; yazılarına, ürünlerine geçit veriyor... **Hasan Hüseyin**'i bugünkü yerine oturtan kimliği de işte bu anlayıştan kaynaklanıyor.

İsmail Gençtürk, 6 Ağustos 1963'te tanıdığı **Hasan Hüseyin**'i ölümüne değin yürekten sevmiş bir şair. **"Hasan Hüseyin Derler Adına"** adını verdiği kitabı işte böyle sevginin bir toplamı, büyük bir dostluğun yazıya yansıyan görünümü. Böyle bir kitap bu alanda yazılması gerekenlere ayna tutuyor. **Gençtürk**'ün çok yönlü emeğini, insancıl tavrını, şairimize sahip çıkma bilincini kutluyorum.●

---

* ***Hasan Hüseyin Derler Adına, İsmail Gençtürk**, Anılar, Damar Yayınları, Ankara, Ocak 1991, 111 s. Kitap İsteme Adresi: **Necatibey Cad. No.: 54 / 10 Demirtepe - ANKARA.***

köy enstitüleri'nin yazılmayan tarafları /6

● Bekir SEMERCİ

Köylünün okutulmasını istemeyen çıkarcılar, Köy Enstitülerinde okuyan kızlı erkekli üretici imece kitlelerini felce uğratmaya kalktılar. Kızlarla erkek öğrenciler beraber inek güdüyorlar; şehvet kışkırtıcı türkü söylüyorlar, el ele, kol kola, omuz omuza oyun oynuyorlar; çayırlarda yuvarlanıyorlar; yatakhanelerde beraber yatıyorlar... diye çığlık atıyorlardı. Hangi Enstitüde, hangi öğrenciler yapmış? diye sorduğunuzda, yanıt veremiyorlardı. Ama asılsız iftira çığlıklarını sürdürüyorlardı. Bakınız ad veriyorum: Çifteler Köy Enstitüsü'nde kızlara özgü helâlar bir kış günü tıkanmıştı. Temizlik nöbetçilerinden Veli Demiröz, helâların açılmasında görevlendirildi. Veli Demiröz helâların soğuktan donduğunu sandı. Bir kazanda su kaynattı, helâların deliklerine döktü. Delikler açılmadı. Bu kez bir demir çubuğunun ucunu sivrilterek kanca yaptı, helâ deliklerine saldı. Kirli çarşaf parçalarını çekti, çekti çıkardı. Bunu gören Enstitü Müdürü Rauf İnan, kızların başında yatan öğretmen Hatice Sökmen'i uyardı. **"Kabahat sizde.Kızların bu sorunlarıyla neden ilgilenmediniz? Onlar bu konularda utanırlar. Siz onların gereksinmesi olan bezleri ambardan alıp vermeliydiniz. Kirlenenlerinin de yokedilmesini onlara öğretmeliydiniz..."** dedi. Bu olay Enstitüde bir daha görülmedi. Ama Köy Enstitüleri ve köylü düşmanları yıkıcı çığlıklarına devam ettiler.

Biraz da şehvet kışkırtıcılıkla suçlanan türkü ve oyunlara değinelim. Bugün devlet radyolarında, televizyonlarında söylenen türküler, Köy Enstitüleri'nde de söyleniyordu. Türkülerimiz coşkuludur, karamsardır, yiğitçedir. Bunlardan bazı dizeler verelim: **Zindan ettin başıma / A bu yalan dünyayı. Sen gittin başımı taşlara vurdum. Körolsun gurbeti icat edenler / Ne sen bana doydun ne de ben sana. Ben dolandım sen de dolan gediğe. Bazı yiğit vardır ölümden korkar / Ben korkmam ölümden er geç yolumdur...** Yine Köy Enstitülerinde el ele, kol kola,omuz omuza kızlı erkekli delikanlıların coşkuyla oynadıkları halkoyunları bugün devlet televizyonlarında; kentli, kızlı - erkekli delikanlılarca oynanmaktadır. Bu gençler, aynı türküleri söylerken, aynı oyunları oynarken kimse onları şehvet kışkırtıcılığı ile suçlamazken, neden köylü çocuklarının Köy Enstitülerinde söyleyip oynamalan suç oluyor ki?

Bu bayağı iftiraları duyan kız ve erkek çocuklann ana ve babaları Köy Enstitüleri'ne geldiler. Enstitüler onları konuk etti. Çocuklarının neler yiyip içtiklerini, nerelerde yatıp kalktıklarını, kızların dokuduğu bez, kilim, halıları, diktikleri giysileri, derslere ve işe çok düzenli gidip geldiklerini izlediler. Oğullannın da yaptıkları okulları, diktikleri bağ çubuklarını, bahçe fidanlarını, düzenledikleri bahçeleri, ormanlıkları, kümesleri, arılıkları, elektrik santrallarını, kooperatifleri, değirmenleri, işlikleri gördükçe sevindiler. Enstitülerden ayrılırken müdürlere, öğretmenlere **"Allah razı olsun sizden"** dediler. Bir tek çocuk velisinin Enstitüleri taşladığını görmedik.

Köy Enstitüleri'ni kuran **Tonguç Baba** da övünerek şöyle diyordu: **"Türkiye'de karma öğretimi en iyi uygulayan Köy Enstitüleri oldu..."**

Burada Köy Enstitüleri'ne alınan yetenekli köylü çocuklarının ırz, namus konusunda nasıl bir toplumsal düzen içinden çıktıklarına da değinelim. Türkiye'de köy yaşamı hep biribirine benzer. Ama bir genelleme yapmak zor. Ben kendi yetiştiğim **Konya** köylerinden örnekler vermeye çalışacağım. **Kalınağıl** köyünde kasaba zenginine sırtını dayamış bir zorba kimsesiz dul bir kadının ırzına geçti. Öcünü zorbadan alacak kimsesi olmayan zavallı kadın intihar etti.

Üç öksüz çocuğu ile bahçesinde çalışan kadına bir zorba **"evime gel"** der. Kadın da bu çirkin teklifi, oğlan kardeşine aktarır. O da zorbanın kız kardeşini bağ yolunda yakalar, ırzına geçer. Evli bir kadının ırzına geçen adamı kocasıyla oğlan kardeşi dağda yakalarlar. Kazıkta öldürürler.

Taşkent'te bir oğlanın ırzına geçen zorba köylülerce lânetlenir.El içine çıkamaz olur. Damında gezerken dengesini yitirir, düşer, ölür.

Bozkır pazarında bir köy delikanlısı anasına göz koyan muhtarını öldürür.

Konya'nın bir köyünde bir asker karısı, tarlasında ekin biçerken bir zorba tarafından sıkıştırıldığında adamı şalvarının parmak kalınlığındaki uçkuru ile boğar. Görülüyor ki ırz, namus konusu köylerde çok duyarlı, çok da tehlikeli bir konu.

Bir de köy çocuklarının Köy Enstitüleri'ndeki gerçek yaşantılarına bakalım. **Çifteler Köy Enstitüsü**'nde **Beypazarlı** bir öğrenci **Seydişehirli Zeliha**'ya bir mektup verir. Kendi arkadaşlarına da övünerek bu olayı anlatır. Bunu duyan **Konyalı** öğrenciler öfkelenirler.Bir gün onları **Mahmudiye**'de yakalarlar. Kazma saplıkları ve demir çubuklarla döverler. Çocuk bir daha **Zeliha**'yı ağzına alamaz.

Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde de bir kızla bir oğlan sözleşir. Kızın hemşehrileri bunu duyar. Hem oğlanı hem de kızı, iyice bir döverler. Dayağı yiyen öğrenciler, Enstitüyü terkedip köylerinde evlenirler.

Yerimizin darlığı nedeniyle bu denli örnekleri yeterli sa-yalım.

Gelelim Köy Enstitülerinde çalışan öğretmenlere. Köy Enstitülerinde çalışan öğretmenler iki tipe ayrılabilir. Milli Eğitim Bakanı **Hasan Ali** ve Genel Müdür **İsmail Hakkı Tonguç** döneminde Köy Enstitülerinde çalışan öğretmenler, gecelerini gündüzlerine kattılar. Köy Enstitülerinde ne denli bağ, bahçe, orman yetiştirilmişse, ne denli tahıl, sebze, hayvan yetiştirilmişse, ne denli tiyatro, sağlık ocağı, yüzme havuzu, çocuk bahçesi, yol,santral, kümes, ahır, samanlık, uygulama meslek edinilmişse, hep onların eseridir. Bunlardan bazıları kız öğrencileriyle evlendiler. Mutlu yuvalar kurdular.Bu tip olaylar da Türkiye'de bütün okullarda görülenlerdendir, kınanamaz.

İkinci tip öğretmenler ise **Milli Eğitim Bakanı R. Ş. Sirer** ve ondan sonrakiler döneminde özellikle atananlardır. Bir de bunlara gözgezdirelim. **Pulur Köy Enstitüsü** Sağlıkkolu öğretmeni doktor, bir kız öğrencinin ırzına geçer. Hakkında takibat yapılmaz.

Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde bir veteriner öğretmen fazla yem ve su verilerek hastalanan inekleri tedaviye yanaşmaz. Bu inekleri **İsmail Hakkı Tonguç** devletin dövizi ile **Avrupa**'dan getirtmişti. Amacı cins inek türlerini bütün köylere sokmaktı. Zavallı inekler şiş karınlarıyla saatlerce can çekişirler. Eski öğretmenlerden **Nazif Balcıoğlu**, **"Veteriner bey siz bu hayvanları kurtarabilirsiniz. Lütfen bilginizi esirgemeyin"** diye rica eder. Veteriner bey ise **"Ben her şeyden önce bir milliyetçiyim"** der. İnekler ölür.Bunun hakkında da hiçbir takibat yapılmaz.

Kayseri Pazarören Köy Enstitüsü'nde D.T.C.F. çıkışlı bir öğretmen kız öğrencilerinden birisine sarkıntılık etmak ister. Bu bir **Afşar** kızıdır. Doğru müdüre gider, olayı anlatır. Eski dönemden kalma **Şevket Gedikoğlu** hemen öğretmeni çağırır, **"Seni milliyetçi diye bu Enstitüyü düzeltmek için gönderdiklerini biliyorum. Bu Enstitüde şimdiye değin senin gibi yüzkarası bir öğretmene rastlamadım. Aklını başına topla, git buradan. Atamanı bir başka yere yaptırt. Öğrenciler, senin bu durumunu duyarlarsa linç ederler. Ben burada oldukça hiçbir soysuza Enstitünün namusunu çiğnetmem"** der.

Bizler bu tür öğretmenleri sabotajcılıkla, haysiyetsizlikle suçlarken, Köy Enstitülerini yıkanların da onları övgüyle savunduklarına tanık olduk!..●

- SÜRECEK -

güzel gerçek anlam

● Tülay FERAH

M. Özer Cıravoğlu
Seslenişler
Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, 64 s.

Güzel:

Bir düzen, kutsal değişmezliğiyle işlevini yitirdiğinde, şairler yaşamı alabildiğince genişletmeyle işe koyulurlar; yaşamı yeniden, yeniden nelerin güzelleştireceğiyle dizelere kesinlik kazandırırlar; M. Özer, şiirlerinde yaşam basamaklarında, duygu - düşünce dengesi oluşturmaya çalışan bir şair; şiirini duygu - düşüncenin kesiştiği noktada çoğaltmaya çalışıyor; bir güzellik oluşumu düşleyerek.

Düşleri onun hiç sakınmadan, iç sesinin varlaştığı bir odaya çekiveriyor; o odanın içinde duygularını eğitiyor; düşüncelerini bir oda imgesinde çoğaltıyor; bu kesişme noktasında - artık - özne kendisi değil, şiiri'dir; ilginç bir şiir yolculuğu bu:

Kadınlar kaç oda
Sokaklar bensiz mi
Evlere giren kedi
Evler kaç oda
(Yanılmasa, adlı şiirden)

Boş odalardan bir kanarya oyalanmışlığı
sarkar
Sonra kapanır meyhanelerden zaman
öğütümüne
Acılarla silinir acılar
Kalır içten dostluklar
(Günlerce Trabzon, adlı şiirden)

Canımdan çok sevdiğim
Yıllarca alışık olduğum odama
İlk kez yabancı gözle baktım
Anlaşılan ihanet etmişim ona
(İhanetin Nedeni Neydi Acaba, adlı şiirden)

Bir T cetveli vardı odamda
Şimdi yok
Resimlerim anılar gençliğim
"Şimdi ölü mü denir onlara"
(Ölü mü Denir Onlara, adlı şiirden)

Somsoğuk odamda
Nedir ısıtan kağıdı
(Nedir Isıtan Kağıdı, adlı şiirden)

Yıllardır hiçliği yazdığım
Boş odamda
(Yazı, adlı şiirden)

(Desen: Sevgi ELTAN)

Gerçek:

Gerçek yanlışı yutuyor
Özlem Gerçeği

"Gerçek Ne," adlı şiirden aldığım bu iki dizede gerçek; bir estetik olumlamayla, şiire dönüşüyor; şiiri özgürleştiren imgenin kullanım yetisi de diyebiliriz buna.

Bir gün gerçek anlaşılacak
Aşklarda dostluklarda
Gizli kalan yönleriyle anlaşılacak gerçek

Aynı şiirden aldığım dizeler; burada yaratılmak istenen gerçeklik olgusu, amaçtan öte araca dönüşüyor; şiirin özgür tınısı denetim altına alınıyor; bu şiirde var olan iki söyleyiş biçimini ayrıştırma nedenim şu:

Ayrımlı söyleyişlerin, aynı şiirde, şiirin kendi kendisini nasıl eleştirdiğini göstermek; her iki söyleyiş de şiir ama, şiir birincisini yeğliyor:

Bir kuşa avcıyım derken
Avladım kendimi

Diyen; M. Özer'in belleklerden silinmeyecek dizelerinde olduğu gibi.

Anlam:

M.özer'in şiiri, saptanmış - değişmez değil de değişemez kip örneğiyle; değişmezliği ilke edinmişlere, yaşamın boyun eğmeyeceğini duyumsatan; içsel sorunların ağırlığından arıtılmış dizeleriyle, bir anlam bütünlüğünün şiirleri:

Bütün gövdeme başkaldırıp
Açsalar içsel derinliğimi
Duyumsa
Orda hangi tanrı gizli

Dizelerinde olduğu gibi.

İlk şiir kitabı, **"Seslenişler"** ile, bugünün ve geleceğin bilinciyle bir iç disiplin geliştiren M. Özer'e; şiir dünyamıza, **"Hoşgeldiniz"** diyorum.●

"yaşamının bir anlamı olmalı"

● Gülçin ÜSTÜNTAŞ

"Yaşamının bir anlamı olmalı, insanlar için bir şeyler yapmalıyım. Dünyayı biraz olsun değiştirebilmek için."

Oyun yazarı, dostum **Ülker Köksel**'ın **'Adem'in Kaburga Kemiği'** oyununun ilk sözleri bunlar. Benim yaşama bakışımı da çiziyor bir bakıma. Tiyatroyu yaşamımın en önüne koymanın nedenini de.

Tiyatro sevdası içime nasıl yerleşti? Bu sorunun yanıtını hâlâ verebilmiş değilim kendime. Babamın **Halkevi**'ndeki tiyatro etkinlikleri içinde olması dışında, çevremde beni bu alana çekecek bir etken de yoktu. Ama işte, ömrümün 27 yılını dolduran bu tutku beni tutsak etti. Kendimden ve çocuklarımdan önde gitti hep. Zaman zaman bu tutkuyu küçük bir kente hapsetmekle kendime haksızlık yaptığım duygusuna da kapılmadım değil; ama kimi zaman da bunu bir şans olarak değerlendirdim. Zira, tamamen amatörce olan çalışmalarım çok coşkulu, çok anlamlı, uyumlu, kapris ve ihtiraslardan, ekonomik kaygılardan uzak oldu.

60'lı yılların başında, babamın görevi gereği **Konya**'da bulunduğumuz dönem, henüz hiç sahneye çıkmamıştım ama, çevremde adım **"tiyatrocu kız"**dı. Bir akşam evimize hiç tanımadığım bir konuk geldi. Orta yaşlarda, saygılı bir insandı. Babama, ezile büzüle, biraz da umutsuzca **"Biz bir grup insan tiyatro yapmak istiyoruz, ancak oyunda görev alacak bir tek bayan bile ulamadık. Kızınızın tiyatro hevesini duyduk, bize katılması için izin verir misiniz?"** dedi. Konuğumuz, gerekirse erkek kardeşimin de benimle bulunabileceğini de eklemeyi ihmal etmedi. Oysa babam aydın bir insandı, buna bile gerek duymadan kabul etti konuğumuzun önerisini. 16 yaşımın en mutlu gecesini yaşıyordum ben. **Orhan Asena**'nın **"Korku"** adlı oyunu oynanacaktı. Provalara başladık. Ancak, erkek kardeşimin **"erkekliği"** tutmuştu, kız kardeşinin tiyatrocu olmasını kabullenemiyordu. Sonuçta, yenilen ben oldum. İlk denemem bir sonuca ulaşmamıştı. Buna çok büyük bir direniş gösterdim, açlık grevi bile yaptım günlerce. Odama kapandım. Aileme, odamdan ancak tiyatro sınavlarına girersem çıkacağımı söyledim. Sonuçta kabul ettirdim isteğimi.

Konservatuar sınavlarına, daha sonra **İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü** de yapacak olan **Cengiz Yılmaz**'la hazırlandım. Tiyatronun ana kuralları, konuşma sanatının incelikleri konusunda çok şey öğrendim **Cengiz Yılmaz**'dan.

Sınava bir ay kala babamla **Ankara**'ya gittik. Bu kez **Ziya Demirel**'den ders almaya başladım. Ama yine de kendime güvenemiyordum, kazanamayacağımı düşünüyordum. Sınava üç gün kala, heyecandan, korkudan sarılık hastalığına yakalandım. Yine de, doktorların ısrarlarını dinlemeyip, babamın kollarında girdim sınava. Kazanamadım. Yüzlerce kişi girmişti sınava, oysa iki kişi alınacaktı. Benim kazanmam elbet olanaksızdı.

Aynı yıl, o dönemin popüler sinema oyuncularından **Göksel Arsoy**, **Konya**'nın bir kasabasında asker - öğretmenlik yapıyordu. **Milli Eğitim Müdürlüğü**, sanatçıyı tiyatro yapması koşuluyla merkeze aldırmıştı. **Arsoy, Noel Coward**'ın **"Ruhlar Gelirse"** adlı oyununu hazırlayacaktı. Oyuncular da gazete ilanı ile aranıyordu. **Yeşilçam**'ın sarışın, yeşil gözlü oyuncusuna o dönemin bütün kızları hayrandı. Bu ilan yüzlerce kızı kolaylıkla tiyatroya çekmişti. Ama yorucu bir çalışmanın içinde bu kızların tümü kaçıp gitmişti. Oyunda rol alacak doğru dürüst kız kalmadığını duyunca bu kez de ben başvurdum. Ve kendimi birden **"yönetmen yardımcısı"** olarak buldum.Bu sorumlulukla kapı kapı dolaşıp gerçekten oynayabilecek kişileri bulmaya çalıştım. Bir süre sonra **Göksel Arsoy** yerine beni yönetmen olarak bırakıp **İstanbul**'a film çevirmeye gitti. Altı ay boyunca yoğun bir tempoyla çalıştık. Ancak, beş bayanı **Konya** gibi yerde sahneye çıkarmak mümkün olmadı. Çoğunluk çevre baskısıyla uzaklaştı tiyatrodan. Oyunu sahneye koyamadık bir türlü. Ama bu deneme beni tiyatroya daha bir bağlamış, kuramsal bilgimi uygulama yolunu açmıştı. Henüz on sekiz yaşındaydım. Dersler almıştım, iki oyunda rol almıştım ama bir türlü izleyici karşısına çıkamamıştım. Zaman, içimdeki tiyatro sevdasını büyüterek hızla akıp gidiyordu.●

"Adem'in Kaburga Kemiği" oyununda Gülçin Üstüntaş (solda), Hatice Akçay'la (Ordu Belediyesi Karadeniz Tiyatrosu, 1984)

yıldız aydınlığında

● Gülseren ENGİN

Yusuf Efendi, yaşlı bir adamdı. Saçları kırlaşmış, beli hafiften bükülmüştü. Kemerli iri burnu ve yeşil, hüzünlü gözleriyle tipik bir Karadeniz köylüsüydü. Başından kasketini hiç eksik etmez, çalışırken iş önlüğü giymezdi. Daha sonraları ben istediğim için, bir kaç kez önlüğünü giymişse de benim işe daldığımı farkettiğinde hemen çıkarıp atmıştı sırtından. O bir köylüydü. Memur olmak, memuriyetin koşullarına uymak ona göre değildi. Kimbilir hangi rastlantılar onu bağından bahçesinden koparıp Sağlık Ocağına hademe yapmıştı, bilmem; ama o hep köylülüğünü özenle korumuştu. Sessiz kendi halinde bir adamdı. İşini çok iyi yapar, hiç aksatmazdı. En büyük tutkusu bahçedeki ve ocağı dolduran saksılardaki çiçeklerdi. Onlara gözü gibi bakardı.

- Odanız hazır Doktor Hanım, dedi Yusuf Efendi.

Dipte, mutfağın bitişiğindeki küçük odayı hazırlamışlardı bana. Bir karyola, baş ucunda komidin, bir masa ve sandalye, köşede de madeni giysi dolabı... Yeter de artardı bile...

- Gidebilir miyim" diye sordu Yusuf efendi.

Saate baktım,çalışma saati çoktan bitmişti.

- Tabii, gidebilirsiniz. Çok güzel olmuş burası. Teşekkür ederim, dedim.

Yusuf Efendi ocağın tahta panjurlarını kapattı, gitti. Hemşire ile ebe de izin isteyip Ocak binasının hemen yanındaki lojmanlarına gittiler. Sonunda yalnız kalmıştım. Panjurlar kapanınca, içerisi birden karanlık oluvermişti. Yalnızca panjur tahtalarının arasından sızan ışıklar, çizgi çizgi düşüyordu döşemeye. Ne yapacağımı bilemedim bir an. Ocağın içini şöyle bir dolaşıp, odama geldim. Bavulumu boşalttım.Bir kaç parça elbise ve kitaplarımdan başka hiç bir şeyim yoktu. "Keşke Radyomu getirseydim" diye düşündüm. Öylesine sessizdi ki içerisi. Sadece odamın açık penceresinden içeri dolan dalga ve kuş sesleri...

Karnımın aç olduğunu o sırada farkettim. Şimdi ne olacaktı.Ne yiyecektim. Gelirken yiyecek birşeyler almayı akıl etmemiştim. Burada nereden alışveriş edebilirdim ki? İlçe uzaktaydı. Üstelik bu saatte açık dükkan bulabileceğim de kuşkuluydu. Çaresiz elime bir kitap alıp yatağıma uzandım ve okumaya çalıştım.

Az sonra kapı çalındı. Mutfağa yakın, arka kapıydı bu.

- Doktor Hanım! Benim, Gülten Hemşire!...

Açtım kapıyı.

- Yemek hazırlamıştım. Buyurmaz mısınız?

Sabahtan beri bir şey yememiştim. O nedenle bu teklifi hemen kabul ettim. Gülten Hemşire menemen yapmıştı. Ayşe Ebe de oradaydı. Hep birlikte sofraya oturduk.Onlara karşı nasıl davranmam gerektiğini bilemiyordum. İlk izlenimim iyi olmamıştı. Bunlar da diğerleri gibi işlere boş vermişlerdi. Onları çalıştırabilmek, işleri düzene sokabilmek için biraz uzak durmam gerektiğini hissediyordum. Oysa yapı olarak insanlarla çabuk kaynaşan, sıcak biri olduğumdan, bu benim özüme ters düşüyordu. Bunun için kendimi zorlamam, davranışlarımı denetlemem gerekiyordu. İşte bu nedenle o ilk gece oldukça soğuk bir havada geçti. (Sonraki yıllar kazandığım deneyimler, birlikte çalıştığım insanlara dostça yaklaşmasını, bir sevgi ve saygı ortamı yaratmasını öğretecekti bana. Şimdi inanıyorum ki, insanlar işlerini severek yaparlarsa daha verimli olurlar. Ancak o sıralar bunları bilemeyecek kadar deneyimsizdim. Personele uzak durmanın sorunları çözeceğini sanıyordum.)

Onlar da bana karşı nasıl davranmaları gerektiğini bilemiyorlardı. Konuşacak bir şey bulamadıklarından, susup radyoyu dinler görünüyorlardı. Genellikle ben soruyordum, onlarsa yanıtlıyorlardı. Soracak epeyce şey vardı aslında. Öncelikle "Doktorun evinin kurşunlanması" konusu... Bu konuda ya gerçekten bir şey bilmiyorlar, ya da söylemek istemiyorlardı. Yalnız, bir ara Gülten Hemşire, Doktor ile Sağlık Memurunun arasının iyi olmadığını söyledi. Sağlık Memuru bugün köye, aşıya gittiği için geldiğimde karşılaşamamıştık.

Vakit ilerleyince izin isteyip kalktım. Dışarıda aysız, karanlık bir gece vardı. Serin bir de rüzgâr çıkmıştı. Uzaktan köpek havlamaları geliyordu. Ocağın arka kapısını açıp içeri girdim, kapıyı kilitledim. Ocak da çok karanlık ve sessizdi. Koridorun ışığını açık bırakıp öyle yattım. Doğrusu bu akşamki konuşmalar korkularımı daha da arttırmıştı. Gecenin sessizliği, sesleri büyütüyordu. Dalgalar sanki daha güçlü vuruyordu kıyıya, köpekler daha yakında havlıyordu. Sahil yolundan hızla geçen otoların vınlaması, kamyonların gürültüsü arasında uyuyakalmışım.

Bir gümbürtü ile uyanıp fırladım yataktan. Her taraf zifiri karanlıktı. Neredeydim. Bu ses de neydi? Sonra Arsin'de, ocaktaki odamda olduğumu anımsadım. Kapı çalınıyor olmalıydı. Ancak neden böyle karanlıktı her taraf? Yatarken koridorun ışığını açık bıraktığımı çok iyi anımsıyordum. El yordamı ile sabahlığımı bulup, üzerime geçirdim. Eşyalara ve duvarlara çarpa çarpa, yine el yordamı ile elektrik düğmesini bulup çevirdim. Yanmıyordu.Sokak kapısı yıkılırcasına yumruklanıyordu.Kimdi bu saatte? Açmak zorundaydım kapıyı. Bir hasta ya da yaralı olabilirdi, ancak korkuyordum.

- Kim o?

- Aç Doktor Hanım, aç... Jandarma... Alkol kontrolü için geldik.

Açtım. Dışarıdaki yıldız aydınlığında, iki jandarma ile bir adamın gölgesi belirdi.

- Elektrikler kesilmiş herhalde. Işıklar yanmıyor, diye mırıldandım.

- Evet, birkaç saattir kesik elektrikler, dedi jandarmanın biri. Sonra bir çakmak yandı. Titrek, sarı ışıkta jandarmaların ve adamın yüzü belli belirsiz görünüp kayboldu. Rüzgâr alevi söndürmüştü. Asker yeniden çaktı çakmağı. Eli ile korudu bu kez alevi.

- Bu karanlıkta uzun boylu muayene etmem olanaksız; ama bakalım bir kez, dedim.

- Trafik kazası yapmış, alkollü olup olmadığına bakıp, rapor yazacaksınız.

- Pekâlâ, "hoh" de bakayım, dedim adama.

O, banan doğru eğilip olanca gücü ile soluğunu suratıma üfledi. Sarımsak kokusu ile karışık kesin bir anason kokusu genzime doldu. Midem bulandı; ama yapacak bir şey yoktu. (O zamanlar şimdiki gibi alkol derecesini ölçen balonlar yoktu. Böyle ilkel metotlara başvuruyorduk.) Raporu imzalayıp, onları yolcu ettikten sonra kapıyı kapatıp kitledim. Yine el yordamı ile odamı ve yatağımı bulup yattım. Bu gibi hallerde kullanılmak üzere gaz lambası olmalıydı sağlık ocağında; ama nerede? Bir kibritim bile yoktu. En iyisi sabahı beklemekti. Sonraki günler gaz lambasını ve kibriti hep el altında bulundurdum; ama o ilk gece heyecandan sabaha kadar uyuyamadım.●

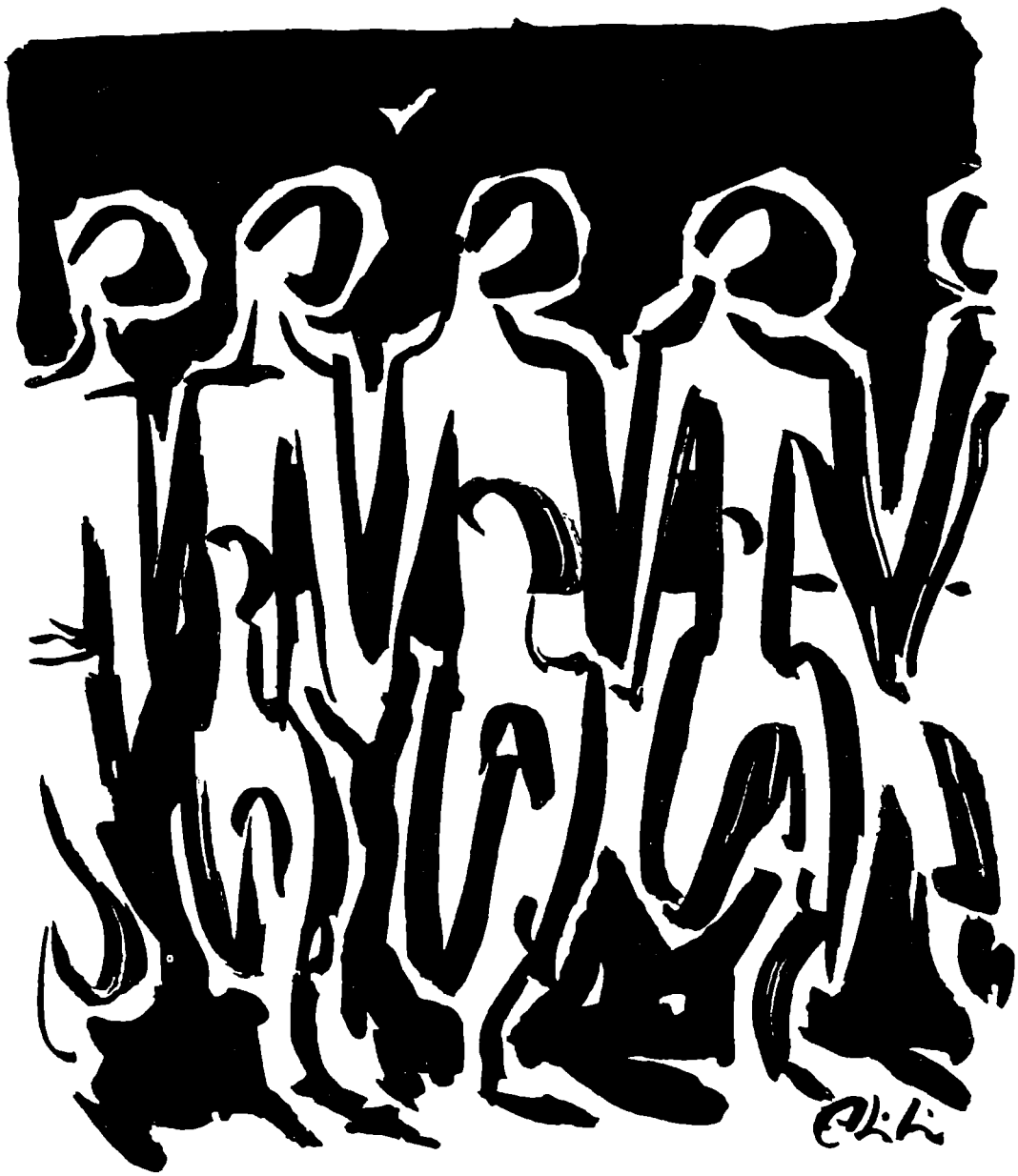

(Desen: Abidin DİNO)

yıldız aydınlığında

● Gülseren ENGİN

Yusuf Efendi, yaşlı bir adamdı. Saçları kırlaşmış, beli hafiften bükülmüştü. Kemerli iri burnu ve yeşil, hüzünlü gözleriyle tipik bir Karadeniz köylüsüydü. Başından kasketini hiç eksik etmez, çalışırken iş önlüğü giymezdi. Daha sonraları ben istediğim için, bir kaç kez önlüğünü giymişse de benim işe daldığımı farkettiğinde hemen çıkarıp atmıştı sırtından. O bir köylüydü. Memur olmak, memuriyetin koşullarına uymak ona göre değildi. Kimbilir hangi rastlantılar onu bağından bahçesinden koparıp Sağlık Ocağına hademe yapmıştı, bilmem; ama o hep köylülüğünü özenle korumuştu. Sessiz kendi halinde bir adamdı. İşini çok iyi yapar, hiç aksatmazdı. En büyük tutkusu bahçedeki ve ocağı dolduran saksılardaki çiçeklerdi. Onlara gözü gibi bakardı.

- Odanız hazır Doktor Hanım, dedi Yusuf Efendi.

Dipte, mutfağın bitişiğindeki küçük odayı hazırlamışlardı bana. Bir karyola, baş ucunda komidin, bir masa ve sandalye, köşede de madeni giysi dolabı... Yeter de artardı bile...

- Gidebilir miyim" diye sordu Yusuf efendi.

Saate baktım,çalışma saati çoktan bitmişti.

- Tabii, gidebilirsiniz. Çok güzel olmuş burası. Teşekkür ederim, dedim.

Yusuf Efendi ocağın tahta panjurlarını kapattı, gitti. Hemşire ile ebe de izin isteyip Ocak binasının hemen yanındaki lojmanlarına gittiler. Sonunda yalnız kalmıştım. Panjurlar kapanınca, içerisi birden karanlık oluvermişti. Yalnızca panjur tahtalarının arasından sızan ışıklar, çizgi çizgi düşüyordu döşemeye. Ne yapacağımı bilemedim bir an. Ocağın içini şöyle bir dolaşıp, odama geldim. Bavulumu boşalttım.Bir kaç parça elbise ve kitaplarımdan başka hiç bir şeyim yoktu. "Keşke Radyomu getirseydim" diye düşündüm. Öylesine sessizdi ki içerisi. Sadece odamın açık penceresinden içeri dolan dalga ve kuş sesleri...

Karnımın aç olduğunu o sırada farkettim. Şimdi ne olacaktı.Ne yiyecektim. Gelirken yiyecek birşeyler almayı akıl etmemiştim. Burada nereden alışveriş edebilirdim ki? İlçe uzaktaydı. Üstelik bu saatte açık dükkan bulabileceğim de kuşkuluydu. Çaresiz elime bir kitap alıp yatağıma uzandım ve okumaya çalıştım.

Az sonra kapı çalındı. Mutfağa yakın, arka kapıydı bu.

- Doktor Hanım! Benim, Gülten Hemşire!...

Açtım kapıyı.

- Yemek hazırlamıştım. Buyurmaz mısınız?

Sabahtan beri bir şey yememiştim. O nedenle bu teklifi hemen kabul ettim. Gülten Hemşire menemen yapmıştı. Ayşe Ebe de oradaydı. Hep birlikte sofraya oturduk.Onlara karşı nasıl davranmam gerektiğini bilemiyordum. İlk izlenimim iyi olmamıştı. Bunlar da diğerleri gibi işlere boş vermişlerdi. Onları çalıştırabilmek, işleri düzene sokabilmek için biraz uzak durmam gerektiğini hissediyordum. Oysa yapı olarak insanlarla çabuk kaynaşan, sıcak biri olduğumdan, bu benim özüme ters düşüyordu. Bunun için kendimi zorlamam, davranışlarımı denetlemem gerekiyordu. İşte bu nedenle o ilk gece oldukça soğuk bir havada geçti. (Sonraki yıllar kazandığım deneyimler, birlikte çalıştığım insanlara dostça yaklaşmasını, bir sevgi ve saygı ortamı yaratmasını öğretecekti bana. Şimdi inanıyorum ki, insanlar işlerini severek yaparlarsa daha verimli olurlar. Ancak o sıralar bunları bilemeyecek kadar deneyimsizdim. Personele uzak durmanın sorunları çözeceğini sanıyordum.)

Onlar da bana karşı nasıl davranmaları gerektiğini bilemiyorlardı. Konuşacak bir şey bulamadıklarından, susup radyoyu dinler görünüyorlardı. Genellikle ben soruyordum, onlarsa yanıtlıyorlardı. Soracak epeyce şey vardı aslında. Öncelikle "Doktorun evinin kurşunlanması" konusu... Bu konuda ya gerçekten bir şey bilmiyorlar, ya da söylemek istemiyorlardı. Yalnız, bir ara Gülten Hemşire, Doktor ile Sağlık Memurunun arasının iyi olmadığını söyledi. Sağlık Memuru bugün köye, aşıya gittiği için geldiğimde karşılaşamamıştık.

Vakit ilerleyince izin isteyip kalktım. Dışarıda aysız, karanlık bir gece vardı. Serin bir de rüzgâr çıkmıştı. Uzaktan köpek havlamaları geliyordu. Ocağın arka kapısını açıp içeri girdim, kapıyı kilitledim. Ocak da çok karanlık ve sessizdi. Koridorun ışığını açık bırakıp öyle yattım. Doğrusu bu akşamki konuşmalar korkularımı daha da arttırmıştı. Gecenin sessizliği, sesleri büyütüyordu. Dalgalar sanki daha güçlü vuruyordu kıyıya, köpekler daha yakında havlıyordu. Sahil yolundan hızla geçen otoların vınlaması, kamyonların gürültüsü arasında uyuyakalmışım.

Bir gümbürtü ile uyanıp fırladım yataktan. Her taraf zifiri karanlıktı. Neredeydim. Bu ses de neydi? Sonra Arsin'de, ocaktaki odamda olduğumu anımsadım. Kapı çalınıyor olmalıydı. Ancak neden böyle karanlıktı her taraf? Yatarken koridorun ışığını açık bıraktığımı çok iyi anımsıyordum. El yordamı ile sabahlığımı bulup, üzerime geçirdim. Eşyalara ve duvarlara çarpa çarpa, yine el yordamı ile elektrik düğmesini bulup çevirdim. Yanmıyordu.Sokak kapısı yıkılırcasına yumruklanıyordu.Kimdi bu saatte? Açmak zorundaydım kapıyı. Bir hasta ya da yaralı olabilirdi, ancak korkuyordum.

- Kim o?

- Aç Doktor Hanım, aç... Jandarma... Alkol kontrolü için geldik.

Açtım. Dışandaki yıldız aydınlığında, iki jandarma ile bir adamın gölgesi belirdi.

- Elektrikler kesilmiş herhalde. Işıklar yanmıyor, diye mırıldandım.

- Evet, birkaç saattir kesik elektrikler, dedi jandarmanın biri. Sonra bir çakmak yandı. Titrek, sarı ışıkta jandarmaların ve adamın yüzü belli belirsiz görünüp kayboldu. Rüzgâr alevi söndürmüştü. Asker yeniden çaktı çakmağı. Eli ile korudu bu kez alevi.

- Bu karanlıkta uzun boylu muayene etmem olanaksız; ama bakalım bir kez, dedim.

- Trafik kazası yapmış, alkollü olup olmadığına bakıp, rapor yazacaksınız.

- Pekâlâ, "hoh" de bakayım, dedim adama.

O, banan doğru eğilip olanca gücü ile soluğunu suratıma üfledi. Sarımsak kokusu ile karışık kesin bir anason kokusu genzime doldu. Midem bulandı; ama yapacak bir şey yoktu. (O zamanlar şimdiki gibi alkol derecesini ölçen balonlar yoktu. Böyle ilkel metotlara başvuruyorduk.) Raporu imzalayıp, onları yolcu ettikten sonra kapıyı kapatıp kitledim. Yine el yordamı ile odamı ve yatağımı bulup yattım. Bu gibi hallerde kullanılmak üzere gaz lambası olmalıydı sağlık ocağında; ama nerede? Bir kibritim bile yoktu. En iyisi sabahı beklemekti. Sonraki günler gaz lambasını ve kibriti hep el altında bulundurdum; ama o ilk gece heyecandan sabaha kadar uyuyamadım.●

(Desen: Abidin DINO)

atardamar

TÜRK MİZAH BASINI ve TRABZON

PAPAĞAN

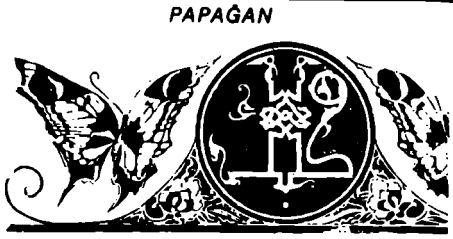

KELEBEK

ARABA

Marko paşa

Diken

Mizah

Tef taş

1860,: Batılı anlamda ilk Türk gazetesi **Tercüman-ı Ahval**'in yayımlandığı tarihtir. Yine Batı örneği ilk mizah gazetesi **DİYOJEN** ise bu tarihten tam 10 yıl sonra, 1870'de İstanbul'da okurlan ile tanışır.

Peki, Trabzon'da basının tarihsel gelişimi nasıldır? Bu gelişme içinde mizah gazetelerimizin durumu nedir?

★★★

Mizah olgusunun insan yaşamında vazgeçilmez bir yeri olduğu inkâr edilemez. Ciddiyet kadar, mizahın da vazgeçilmezliği anot - katot kutuplar gibidir Biri, diğeri olmadan değer taşımaz da ondan...

★★★

Ulusal basın içinde mizahımızın tarihsel gelişimini incelerken kaynak azlığı gibi zorlukları aşmak kolay olmadı. Hele bu konu Trabzon için bambaşka güçlükler ve de yokluklarla dolu. Buna karşın yine de bulabildiğimiz kaynaklardan yarına ışık tutabilecek bir dosya hazırlayabildik. Bu noktada özellikle Trabzon basını üzerindeki titiz incelemelerini yıllardır sürdüren Sayın **Arslan Pulathaneli**'den, dergimizde yayımlanacak bu yazı konusunda ilgi ve yardım gördüğümüzü teşekkürlerimizle bildirmek istiyoruz. Buna karşın yine de eksiklerimiz olabilir. Bunlar, daha sonraki araştırmalarda giderilirse elbette sevinç duyarız.

KIYI

mizah basınımız ve trabzon'da karikatür

● Hikmet AKSOY

Osmanlı Devleti 1839'da ilan ettiği Tanzimat Fermanı ile **'Batılı sistem'**e geçerken, yönetimsel ve sosyal alandaki değişimleri de resmen kabul etmiş bulunuyordu. Bu, **'yenilikler'**e açılan bir kapı idi o zamanki toplumsal yapı için... Nitekim basın alanında da pek çok yeniliklerin girmesi bekleniyordu açılan bu yeni kapıdan.

Osmanlı aydını, halkı uyaracak ve devleti gerekli alanlarda hizmete yöneltecek - **batıda örneği çokça olan** - fikir gazetelerinin yokluğunu görerek, bu konuda arayış içine girdi. **Âgâh** ve **Şinas Efendi**ler işte bu amaçla 1860 yılında **TERCÜMAN-I AHVAL** gazetesini kurdular. İlk sayısı 21 Ekim 1860 günü yayımlanan bu gazete, Batıdaki örnekleri gibi görevini yapan ve böylece kamuoyu oluşumuna çalışan ilk örnek oldu basın tarihimizde.

Tanzimat devrinin son on yılı içinde basın alanında görülen yeniliklerin bir değişik yönü de mizah gazeteleridir.

diyojen ve diğer örnekler

İlk mizah gazetemiz, DİYOJEN (1870) kabul edilirse de

Diyojen'in resimsiz başlığı.

Diyojen'in resimli başlığı.

İlk karikatür

daha önce bu alanda **"TERAKKİ gazetesi 'Letaifi Asar' adıyla haftanın Salı ve Cuma günleri mizah eki veriyordu. Yirmi para karşılığında satılan bu mizah ekleri TERAKKİ gazetesi aboneleri için ücretsizdi. Önceleri içeriği çekici olmayan bu mizah ekleri sonraları Batıdaki örnekleri gibi resimlerle mizah yapmaya özen gösterince ilgi toplamaya başladı. 1870'de 'Terakki Eğlence' adıyla ve yeni sıra numarası ile verilmeye başlanan bu mizah ekleri, Cuma günleri büyük boyda resimli; Salı günleri ise daha küçük, resimsiz olarak yayımlandı."**(1)

1870 yılında **ASIR** gazetesi de küçük boyda bir eğlence eki vermeye başladı. Tüm bu gayretler mizah gazetelerine, başka bir anlatımla siyasi mizah gazetelerinin yayımlanmasına ortam hazırladı.

Gerçek anlamda siyasi mizah gazeteciliğimiz 1870'de **DİYOJEN**'le başlar. Bu gazetenin kapatılmasıyla aynı işlevi 1873'de **ÇINGIRAKLI TATAR** üstlenir, onun da kapatılması sonucu **HAYAL** yayımlanır.

Teodor Kasap adlı Kayserili bir **Rum** tarafından yayımlanan Diyojen, aydın çevrelerde ilgiyle karşılanmış, kısa sürede aranan ve okunan bir gazete olmuştu. Diyojen'in

başında nükteli yazılarıyla ün salan **Âli Bey** bulunuyor, ancak tüm yazılar **Teodor** Kasap'ın denetiminden geçiyordu. Diyojen'i yayımlamadan önce bir süre Fransa'da kalan Teodor Kasap, yurda döndüğünde İstanbul'da **Âli Bey, Namık Kemal** ve arkadaşlarıyla tanıştı ve onların da önerileriyle Diyojen'i çıkardı. O tarihlerde Osmanlı tahtında **Abdülaziz** bulunuyordu. Diyojen'de çıkan kimi yazılar Sultan'ı çok öfkelendiriyordu. Sonunda 1873 yılında Diyojen'i kapattı ve Teodor Kasap'ı hapse attırdı. Kayseri'den gelen babası Teodor'u kefaletle cezaevinden kurtardı. Artık Diyojen'i çıkaramayan Teodor Kasap Fransızcadan çeviriler yapmaya başladı. **Moliere**'nin **'Evare'** adlı piyesini **'Pintİ Hamit'** adıyla Türkçe'ye uyarladı ve bastırdı. **'Pintİ Hamit'** çok beğenildi ve tutuldu. Herkes, eserin adıyla Şehzade Abdulhamit'in kastedildiği inancındaydı. 1876'da Abdulhamit tahta çıkınca **Teodor Kasap** Avrupa'ya kaçmak zo-

Mizah Edebiyatı Tarihimizden bir yaprak

runda kaldı. Daha sonraları yurda dönünce HAYAL adlı yeni bir mizah gazetesi yayımladı. **HAYAL**, 4 Ağustos 1876'da **"kişileri yordığı"** gerekçesiyle kapatıldı.

Siyasi mizah gazeteciliğimizin ilk örnekleri olan bu üç gazeteden sonra 1873'de **Beykozluoğlu Zaharya** adlı bir Rum vatandaş, **LATİFE** adıyla mizahi bir gazete yayımladı ve bu çabasını iki yıl sürdürdü.

1874'de **Mihalâki** adlı bir Rum vatandaş da **ŞAFAK**'ı yayımlayarak kısa ömürlü de olsa bu alanda adından söz ettirdi. Aynı yıl bu kez bir Türk olan **BASİRET** gazetesinin sahibi **Ali Efendi KAHKAHA**'yı yayımladı.

1875 yılında aynı alanda **MEDDAH** gazetesi gözükür; aynı yıl **GEVEZE** adlı bir mizah gazetesi de yayım hayatına atılır. Nihayet 1876'da Tanzimat Devri'nin son mizah gazetesi **ÇAYLAK** yayımlanır. Sahibi **Mehmet Tevfik Bey**, gazetesinin adı nedeniyle **'Çaylak Tevfik'** adıyla anılır. **"ÇAYLAK, konularıyla, fıkra ve yazı dili itibarıyle mizah alanında 'örnek gazete'dir. ÇAYLAK Dergisinin Türk Mizah Edebiyatı tarihinde önemli bir yeri vardır."**(2) Bu arada **1875** yılında haftada iki kez yayımlanan **MEDDAH** ve **GEVEZE** gazetelerini de unutmamak gerek.

İkinci Meşrutiyet'le birlikte gelen özgürlük havası içinde pek çok mizah dergisi ve gazetesi yayımlandı. **KALEM** dergisi bunların en önemlisi olarak dikkatleri çekti. İlk sayısı 3 Eylül 1908'de yayımlanan **KALEM**'i **Salah Cimcöz** ve **Esat Bey** kurdular. **Kalem**, Türkçe ve Fransızca olarak yayımlanıyordu. Bu dergide Türk karikatürünün ilk adı **Cem**'in eserlerinin yer aldığını görüyoruz.

"1908'den sonra çıkan mizah dergilerini üç kümede görmek, toplamak doğru olacak. Birinci kümede, Diyojen döneminden kalma ekipleri, Rum ve Ermeni yurttaşların çıkardığı dergiler ve mizah kitapları; 'İncili Çavuş' ve diğerleri gibi. İkinci kümede ise Türkler tarafından çıkarılan dergiler. 'Eşek' ve bu serİden çıkan bir düzine dergi ile 'Yeniçeri' gazetesi gibi. Bu kümede özellikle 'Boşboğaz' ile 'Güllabi' dergisi önem taşır. Üçüncü kümede ise, politik bir merkeze bağlı, hazırlığını Avrupa'da yapmış mizah dergileri sayılabilir: 'KALEM' ve 'CEM' dergileri..."(3)

Diken

Kurtuluş Savaşı döneminde **Sedat Simavi**, Ankara Hükümetini tutan **'Güleryüz'** dergisini, **Refik Halit Karay** ise İstanbul Hükümeti'ni savunan **'Aydede'** adlı mizah dergilerini yayımlar. **'Güleryüz'**, Kurtuluş Savaşını destekleyen tek mizah dergisi olduğu için Cumhuriyet mizahında ayrı bir özellik kazanır. Sedat Simavi 1916 yılında da **Hande** adlı mizah dergisini çıkarır.(4) Sedat Simavi daha sonra ise aynı alanda 30 Ekim 1918 tarihinde yayımladığı **DİKEN** adlı mizah dergisi ile dikkatleri çeker. **"Bu dergi 'Kalem' ve 'Cem' mizah dergilerinin ardından gelen en önemli mizah dergisi sayılmıştır."**(5) **Simavi**, 1921 yılında **Güleryüz**'ü, 1935 yılında **Karagöz**'ü (ikinci kez), 1936 yılında ise **Karikatür** dergisini yayımlar.

Cem

cumhuriyet dönemi ve sonrası...

"Türk mizahı, Cumhuriyet dönemine Karagöz, Güleryüz, Akbaba, Zümrüdüanka ve Kelebek adlı dergi ve gazetelerle....." girdi.

"1927 - 28 yıllarında karikatürcü Cemil Cem'in, kendi adını taşıyan 'Cem' dergisini yeniden çıkarması, önemli bir olaydı."(6) Bu dönemde Kurtuluş Savaşı'na karşı yayınlarıyla tanınan **Aydede**'nin yerini zaferden sonra ad değiştirmesiyle **Akbaba** mizah dergisinin aldığını görüyoruz. Akbaba dergisi 1930 yılında üç yıl kapalı kaldı. Bu dönemde CHP yönetimi ünlü **Karagöz** dergisini 1935 yılında Sedat Simavi'ye devretti, bir yıl sonra da Simavi bu dergiyi yayımladı.

"1942 - 43 yılları arasında Akbaba'nın yanında ünlü karikatüristimiz Cemal Nadir Güler'in 'Amcabey' ve 'Mizah' dergilerini görüyoruz. 1946 yılında 'Markopaşa' mizah dergisi yayın

hayatına atılır. Siyasal iktidarın kapatma kararları üzerine aynı dergi yayımını 'Merhumpaşa', 'Hürmarkopaşa', 'Malumpaşa', 'Bizim Markopaşa' ve 'Ali Paşa' adlarıyla sürdürür.

1952 yılında İlhan ve Turhan Selçuk kardeşler '41 buçuk' adlı mizahi bir dergi yayımlarlar. 41 buçuk'u, ilk modern mizah dergisi olarak alabiliriz."(7)

1958 yılında ise iki dergi birden yayın hayatına başlar. **'Karikatür'** ve **'Taş'** karikatür dergileri daha sonra en büyük rakipleri **'Akbaba'** önünde tutunamayınca 13. sayıdan itibaren **'Taş - Karikatür'** adıyla birleşme kararı aldılar. Bu alanda 1959 yılında **ŞAKA** mizah dergisi yayımlanır. 27 Mayıs devriminden sonra ise **'Zübük'**, **'Tef'**, **"Amcabey"**, **'Ustura'** ve **'Papağan'** adlı haftalık mizah dergilerini görüyoruz. 1973 yılında ise **'Gün'** gazetesinde önce mizah sayfası olarak düzenlenen **'Gırgır'**ın, mizah dergisine dönüşmesi, son dönem Türk karikatürü adına bir hamle başlangıcı oldu. **"Gırgır dergisi 1979 - 80 yıllarında en büyük trajına ulaşmış ve dünyanın en çok satılan mizah dergileri arasında üst sıralarda yer almıştır."**(8) Bu dönemde Türk mizah basınına, yeni yeni adlarla **Çağdaş Mizah Dergisi, Çuval, Papağan, Mikrop, Çivi, Çarşaf, Sıfır, Karikatürk ve Karakedi** adlarıyla dergiler kazandırılıyor. Bu dergilerden halen **Gırgır, Fırt** yayımlarını sürdürürken, bu alanda **Limon, Avnı, Hıbır, Fırfır, Dıgıl, Çıngar, Pişmiş Kelle** dergilerinin de mizah adına üzerlerine düşen görevi yaptıklarını görüyoruz.

trabzon'da mizah gazeteleri

Trabzon'da ilk gazetenin **1869** yılında Valilikçe **"Trabzon"** adıyla yayımlandığını biliyoruz. Uzun bir zaman sonra Trabzon'da ikinci gazeteyi **Eyübzade O. Nuri Bey** 1908 yılında **"Feyz"** , ardından aynı yıl **Naci Bey "Trabzon'da Meşveret"** adıyla yayımladılar. **Naci Bey**, 1909 yılında da **"Afacan"** gazetesini çıkardı.

Trabzon basınında ilk mizah gazetesi ise **1909** yılında **"Ahbab"** adıyla çıktı. Sahipliğini **Naci Bey**'in yaptığı bu gazete Trabzon'da Meşveret Matbaasında basıldı.

Haber Anası

"Haber Anası" ise bu alanda ikinci mizah gazetesi oldu. 1909 yılında yayımlanan **"Haber Anası"**nın sahibi **Mehmet Tevfik Bey**'di. Yazıişleri müdürlüğünü ise **Mustafa Sırrı Bey** yaptı. Haftada bir Perşembe günleri yayımlanan **'Haber Anası'** Trabzon'da Ortahisar'da Fetvahane karşısında 30 no'da yönetiliyor ve kısmen mizahi ve kısmen ciddi konuları içeriyordu.

18 Mayıs 1922 Pazar günü Trabzon'da **"Kahkaha"** adıyla yeni bir mizah gazetesi yayım hayatına atıldı. Sahipliğini **Esad Ömer Eyyubî**'nin yaptığı **"Kahkaha"** ilk kez İstikbal Matbaasında basıldı. Haftada iki kez yayımlanan **'Kahkaha'**'nın yazıişleri müdürü **Kaptan Feyzi Bey**'di. Yönetim yeri ise Trabzon'da Sipahi Pazarı civarında bulunuyordu. Trabzon'da karikatür sanatının ilk örnekleri bu mizah dergisinde yer aldı denilebilir. **'Kahkaha'**'nın mevcut 50. sayısında portre karikatürü alanında **Ulvi Kâzım** ve **Ömer Ahmet Beyler**in imzaları dikkat çekiyor.

Kahkaha

Kahkaha

1908 yılında **"Feyz"** gazetesini yayımlayan **Eyübzade O. Nuri Bey**, 1922 yılında **"Tilki"** adında bir mizah dergisi yayımladı. İstikbal Matbaasında basılan bu derginin kesin çıkış tarihini saptamak mümkün olmadı. Aynı yıl içinde **Tevfik Yunusoğlu**'nun **"İğne"** adıyla bir mizah dergisini Serasi Matbaasında çoğaltıp basın dünyasına kazandırdığını Trabzon basını konusunda köklü incelemeler yapan Sayın **Arslan Pulathanell**'den öğrendik.

cemal rıza ve devekuşu

Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, Trabzon basınına uzun yıllar hizmet veren, çeşitli gazete ve dergiler kazandıran bir kişi olarak daha Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren dikkatleri çekiyor. Osmanpaşaoğlu 1924 yılında **"Zühal"** ve **'Genç Fikirler'** adlı dergileri çıkardıktan sonra 1926 yılı martında da bu kez mizahi alanda **'Devekuşu'** adlı dergiyi yayın dünyasına kazandırır.

Devekuşu

Sahipliğini **Şefika Münir**'in yaptığı **'Çalıkuşu'** dergisinde de mizah adına güzel örnekler yer aldı o dönem... Mayıs 1926 tarihinde yayına atılan **'Çalıkuşu'** dergisinde idare müdürlüğü yapan mizahımızın güçlü ismi **Hamamizâde İhsan Bey**in yazıları yer alıyordu.

Çalıkuşu Dergisi

Trabzon basınında çağdaş anlamda ilk karikatürün basımı 1960'lı yıllardan sonra başlar. 27 Mayıs devriminden sonra yurt düzeyinde görülen basın canlılığı Trabzon'da da yaşanır. Bu dönemde ilan alabilme yarışına girişen gazeteler gerek boyut ve gerekse içerik açısından doyurucu olurlar. Bu gazetelerden **HİZMET**, 1961 yılında Hikmet Aksoy'un yönetiminde başlattığı **TAŞLAMA** mizah sayfası ile dikkatleri çeker. Onbeş günde bir düzenlenen bu sayfada yazı ve fotoğraflarla güncel konular mizahi şekilde işleniyordu. **TAŞLAMA**'nın kimi sayılarında karikatüre de yer verilir, ancak bu çaba sürekli olmaz.

taka'nın öyküsü ve türk mizahına katkısı

Mizah açısından 1960'lı yıllar; Trabzon'da sadece biraz duyma, biraz da kıpırdama ile gelip geçti denilebilir. Çünkü bu dönemde **TAŞLAMA** mizah sayfası dışında herhangi bir gelişme olmadığını görüyoruz.

Trabzon 1970'li yılların sonlarına doğru basım alanında ofset tekniğine kavuşunca karikatüre gönül veren sanatçılar da büyük bir olanağa kavuştular. İsim babalığını gazeteci **Uğur Gürsoy**, **Sinan Tanyıldız** ve **Hikmet Aksoy**'un yaptığı TAKA Mizah sayfası denilebilir ki 80'li yılların başında Karadeniz insanının mizaha olan tutkusunun bir eseri olarak ortaya atıldı. Sahipliğini **M.Şamil Ekinci**'nin yaptığı **KARADENİZ** gazetesi sayfalarında doğan **TAKA**'nın yönetimini üstlenen Hikmet Aksoy haftada bir kez düzenlediği bu sayfanın amacı Türk karikatürüne yeni yeni imzalar kazandırmaktı. TAKA Mizah sayfası uygulamasının ilk yıllarında açılan 'karikatür okulu'nda günümüze değin çizgisini yenileyip kendini kabullendiren **Muammer Kotbaş**'ın varlığı kuşku yok ki bu alanda atılan çok önemli bir gelişme oldu.

'Karadeniz' gazetesinin yayım alanı içine giren **Giresun, Rize** ve **Ordu** illerinde de büyük ilgi ile karşılanan

Sayı 4 — *Acemi politikacı ile acemi yöneticileri taşlayan, işine geldiği zaman çıkan, alaycı kalaycı ciddi-sulu gazete*
Sahibi ve Yazışleri Müdürü : Hikmet AKSOY - Sekreter : Nevzat ATEŞ - Tertip : Mustafa TAMTÜRK

taka

Karadeniz'in mizah gemisi

TAKA-SAKA HOLDING ŞİRKETİ ADINA
KAPTAN VE MİZAH YÖNETMENİ
Hikmet AKSOY

ÇARKÇIBAŞI: FARUK ATA
KAMAROT: ASIM GÜNER
TAYFALAR: HAMDİ FURTUN-CUMHUR GAZİOĞLU-MUAMMER KOTBAŞ-HALİM KUTLU-YUNUS ÇAMUR-ARİF BEKTAŞ-ADNAN TAÇ-KAZIM POLAT
ADRES: TAKA MİZAH GEMİSİ KARADENİZ GAZETESİ TRABZON YIL: 2-SAYI: 54

TAKA mizah sayfası buralardaki çizerlerle mizahseverlerin seslendiği bir kürsü oldu. Genç yaşta yitirdiğimiz, büyük yetenek **Hamdi Furtun**'un Ordu'dan gönderdiği her çizgi ve **Yunus Çamur**'un Tirebolu'dan gönderdiği fıkralar ilk yıllarda amaçlanan yerel mizah anlayışında en büyük kaynak oldu. 1980'li yıllarda daha da gelişen **TAKA**, önce Türk çizerlerine ve sonra da dünya çizerlerine açık bir sayfa oldu. Yurdun çeşitli yörelerinden profesyonel ve amatör çizerlerin gönderdiği karikatürler **TAKA**'yı **Aksoy**'dan sonra hazırlayan **Harun Yavruoğlu, Muammer Kotbaş** ve **Adnan Taç**'ın en değerli kaynağı oldu. 1983 yılı Eylül ayına gelindiğinde Trabzon basınında yeni bir ofset gazetenin doğuşuna tanık oluyoruz. Sahipliğini **M. Nacl Özkan**'ın yaptığı **Kuzey HABER** gazetesi de **"Karadeniz mizahı"** için yeni bir odak noktası olma iddiasını taşır. Yönetimindeki **TAKA** sayfasını bu gazeteye taşıyan H.Aksoy, karikatür sanatı adına Doğu Karadeniz Bölgesinde ilk kez tüm ülke sanatçılarına açık bir karikatür ve yerel fıkra yarışması düzenleyerek büyük ilgi toplar. İki kez düzenlenen karikatür yarışmasında ödül kazanan sanatçılara gazete yönetimi yanında Trabzon'daki çeşitli kuruluşlar da ödül verdiler.

taka tutkusu ve trabzonlu karikatürcüler

Karadeniz gazetesindeki **TAKA** sayfası yanında **Kuzey HABER** gazetesinde de ayrı bir **TAKA** mizah sayfası düzenlenmesi yöredeki karikatür sanatçılarının kendi aralarındaki bir yarışı oldu. Mizah sanatı adına her iki gazetedeki **TAKA** sayfalarında güzel örnekler sergilendi zaman zaman...

Trabzon'da karikatür sanatının 1980'li yıllardan itibaren canlılık kazandığını daha önce belirtmiştik. Bu demek değildir ki, 80'li yıllardan önce Trabzon'da karikatür sanatçısı yoktu. Uluslararası üne sahip Trabzonlu çizer **Ziya Ramoğlu** ile Trabzon'a karikatür dalında ülke çapında ilk ödülü kazandıran **Hikmet Aksoy** bu sanat dalında öncülük görevi yaptılar. Bu noktada çalışmalarıyla dikkat çekip başarılı olan Trabzonlu karikatür sanatçıları tanıtmak istiyoruz:

ZİYA RAMOĞLU: Of ilçesinde doğdu. Meslek yaşamındaki bilinçlenme 1959 yılında aldığı **'Ecole A.B.C. Dessin'** bursu ile başladı. Yurtiçi ve yurtdışında kişisel sergiler açtı ve çeşitli ödüller aldı. **'Pembe Mizah'**ı dünyada ilk kez 1975'de yayımladığı **'PAROLA AŞK'** adlı karikatür albümü ile belgeledi. 1978'den bu yana anlaşmalı bulunduğu New York kentindeki **Rothco Cartoons İnc.** şirketi ile karikatürlerini tüm dünyaya dağıtımını yaptı.(10)

HİKMET AKSOY: Vakfıkebir'de doğdu. İlk karikatürü 1959 yılında İstanbul'da **'Günlük Spor'** gazetesinde yayımlandı. **ŞAKA, TEF, SONHAVADİS, BÜYÜK GAZETE, YENİ İSTANBUL, HİZMET, KARADENİZ** ve **KUZEY HABER** gazetelerinde karikatür çizdi.

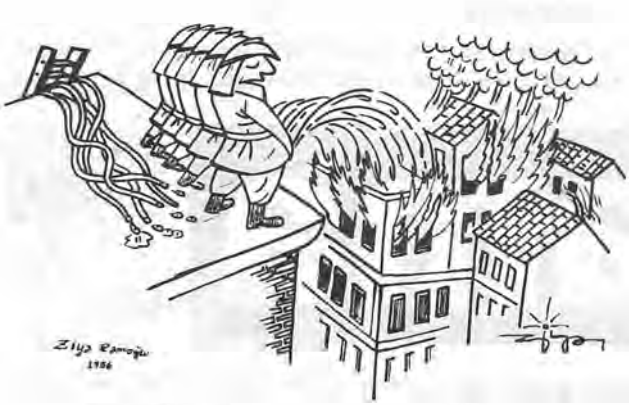

Ziya RAMOĞLU

Hikmet AKSOY

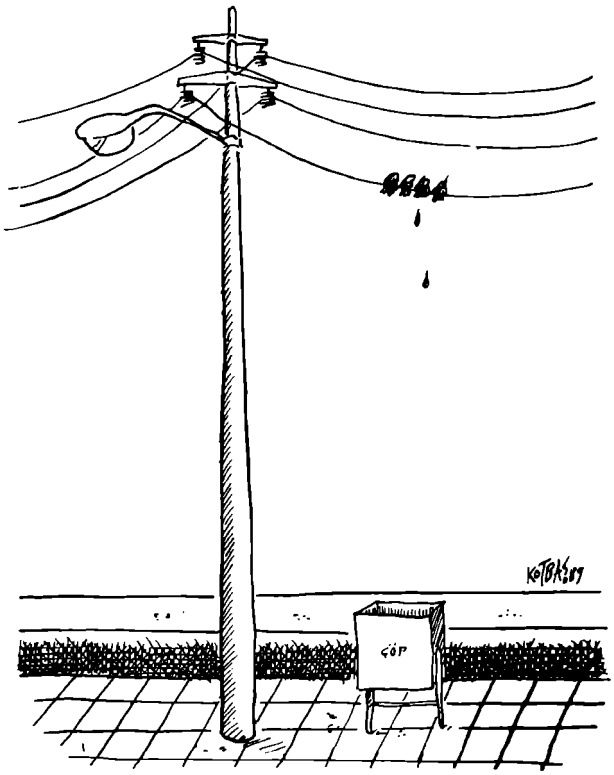

Muammer KOTBAŞ

1983 ve 1984 yıllarında **Ankara**'da **Çağdaş Gazeteciler Cemiyeti**'nce, 1987 ve 1988 yıllarında da **Trabzon Gazeteciler Cemiyeti**'nce karikatür dalında **'Yılın Gazetecisi'** seçildi.

MUAMMER KOTBAŞ: Vakfıkebir'de doğdu. İlk karikatürü 1981 yılında **KARADENİZ** gazetesi **TAKA** mizah sayfasında yayımlandı. **Muammer Kotbaş**, şimdiye değin Trabzon'da pek çok kişisel sergi ve ülkenin çeşitli kentlerindeki karma sergilere katıldı. Sürekli karikatür düşünüp, karikatür çizen **Muammer Kotbaş, Trabzon Gazeteciler Cemiyeti**'nin 1988 yılında karikatür dalında ödül kazandı. **Kotbaş**, karikatür alanında çeşitli kuruluşlarca da ödüllendirilmiş bulunuyor.

CUMHUR GAZİOĞLU: Maçka ilçesinde doğdu. 1976 yılından bu yana karikatür çiziyor. Yurtiçi ve yurtdışı çeşitli yarışmalara katılan **Gazioğlu**, şimdiye değin 12 ödül kazandı.

ENVER MALKOÇ: Sürmene'de doğdu. İlk karikatürü 1979 yılında **Karabük Postası** gazetesinde yayımlandı. Yurtiçi ve yurtdışı yarışmalara katılan ve eserleri sergilenip albümlere alınan sanatçının ülke ve uluslararası alanda olmak üzere 20'den fazla ödülü var.

HAYDAR DURMUŞ: 1945 doğumlu olan sanatçı, ilk karikatür sergisini 1969 yılında Trabzon'da açtı. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü mezunu.

HARUN YAVRUOĞLU: Akçaabat'ta doğdu. Bir süre **KARADENİZ** gazetesinde **TAKA** mizah sayfasını yönetti. Karikatürleri yurtiçinde ve yurtdışındasergilendi ve albümlere alındı. Yarışmalarda çeşitli ödüller aldı.

ADNAN TAÇ: Trabzon'da doğdu. Halen **KARADENİZ** gazetesi **TAKA** mizah sayfasını yöneten **Adnan Taç**, 1986 yılında Kıbrıs'ta düzenlenen **'Silahsız Bir Dünya'** konulu yarışmada birincilik ödülü kazandı. Sanatçı Trabzon'da düzenlediği kişisel sergiler yanında, yurtiçindeki karma sergilere de katıldı.

NİZAMETTİN MOLLASALİHOĞLU: Of ilçesinde doğdu. İlk karikatürü 1977 yılında yayımlandı. Şimdiye değin üç kişisel sergi açan sanatçı, birçok ortak sergiye katıldı. Değişik ödüller kazanan **Mollasalihoğlu**'nun eserleri çeşitli albümlere alındı.

GÜROL USTAÖMEROĞLU: Trabzon'da doğdu. İlk karikatürü 1979 yılında **KARADENİZ TAKA** mizah sayfasında yayımlandı.

CEYHAN MURATHANOĞLU: Trabzon doğumlu olan sanatçı, İstanbul Eğitim Enstitüsü'nden mezun oldu. Karikatür çalışmalarını aralıksız sürdürüyor.

ADNAN RAMOĞLU: Of ilçesinde doğdu. Karikatür sanatçısı **Ziya Ramoğlu**'nun oğludur.

ORHAN SİNAN AKTUĞ: Akçaabat'ta doğdu. **Çarşaf, Gırgır, Akbaba, Çivi** ve **Kuzey HABER Taka** sayfasında karikatür çizdi. **Aktuğ**, kendine özgün çizgi arayışı içinde olduğunu saklamıyor.

ADİL ÇELİK: Trabzon'da doğdu. İlk karikatürü **1983** yılında **Kuzey HABER** gazetesi **TAKA** mizah sayfasında

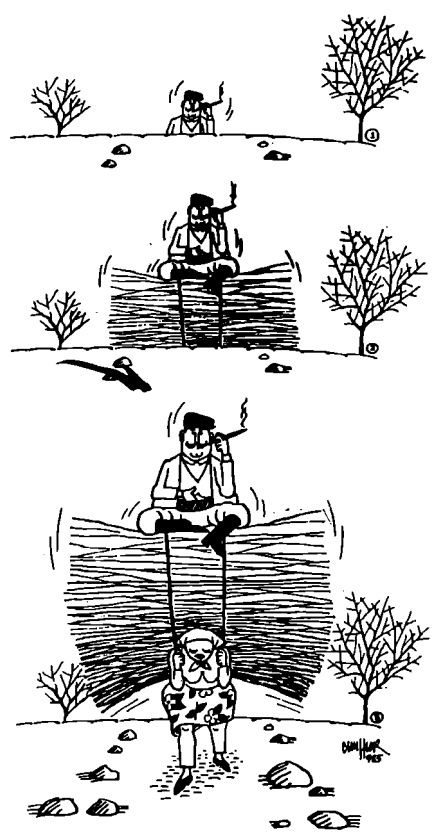

Cumhur GAZİOĞLU

yayımlandı. Çeşitli dergilerde ürünleri yer aldı.

A. CAN ÇOLAKOĞLU: Trabzon'da doğdu. İlk karikatürü **GIRGIR** dergisinde yayımladı.

ENGİN DENİZ ERBAŞ: Çok küçük yaşlarda karikatür çizmeye başladı. Büyük bir istekle çizdiği karikatürleriyle karma sergilere katıldı. **Muammer Kotbaş**'la ortak bir albüm hazırladı.●

Kaynakça

*1 - 2) **Hürriyet** (Küçük gazete) Eylül 1968, Sayı: 21·*

*3 - 4 - 5) **Cumhuriyet Dönemi Türk Mizah ve Hicvi** - Ferit Öngören, Sayfa: 77 - 78 - 80*

*6 - 7 - 8) **Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler** (1849 - 1984) - Gelişim Yayınları, 1984 Sayfa: 76 - 78 - 79 - 81*

*9) **Trabzon 89** - Kuzey Gazetecilik Mat. Anb. San., 1989, Sayfa: 151*

*10) **Trabzonlu Karikatüristler** - Trabzon Belediyesi yayını, 1990.*

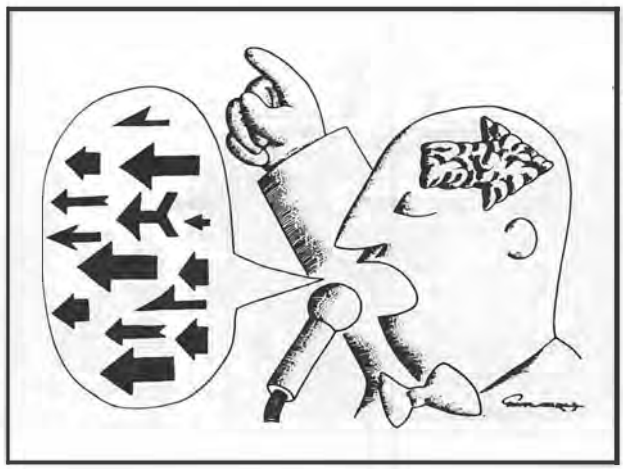

Enver MALKOÇ

Nizamettin MOLLASALİHOĞLU

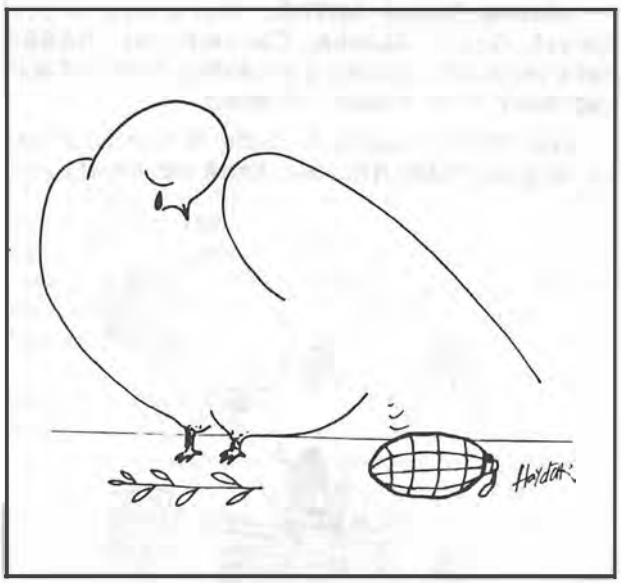

Haydar DURMUŞ

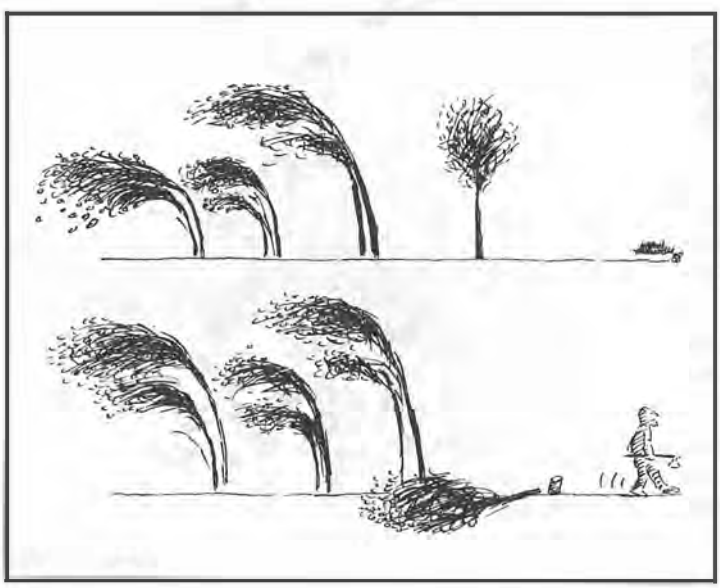

Harun YAVRUOĞLU

Adnan TAÇ

ilhan demiraslan'ın "gelibolulu âşık demir" imzası ve "âşık demir" tapşırması* ile yayımladığı halk şiirleri

● Mustafa DUMAN

İlhan Demiraslan, 24 Ağustos 1928 tarihinde Gelibolu'da doğdu. Şiire lise yıllarında başladı. İlk şiirleri halk şiiri tarzında yazılmış şiirlerdir. Bu şiirlerinin bir kısmını 1945 - 46 yıllarında 19 sayı olarak yayımlanan **Folklor Postası** adlı aylık halkbilgisi dergisinde buluyoruz.(1) Şiirlerden yalnızca ikisinin altında İlhan Demiraslan adına rastlıyoruz. Bu iki şiirden birisinde ise son dörtlükte **"Demir"** tapşırmasına rastlıyoruz. Buradan hareketle tesbit ettiğimiz diğer sekiz şiirde ise **"Gelibolulu Aşık Demir"** imzası var. Bu şiirlerin son dörtlük veya üçlüklerinde de **"Aşık Demir"** ve **"Demir"** tapşırması kullanılıyor. İlhan Demiraslan **Öner Ciravoğlu**'na, halk şiiri tarzında şiirler yazıp yayımladığını, bu şiirlerine çok emek verdiğini ve bu şiirlerini çok sevdiğini ölümünden önce söylemişti. Yalnız bu şiirleri hangi imza ve tapşırma ile yazdığı belli değildi.

Folklor Postası sayılarını incelerken **"Demir"** ve **"Aşık Demir"** tapşırmalarından hareketle **"Gelibolulu Aşık Demir"** imzalı şiirlerin İlhan Demiraslan'a ait olabileceğini düşündük. Kaynaklarda da **Gelibolu Aşık Demir** adında bir şairden sözedilmiyordu. İlhan Demiraslan'ın Gelibolu'da doğması ve Gelibolulu olması da düşüncemizi kuvvetlendiriyordu.Bundan başka, şiirlerin incelenmesiyle ortaya çıkan özellikler bu şiirlerin aynı kişinin kaleminden çıktığını gösteriyordu. Böylece İlhan Demiraslan'ın halk şiirinin koşma, türkü ve koçaklama türlerinde yazdığı on şiir tesbit edilmiş oluyor.

İlhan Demiraslan sessizce yaşadı ve öldü. Ölüm tarihi bile bir çok kaynakta yanlış verildi. **Ahmet Özer**'in çabasıyla ölüm tesbit tutanağındaki doğru tarihi, 25 Kasım 1980 tarihi edebiyat dünyasına duyuruldu.(2) Buna rağmen yeni basılan kaynaklar nedense bu yanlışı düzeltme yoluna gitmiyorlar.

İlhan Demiraslan Trabzon'u çok sevmişti. Akçaabat'ta öldü ve oraya gömüldü. Trabzonlular da İlhan Demiraslan'ı çok sevmişti. **Kıyı Dergisi** onun için özel sayı hazırladı. (3,4) **Yerel gazeteler** özel sanat sayfaları düzenlediler. Gene **Kıyı Dergisi "İ**lhan Demiraslan Şiir Ödülü" geleneğini başlattı ve ilk ödülü 1990 yılında verdi.

Aşağıdaki şiirler incelendiğinde İlhan Demiraslan'ın ilk gençlik yıllarında bile hece veznini ustalıkla kullandığı görülecektir. Biz bu yazımızla **"Gelibolulu Aşık Demir"**in gerçek kimliğini ortaya çıkarmak ve İlhan Demiraslan'ın gizli kalmış bir yönüyle, yazdığı halk şiirlerini tesbit etmek, geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırmak istedik. Şiirleri **Folklor Postası**'ndaki yayın sırasına göre değil de türlerine göre sıralamayı uygun bulduk. Yayın tarihlerini belirterek yayın sıralamasındaki yerlerini belirledik.

I- KOŞMALAR

1. KOŞMA

Varıp gezdim seher vakti kırları
Kırlar uyur dallar uyur gül uyur
Gelip gördüm yatağının yanına
Gözler uyur kollar uyur el uyur

Yüce Tanrı fırsat vermez elime
Yıllar geçti varamadım sılama
Kahpe felek çalı dikti yoluma
Dağlar aşıp yare giden yol uyur

Kumru gelir yuva kurup çalışır
Nice eller tenhalarda buluşur
Bu halume cümle alem gülüşür
Bilmez beni geda uyur kul uyur

Gülemem de AŞIK DEMİR gülemem
Irak düştüm haberini alamam
Düşte gördüm doğruluğun bilemem
Yar koynunda iki yaban kol uyur.

Mayıs 1945

2. KOŞMA

Böyledir bu kahpe feleğin işi
Leyla'dan Mecnun'a vefa mı gelir
Gün gece ah edip dövünmeyinen
Aşkın yaresine deva mı gelir

Yokuştur yollarım ermedi düze
Bağladım elimi durdum niyaza
Sorarım acaba o şivenaza
Benim ah-ü zarım gıda mı gelir

Düştüm AŞIK DEMİR dillerden dile
Bürünür sevdiğim ipeğe şala
Sorarım acaba gülün bülbüle
Severim demesi haya mı gelir

Temmuz 1945

3. KOŞMA

Uyanır baharda durgun ağaçlar
Her biri bir yana dal atıp gider
Baharla beraber sevdiğim o yar
Sırtına ipekten şal atıp gider

Bu aşkın gemisi dümene gelmez
O yarin ettiği kanuna gelmez
Böylesi bir daha cihana gelmez
Telkini verenler bol atıp gider

Bakmayın DEMİR'e solgundur biraz
Aşıklık babında bilgindir biraz
Yüreği derdinen dolgundur biraz
Sırtına yareden çul atıp gider.

Şubat 1946

4. YAZIK

Mevlevi olsaydım başım dönerdi
Çileye girseydim canım yanardı
Ahu figanıma alem yanardı
Haddimden fazla şey dilemem yazık

Seyirci olsaydım gülmek lazımdı
Feylesof olsaydım bilmek lazımdı
Mansur'um deseydi ölmek lazımdı
Fatlıdır bu canım ölemem artık

Fuzuli olamam kalemim kırık
Cellatlık edemem yüreğim buruk
Rakiplik edemem dişlerim çürük
Yok yere dişimi bilemem yazık

Terzisin deseler dikiş dikemem
Mutaflık taslasam iplik bükemem
Eloğlu deyilim başa bakamam
Dostlar gibi ağlar olamam yazık

Sadrazam olsaydı dilim dönmezdi
Nebi olsa idim alem kanmazdı
Elin mumu yanar benim yanmazdı
Sızlanıp saçımı yolamam yazık

Aşıklık edemem boynum bükülür
Kimseye el açmam başa kakılır
Vaizlik etmeye canım sıkılır
Etliye sütlüye gelemem yazık

N'etsin garip DEMİR günün görmemiş
Çok şükür kanadın kolun kırmamış
Elden bir şey gelmez Allah vermemiş
Alemin malını çalamam yazık.

Mayıs 1946

5. AYRILIK TÜRKÜSÜ

Eğilmiş toprağa derdini döker
Şu sarı benizli dallar ucundan
Yolcu döner döner ardına bakar
Ölür bunu gören yol utancından

Bir uzun namedir yazılır yolum
Benim satır satır çizilir yolum
Kervan kervan olur düzülür yolum
Gurbete ayrılır dönemecinden

Ayrılık yaradır kanar gönüllerde
Dertlerine yanar karanfiller de
Şimdi ben o yarden ayrıyım derde
Gönül göz göz olur ağlar içinden

Ekim 1946

II- TÜRKÜLER

1. TÜRKÜ

Kanadı da turnaların kanadı
Gece gündüz döktüğümün kan adı
İsmin andım yarelerim kanadı
Keder bana kara bana al sana
Düşürdüğün kırık kalbi alsana
Müjganıdır beni vuran ok deyil
Ela gözün az karadır pek deyil
Esmercedir benim yarim ak deyil
Keder bana kara bana al sana
Düşürdüğün kırık kalbi alsana
Eşme'den de yarim gelir Eşme'den
Torbalı'dan Menemen'den Çeşme'den
Böyle miydim ben bu aşka düşmeden
Keder bana kara bana al sana
Düşürdüğün kırık kalbi alsana
Ezilir de AŞIK DEMİR ezilir
Bahar geçer çiçek açar yaz olur
Buluşamam arkamızdan söz olur
Keder bana kara bana al sana
Düşürdüğün kırık kalbi alsana

Nisan 1945

2. TÜRKÜ

Cenk edilir yiğidinen merdinen
Aşık ağlar siteminen derdinen
Çürümüşüm hasret denen kurdunan
Benim yarim mor şalına bürünür
Bürünür de huri gibi görünür
Vasıl oldum Gökova'ya Ören'e
Hayran kaldım yaylasına kırına
Beni böyle inletmekten kârı ne
Benim yarim mor şalına bürünür
Bürünür de huri gibi görünür
Gönül verdim zalim yarın birine
Sevmeyinen düştüm aşkın narına
Gülü seven katlanmalı harına
Benim yarim mor şalına bürünür
Bürünür de huri gibi görünür
AŞIK DEMİR esirgemem sözümü
Çarkı devran hazan etti yazımı
Zalim dilber güldürmedi yüzümü
Benim yarim mor şalına bürünür
Bürünür de huri gibi görünür

Haziran 1945

3. TÜRKÜ

Ağlamaktan gözlerimde kan biter
Yar yolunu bekler iken gün biter
Hatır sorup selam versen nen biter
Gül bahçende dal ben olsam ne dersin
Seni alan kul ben olsam ne dersin
AŞIK DEMİR ne dediğin şaşırdı
Göz yaşımı küre koydum taşırdı
Zalim dilber beni derde düşürdü
Gül bahçende dal ben olsam ne dersin
Seni alan kul ben olsam ne dersin

Mart 1946

ilhan demiraslan'ın "gelibolulu âşık demir" imzası ve "âşık demir" tapşırması* ile yayımladığı halk şiirleri

● Mustafa DUMAN

İlhan Demiraslan, 24 Ağustos 1928 tarihinde Gelibolu'da doğdu. Şiire lise yıllarında başladı. İlk şiirleri halk şiiri tarzında yazılmış şiirlerdir. Bu şiirlerinin bir kısmını 1945 - 46 yıllarında 19 sayı olarak yayımlanan **Folklor Postası** adlı aylık halkbilgisi dergisinde buluyoruz.(1) Şiirlerden yalnızca ikisinin altında İlhan Demiraslan adına rastlıyoruz. Bu iki şiirden birisinde ise son dörtlükte **"Demir"** tapşırmasına rastlıyoruz. Buradan hareketle tesbit ettiğimiz diğer sekiz şiirde ise **"Gelibolulu Aşık Demir"** imzası var. Bu şiirlerin son dörtlük veya üçlüklerinde de **"Aşık Demir"** ve **"Demir"** tapşırması kullanılıyor. İlhan Demiraslan **Öner Ciravoğlu**'na, halk şiiri tarzında şiirler yazıp yayımladığını, bu şiirlerine çok emek verdiğini ve bu şiirlerini çok sevdiğini ölümünden önce söylemişti. Yalnız bu şiirleri hangi imza ve tapşırma ile yazdığı belli değildi.

Folklor Postası sayılarını incelerken **"Demir"** ve **"Aşık Demir"** tapşırmalarından hareketle **"Gelibolulu Aşık Demir"** imzalı şiirlerin İlhan Demiraslan'a ait olabileceğini düşündük. Kaynaklarda da **Gelibolu Aşık Demir** adında bir şairden sözedilmiyordu. İlhan Demiraslan'ın Gelibolu'da doğması ve Gelibolulu olması da düşüncemizi kuvvetlendiriyordu.Bundan başka, şiirlerin incelenmesiyle ortaya çıkan özellikler bu şiirlerin aynı kişinin kaleminden çıktığını gösteriyordu. Böylece İlhan Demiraslan'ın halk şiirinin koşma, türkü ve koçaklama türlerinde yazdığı on şiir tesbit edilmiş oluyor.

İlhan Demiraslan sessizce yaşadı ve öldü. Ölüm tarihi bile bir çok kaynakta yanlış verildi. **Ahmet Özer**'in çabasıyla ölüm tesbit tutanağındaki doğru tarihi, 25 Kasım 1980 tarihi edebiyat dünyasına duyuruldu.(2) Buna rağmen yeni basılan kaynaklar nedense bu yanlışı düzeltme yoluna gitmiyorlar.

İlhan Demiraslan Trabzon'u çok sevmişti. Akçaabat'ta öldü ve oraya gömüldü. Trabzonlular da İlhan Demiraslan'ı çok sevmişti. **Kıyı Dergisi** onun için özel sayı hazırladı. (3,4) **Yerel gazeteler** özel sanat sayfaları düzenlediler. Gene **Kıyı Dergisi** "İlhan Demiraslan Şiir Ödülü" geleneğini başlattı ve ilk ödülü 1990 yılında verdi.

Aşağıdaki şiirler incelendiğinde İlhan Demiraslan'ın ilk gençlik yıllarında bile hece veznini ustalıkla kullandığı görülecektir. Biz bu yazımızla **"Gelibolulu Aşık Demir"**in gerçek kimliğini ortaya çıkarmak ve İlhan Demiraslan'ın gizli kalmış bir yönüyle, yazdığı halk şiirlerini tesbit etmek, geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırmak istedik. Şiirleri **Folklor Postası**'ndaki yayın sırasına göre değil de türlerine göre sıralamayı uygun bulduk. Yayın tarihlerini belirterek yayın sıralamasındaki yerlerini belirledik.

I- KOŞMALAR

1. KOŞMA

Varıp gezdim seher vakti kırları
Kırlar uyur dallar uyur gül uyur
Gelip gördüm yatağının yanına
Gözler uyur kollar uyur el uyur

Yüce Tanrı fırsat vermez elime
Yıllar geçti varamadım sılama
Kahpe felek çalı dikti yoluma
Dağlar aşıp yare giden yol uyur

Kumru gelir yuva kurup çalışır
Nice eller tenhalarda buluşur
Bu halume cümle alem gülüşür
Bilmez beni geda uyur kul uyur

Gülemem de AŞIK DEMİR gülemem
Irak düştüm haberini alamam
Düşte gördüm doğruluğun bilemem
Yar koynunda iki yaban kol uyur.

Mayıs 1945

2. KOŞMA

Böyledir bu kahpe feleğin işi
Leyla'dan Mecnun'a vefa mı gelir
Gün gece ah edip dövünmeyinen
Aşkın yaresine deva mı gelir

Yokuştur yollarım ermedi düze
Bağladım elimi durdum niyaza
Sorarım acaba o şivenaza
Benim ah-ü zarım gıda mı gelir

Düştüm AŞIK DEMİR dillerden dile
Bürünür sevdiğim ipeğe şala
Sorarım acaba gülün bülbüle
Severim demesi haya mı gelir

Temmuz 1945

3. KOŞMA

Uyanır baharda durgun ağaçlar
Her biri bir yana dal atıp gider
Baharla beraber sevdiğim o yar
Sırtına ipekten şal atıp gider

Bu aşkın gemisi dümene gelmez
O yarin ettiği kanuna gelmez
Böylesi bir daha cihana gelmez
Telkini verenler bol atıp gider

Bakmayın DEMİR'e solgundur biraz
Aşıklık babında bilgindir biraz
Yüreği derdinen dolgundur biraz
Sırtına yareden çul atıp gider.

Şubat 1946

4. YAZIK

Mevlevi olsaydım başım dönerdi
Çileye girseydim canım yanardı
Ahu figanıma alem yanardı
Haddimden fazla şey dilemem yazık

Seyirci olsaydım gülmek lazımdı
Feylesof olsaydım bilmek lazımdı
Mansur'um deseydi ölmek lazımdı
Fatlıdır bu canım ölemem artık

Fuzuli olamam kalemim kırık
Cellatlık edemem yüreğim buruk
Rakiplik edemem dişlerim çürük
Yok yere dişimi bilemem yazık

Terzisin deseler dikiş dikemem
Mutaflık taslasam iplik bükemem
Eloğlu deyilim başa bakamam
Dostlar gibi ağlar olamam yazık

Sadrazam olsaydı dilim dönmezdi
Nebi olsa idim alem kanmazdı
Elin mumu yanar benim yanmazdı
Sızlanıp saçımı yolamam yazık

Aşıklık edemem boynum bükülür
Kimseye el açmam başa kakılır
Vaizlik etmeye canım sıkılır
Etliye sütlüye gelemem yazık

N'etsin garip DEMİR günün görmemiş
Çok şükür kanadın kolun kırmamış
Elden bir şey gelmez Allah vermemiş
Alemin malını çalamam yazık.

Mayıs 1946

5. AYRILIK TÜRKÜSÜ

Eğilmiş toprağa derdini döker
Şu sarı benizli dallar ucundan
Yolcu döner döner ardına bakar
Ölür bunu gören yol utancından

Bir uzun namedir yazılır yolum
Benim satır satır çizilir yolum
Kervan kervan olur düzülür yolum
Gurbete ayrılır dönemecinden

Ayrılık yaradır kanar gönüllerde
Dertlerine yanar karanfiller de
Şimdi ben o yarden ayrıyım der de
Gönül göz göz olur ağlar içinden

Ekim 1946

II- TÜRKÜLER

1. TÜRKÜ

Kanadı da turnaların kanadı
Gece gündüz döktüğümün kan adı
İsmin andım yarelerim kanadı
Keder bana kara bana al sana
Düşürdüğün kırık kalbi alsana
Müjganıdır beni vuran ok deyil
Ela gözün az karadır pek deyil
Esmercedir benim yarim ak deyil
Keder bana kara bana al sana
Düşürdüğün kırık kalbi alsana
Eşme'den de yarim gelir Eşme'den
Torbalı'dan Menemen'den Çeşme'den
Böyle miydim ben bu aşka düşmeden
Keder bana kara bana al sana
Düşürdüğün kırık kalbi alsana
Ezilir de AŞIK DEMİR ezilir
Bahar geçer çiçek açar yaz olur
Buluşamam arkamızdan söz olur
Keder bana kara bana al sana
Düşürdüğün kırık kalbi alsana

Nisan 1945

2. TÜRKÜ

Cenk edilir yiğidinen merdinen
Aşık ağlar siteminen derdinen
Çürümüşüm hasret denen kurdunan
Benim yarim mor şalına bürünür
Bürünür de huri gibi görünür
Vasıl oldum Gökova'ya Ören'e
Hayran kaldım yaylasına kırına
Beni böyle inletmekten kârı ne
Benim yarim mor şalına bürünür
Bürünür de huri gibi görünür
Gönül verdim zalim yarın birine
Sevmeyinen düştüm aşkın narına
Gülü seven katlanmalı harına
Benim yarim mor şalına bürünür
Bürünür de huri gibi görünür
AŞIK DEMİR esirgemem sözümü
Çarkı devran hazan etti yazımı
Zalim dilber güldürmedi yüzümü
Benim yarim mor şalına bürünür
Bürünür de huri gibi görünür

Haziran 1945

3. TÜRKÜ

Ağlamaktan gözlerimde kan biter
Yar yolunu bekler iken gün biter
Hatır sorup selam versen nen biter
Gül bahçende dal ben olsam ne dersin
Seni alan kul ben olsam ne dersin
AŞIK DEMİR ne dediğin şaşırdı
Göz yaşımı küre koydum taşırdı
Zalim dilber beni derde düşürdü
Gül bahçende dal ben olsam ne dersin
Seni alan kul ben olsam ne dersin

Mart 1946

III- KOÇAKLAMALAR

1. KOÇAKLAMA

Namerd olanların gözü oynaşta
Yiğit dağa çıkar dağda savaşır
Bizim diyarımız böyledir işte
Yiğit olan meydan meydan döğüşür

Kılıç kalem bize savaş eğlence
Dayanmaz tepeler dağlar bu hınca
Seyret hele bir yol döğüş olunca
Yiğit aşka gelir kır at yarışır

Yiğidim diyene düğündür gaza
Bulanmalı cepken kan ile toza
Barutun kokusu misk gelir bize
Böylesine kılıç kalkan yaraşır

Er oğlu er kokar yiğit kanında
Ölüm düşünülmez savaş anında
Cepheler boyunca cenk meydanında
Vücut yere düşer göğe erişir

Gevheri bağrını deşiyor yine
Köroğlu dağları aşıyor yine
Gör Sepetçioğlu yaşıyor yine
Bak Sarı Zeybeğe ne heybet taşır

Derdi yüreğinde sazı kolunda
Şenlik'ik geliyor durma yolunda
Ninemin geldiği Kırım ilinde
Gazi Giray Allah değin vuruşur

Rüzgarı dinmedi Kozan ilinin
Yarışır atları Dadaloğlu'nun
Efeler efesi Yörük Ali'nin
Sırmalı cepkeni kana bulaşır

Alınmaz kalası bizim Kars'ın hey
Burcuna Mehmet'ten ferman asın hey
Kahpeler kendine alınmasın hey
Bu sözlerle yiğit olan konuşur

DEMİR'e dert olmuş inliyor sazı
Bizde de yürek var severiz kızı
Meydan burasıdır görünüz bizi
Mert olan merdinen böyle sevişir.

Nisan 1946

2. KOÇAKLAMA

Vatan çağırınca hudut boyuna
Mertliği kanında bulanlar gelsin
Süngüler önünde kanlı oyuna
Ölüme bizimle gülenler gelsin

Hazardan mezardan serhadde uçup
Sınır boylarında göğsünü açıp
Yasemin kokulu kucaktan geçip
Canını toprağa salanlar gelsin

Bize kız bulunmaz süngüden güzel
Destanlar yaratır kabza tutan el
Vatanın zerresi cihana bedel
Hayatı toprakla bölenler gelsin

Saldıran payını alır da gider
Göz diken borcunu canıyla öder
Vatan evladını isterse eğer
Cenge Merdoğlu mert olanlar gelsin

Göğüste dinlenir bu yıldızla ay
Göğüsler bayrağa mermerden saray
Kokmadan ürkmeden titremeden hey
Ölümle yüz yüze kalanlar gelsin

Bu vatan gördüğün gibi deyildir
Bu vatan Allah'a uzanan yoldur
Eroğlu er olan toprağa kuldur
Yasayı bizimle bilenler gelsin

Geçmişler misaldir gelecek güne
Temizdir alnımız maziden yana
Kılıcı bileyip düşman üstüne
Allah Allah deyi çalanlar gelsin

Anayı babayı evi bırakıp
Postalı bağlayıp süngüyü takıp
Siperden sipere sel gibi akıp
Düşmanın içine dalanlar gelsin

Kırım'dan Tanrı'dan Çağatay'dan yine
Tuna'dan Mohaç'tan Altay'dan yine
Tarihteki gibi bu soydan yine
Tuğrul'lar Cengiz'ler İlhan'lar gelsin

Bize yabancıdır senden gayrı il
Yiğitler yatağı bunu böyle bil
Paslanan kılıcı yağınan deyil
Düşmanın kanıyla silenler gelsin

Bu yurdu yaratan yiğit kanıdır
Sakarya Menderes şehit kanıdır
Şimdi alınları silme günüdür
Savaşa girmeden ölenler gelsin

DEMİR der bu yurdun divanesiyim
Kanıyla bağlanmış bir kölesiyim
Şehit torunuyum toprak sesiyim
Namazı toprakta kılanlar gelsin

Haziran 1946

---

1) ***Folklor Postası***, *Aylık Halkbilgisi Dergisi, Sayı: 1 - 19, İstanbul, 1945 - 1946. (Sahibi: Kemal Akça)*

2) ***Ahmet Özer***, *"Şair İlhan Demiraslan'ın Ölüm Günü Üzerine", Kıyı Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı: 2, Mayıs 1986, s. 6-7*

3) ***Ali Mustafa (Topüz)***, *"Trabzon'da Son Argonot: İlhan Demiraslan", Kıyı Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı: 8, Kasım 1986, s. 8-9*

4) ***İbrahim Dizman***, *"Ölümünün 10. yıldönümünde Şiirimizde bir Argonot: İlhan Demiraslan", Kıyı Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı: 56, s.3.*

* *Tapşırma: Türk halk şiirinde şair'in şiirinin son dörtlüğünde söylediği takma adı. "Mahlas" karşılığı kullanılır.*

charles - ferdinand ramuz: göksel mutluluk

● Türkçesi: **Tuna ERTEM**

Ölmüş olduğunu anladığında korkuya kapılmadı, çünkü çevresindeki her şey güzeldi; köyündekine benzer büyük, süslü bir kilisenin içindeydi, büyük dinsel bayramda yapıldığı gibi sunak çiçek demetleriyle donatılmıştı. Aksine, mutlu ve hafif hissetti kendini; eskiden yaşlılık nedeniyle sürüklediği yorgun ayakları artık ağır gelmiyordu ona; kiliseyi bir uctan bir uca geçip bir sıraya oturdu; orada bulunan herkesi daha önce görmüştü sanki, hepsi tanıdık geliyordu ona, kendi ülkesinin insanları gibi giyinmişlerdi, yalnızca tavırları biraz değişikti. Oturdu ve dua etti; başını kaldırdığında Marie'yi gördü. Marie de oradaydı.

Hemen yanı başında, kadınlar sırasında elinde tesbih o da dua ediyor, tesbih taneleri ince parmakları arasında kayıyordu. Kırk yıl önce ölmüş olmasına karşın hemen tanıdı onu. Öldüğü günkine hiç benzemeyen, yeniden sahip olduğu güzel yüzünü tanıdı; dolgun yanakları, kırmızı dudakları, iri gözleriyle yeniden tazeliğine kavuşmuştu bu yüz.

Kutsal kitabın okunuşunu, ilahileri ve onlara eşlik eden yumuşak org sesini dinliyordu, müziğin içinde eriyip yok olan duvarlardan dökülüyor gibiydi bu ses. Kutsal kitaba bakıyor, piskopos koltuğuna bakıyor, yüreğini derin bir sıcaklık kaplıyordu.

Marie'yi seyrederek orgu dinliyordu: her şey o denli güzeldi ki ağzına hoş bir lezzet yayılıyordu sanki; yeryüzünde yaptığı gibi onunla birlikte olmak için sabırsızlanmıyordu; işleri oluruna bırakıyor, bu da ona ayrı bir rahatlık veriyordu. Tam karşısında Tanrı'yı, onun yanında İsa'yı, İsa'nın yanında da diz çökmüş kutsal Meryem'i görüyordu.

Ayin bitince Marie'nin yanına gitti. Doğal bir biçimde konuştu onunla. "Selam sevgili dostum" dedi Marie. Eline bile dokunmadı. Birlikte göksel yemeğe katıldılar. Evler yeryüzündekilere benziyordu, insanların oturdukları gerçek evlere. Birlikte küçük bir eve girdiler, içeride Marie'nin annesi vardı:

- Taze ekmek buyrun, afiyetle yiyin, dedi onlara.

Taze ekmekten afiyetle yediler. Aynanın önünden geçerken, buruşuk yüzünü, kırlaşmış sert sakalını, sol gözünün yerindeki oyuğu görmediği için hiç şaşırmadı; iki gözü, pazar sabahlarında olduğu gibi traşlı bir yüzü vardı, çünkü ihtiyarlık artık bırakmıştı onu. Hiç şaşırmadı, daha önce gördüklerine şaşırmadığı gibi. Marie de şaşırmamıştı, zaten birbirlerini gözleriyle aramıyorlardı, yan yana olmaları yetiyordu onlara. Eski aşklarında olduğu gibi susmuyorlar, çok da konuşmuyorlardı; herkes gibi az konuşuyorlardı. Duvarda kırmızı bir resim vardı, altında bir vazo ve çiçekler, küçük pencerelerde beyaz perdeler, masanın üzerinde tığ örgüsü bir örtü. Resme bakıp Marie'ye sordu:

- Sen mi yaptın?

-Beyaz bir koyunla çeşmenin yanında çoban var, ateş yakmışlar.

İhtiyar kadın kahve yaptı, içtiler, -üçü birlikte masaya oturup içtiler; sonra Marie sordu:

- Biraz dolaşalım mı?

- Elbette, gelirim seninle, dedi.

Birlikte çıktılar; ikisi birlikte yola tırmandılar. Hava bulutsuz, her şey düzenli ve sakindi; köyden ayrıldığı şu anda köyü iyice tanıyordu, yukarıdan görülen bu köy onun köyüydü! Fakat çok değişmişti; sokakların temizliği, kaldırımların düzeni, temiz yıkanmış camları, kilisenin çevresine toplanıp sıkışmış yeni siyah arduvaz kaplı, onarılmış çatılarıyla bambaşka bir görünümü vardı; ansızın çalan çanların ardından beyaz güvercinler havalandı. Güneş hiç bu denli parlak olmamıştı; bununla birlikte yakıcı sıcak ta yoktu. Yanında Marie ile otlaklardan geçerken hepsinin adını tek tek anımsıyordu; ama gene de farklı bir görünüşleri vardı, nedenini araştırırken birden, taşlardan temizlenmiş olduklarını, eskiden kayalık ve çalılık olan yerlerin sürülmüş olduğunu gördü, öyle ki her yer, otların daha yüksek ve gür bittiği siyah verimli toprakla kaplıydı, buğdayları hiç bu kadar güzel görmemişti, harklarda, üzerinde güneş ışınlarının küçük halkalarla pırıldayıp oynaştığı berrak sular akıyordu. Güvercinler havada iki tur

sesleniş

Timuçin Özyürekli

gece pencereden
bakıyorum karanlığa
dışarıda kar
ve fırtına...
ah, ne olur
şafağı bekleyen
alev kanatlı
kuşlar ölmesin...

attıktan sonra göl kenarındaki söğütlerin üzerine kar taneleri gibi düştüler.

Marie'nin elinden tutmuş birlikte çıkıyorlardı, ayaklarının altında toprak halı gibi yumuşacık ve dümdüzdü, ayaklarının takılacağı en ufak bir çakıl taşı yoktu; çiçekli çalılıklar yaban gülü ile bol sudan hoşlanan nane kokuyordu; değirmenin yanından geçip ormana girdiler, ormanı aşıp düzlüğe çıktılar, çam dallarına gün ışığı vuruyordu, yer yer mavi gölgelerle lekelenmiş ağaç gövdeleri ise kırmızıydı. Düzlükten tekrar ormana daldılar; bir kaynağın başına diz çöküp avucuyla Marie'ye su içirdi; karşısında gülümsüyor, dudaklarından süzülen su damlacıkları çenesinde pırıldıyordu; koparıp verdiği çiçeği korsajına taktı. Herhangi bir yolu izlemiyor, dümdüz yürüyorlardı, böylece tezgahların yakınına ulaştılar. Biraz ileride, üzerinden bütün ülkeyi, aşağıdaki köyle onun altındaki vadinin büyük boşluğunu seyredebilecekleri sivri bir tepe vardı; oraya gidip yan yana oturdular.

Ülke, ayaklarının altında uzanmış, ışıkta dinleniyordu; huzur içinde görünüyordu; zaman zaman üzerinde yuvarlak gövdeli bir ağacın göğe yükseldiği, bazı yerlerinin kabarık, bazı yerlerinin oyuk göründüğü otlaklar yavaş yavaş ilerliyordu sanki; yan yana sıralanmış değişik renklerdeki tarlalar da hareket ediyor gibiydiler; buzullar dağların tepelerinde pırıldarken, tüm bunları daha önce görmüş olduğunu, daha önce onlarla birlikte yaşamış olduğunu bir kez daha hissediyordu, ama şimdi hepsi daha değişik geliyordu ona; nedenini araştırıyor, bulamıyordu.

Marie'nin eli hâlâ elindeydi, kendisine rahatça bırakılan bu küçük elle oynuyor, parmaklarını onun ince, yumuşak parmakları arasında gezdiriyordu; bunun hep böyle sürüp gideceğini, hiçbir şeyin onları gelip ayıramıyacağını düşünüyordu; çünkü artık her şeyin sürekli olduğunu, hiçbir şeyin sona ermediğini biliyordu. Birden içinde büyük bir boşluk hissetti.

Önce neden olduğunu kestiremedi, sonra, yeryüzünden kalan bir anı olabileceğini düşündü. Fakat Marie'ye dönüp bakınca, onu gözleriyle sorgulayıp kendi bakışları içinde eriyen parlak gözlerini, ıslak, küçük çakıl taşlarını andıran dudaklarını görünce, içindeki bu acının nedenini hemen anladı; onu kendine çekip sesini alçaltarak:

- Artık ağlamıyorsun değil mi Marie?

Marie ne demek istediğini anlayamadı. Yeniden konuştu:

- Ağladığın o eski günleri anımsıyor musun?

Başını sallayarak, hayır, dedi Marie.

- Hani Girette haçına çıktığımızda sen çok acı çekiyordun,ayakta duramadığın için seni kollarımda taşıyor ve "ağlama Marie" diyordum, sen de "ağlamak zorundayım" diye yanıtlıyordun ve çanlar birisinin ölümünü haber veriyordu.

Bu söylediklerinden hiçbir şey anlamayan Marie gözlerini açıp ona baktı, susmak zorunda kaldı. Kendi iç dünyasına yeniden dalıp Marie'yi ölü olarak gözlerinin önüne getirdi: yatağının üzerine uzatılmış, elleri göğsünün üzerinde kavuşturulmuştu. Kendisi yanında oturuyordu. Kupkuru gözlerine parmaklarıyla bastırıp yaş çıkarmak istiyor, ama başaramıyordu; yüreği alev alev yanan

oysa

Yekta Güngör ÖZDEN

Bir tutku gözlerimde noktalanan
Ve çizgisi sonsuz yürüyüşün
Umulmadık öyküsü yalnızlığın,
Yüzlerimiz kapkara...

Savrulmuş yapraklar örneği
Kuşkulu, tedirgin, boş
Düşüyoruz açılmaz bir pencereye
İnanılmaz kavgalarla..

Hani şu merdiven vardı ya
Çıkıp çıkıp indiğimiz,
Tutacakmış gibi yıldızları
Büyülü salıncakta ikimiz...

Bitiyor herşey sonunda
Gökyüzü daralıp düşüyor,
Savaş kendi içimizde oysa
Gerçeği kimse bilmiyor.

kömürden, boğazı taş gibi kuru topraktan farksızdı; bağırmak istedi, çünkü tabutu getiriyorlardı; kara boşluğun doldurduğu sandukada ancak o küçük vücudu alacak kadar yer vardı, oradan çekip almak istedi o vücudu, ama artık ne kendisine, ne de yeryüzünde bir başkasına aitti o küçük beden. Tüm bunları yeniden gördü ve hüzün kapladı içini.

Artık gözyaşı dökemediği, bundan böyle de dökemeyeceği ve acı çekemeyeceği için üzülüyordu; bu sonsuz huzur ve mutluluk içinde, yeryüzünde çektiği acıların özlemini duydu; belki de ağlamak isteyecekti ama artık mümkün değildi bu.

İç geçirdi; bir kez daha anılarına döndü, gerçek Marie'ye gitti, ama kısa sürdü bu an. Ayağa kalkıp aşağı inmeye başladılar.Akşam oluyordu. Güneş yavaş yavaş ufukta kayboldu, onu gökyüzünde asılı tutan ip kopmuştu, dağın arkasına düştü. Karanlık bastırdı, ama bulundukları yeri çepeçevre kuşatan kayalıklar, yanan lambalar gibi parlıyordu. Yolda, geçtikleri dalların altında büyük bir sessizlik hüküm sürüyordu. Yapraklarla örülen gecede damla damla çiğ taneleri vardı. Yan yana yürüyorlardı. Yeniden Marie'ye baktı. "Nasıl anlayabilir, diyordu, her şeyi unutmadı mı? Bense henüz unutamadım." İçinde garip bir hüzün vardı, Marie yürüyüşünü sürdürüyordu; o da yeryüzünden ayrılıp göksel mutluluğa ermeye başladığından, Marie gibi yaptı. İşte şimdi köye yaklaşıyorlardı; gündüzün sıcağından korunmak için sığındıkları çalılıklardan havalanan güvercinler kanat çırpıp dönerek çanın üzerine kondular. Kiliseye kadar izlediler güvercinleri. Kiliseye geldiklerinde şarkı söyleyerek geçen kadınlarla erkekleri gördüler; el işaretiyle onları çağırıyorlardı, onlar da sessizce aralarına katıldılar.●

(Desen: Adil SALİH)

kemal sülker'e

Enver Atılgan

binlerce selam
kemal sülker üstadımızın
elli beş sanat yılına
selam
kalemini elli beş yıl onurla
kullanan
sanatçının en yüce soluğuna
delikanlı çağında
sevdası başındaydı
üstadımız henüz
on yedi yaşındaydı
her şey bir fransız kurşunuyla
başlamıştı
alıp götürmüştü başından
kalpağını
asi nehri kentinde
asilerle savaşmıştı
öyküsünü yazmıştı
adsız neferlerin
ilk kez böyle yürümüştü
kötülerle / kötülüklerin üstüne
ve böyle başlamıştı
haksızlığa direniş
ve daha sonra
ver elini istanbul

basımevi işçiliği
kalem işçiliği
kurşun kokuları
ve çok zor koşulları
başlamıştı hayatın
çilenin örsünde dövülmüş
yoksulluğun daniskasını görmüş
gönül vermiş alınterine
emeğe
elli beş koca yıl
dur durak demeden
emekten yana yazmış
ciltler dolusu kitaplar
onurlu sendika yılları
arkasından
sürgünler
hapisler
yıllar boyu birbirini izlemiş
göğüs germiş
direnmiş
sevinci ve hüznü
işçilerle paylaşmış

binlerce selam
kemal sülker üstadımızın
elli beş sanat yılına
selam
ölmeden anıtlaşmış
sanatçının en yüce onuruna

ölüler evinde

Hüseyin ŞAHİN

Her gün biraz daha tuhaf oluyoruz, merhaba
Unutuldu. Yorgun tarih akşamlarıyla iç içeyiz
Dilsiz yalnızlıkları doldurduk yüreğimizin
durgun nehirlerine
Kimliğimizde usul usul ölmek korkusu.

Vakitten konuşuyoruz, söz akşama dolanıyor
Varoşlarda yolsuz - yordamsız bir gürültü
Sevincin uzayan tadı yok artık
Ölüler evinde yeni ölümler nöbetindeyiz.

Eleveren bir yanımız vardır elbet
Yaralarımızın izini
Ki yaşamın üşüyen çarşılarından güneşsiz
Sahaflar gizledik, acılarımızın kanayan arkasına
O denli yasaktı gözkapaklarımıza domuran sevdalar.

Ve şimdi bana kalan sevişleri unutulmuş
Adımlarını sayan bir delinin tekrarı
Acılarınızı sığdırıyorum, anılarınızı
Bir yanardağın derininden akan
Ay rengi sulara
Bir yağmurkuşu ayrıntılarınızı nakşediyor
Usulca
Damlaların gümüş rengi ışıklarına.

kurşunu kalem yapacağım

Osman BOLULU

Ne kadar namlu varsa kurşunlarını
sökeceğim
Kalem yapacağım çocuklar
KARDEŞLİK yazacaksınız
Sıcak somun kadar

Tetik çekilmeyecek kinle
Acunu bir kırmızı şeftali gibi
Bölüşeceğiz sizinle

anlaşılan

a. nevzad odyakmaz

uzaktan gelmiş
belli yorgun
ellerini ovuşturuyor
üşümüş olmalı
saçlarını arkaya taramış
alnı gergin
teni saydam
kaygıyla bakıyor
irileşmiş gözleri

2000'lere doğru mimarlık hareketleri*

● Şengül Öymen GÜR

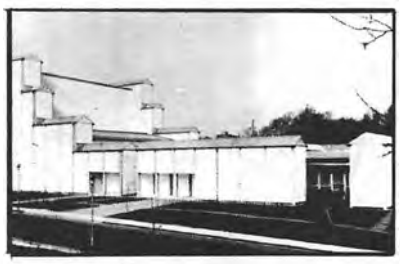

Jorn Utzon'un Bagsvaend Kilisesi (Mimarların yaşam süreci içinde değişimine bir örnek)

Philip Johnson'un Lincoln Merkezindeki yapısı (Mimarların çok yakın tarihlerdeki farklı tutumlarına bir örnek)

James Stirling'in Olivetti Yetiştirme Merkezi (Mimarın 70'li yıllarda yapı anlayışı)

James Stirling'in Tate Sanat Galerisi ek binası (mimarın 80'li yıllarda yapı anlayışına bir örnek)

Günümüz mimarlık anlayışında evrim öyle bir ivme kazanmıştır ki bugüne ne tek bir ekol, ne tek bir biçem (stil), ne de baştan sona tutarlı gelişme gösteren bir mimardan söz etmek olanaklıdır.

Örneğin, "hizmet eden mekânlar ve hizmet edilen mekânlar" ayrımını tutarlı bir biçimde kullanmayı bir çok yapıtında sürdüren Amerikalı Mimar Louis Kahn'ı bile günümüzdeki genel geçer imari yaklaşım kategorilerinin birine oturtmak zordur. Çağımızda şu veya bu tutumla meslek hayatlarına başlayıp evrensel üne kavuşan mimarların zaman içinde çok farklı tutumlarla bina oluşturdukları gözlenebilmektedir. Örneğin, New York'taki Lincoln Merkezinde son derece seçmeci klasik yorumlarla yapıt veren Philip Johnson daha sonraki yıllarda Minneapolis gökdelenleri gibi "geç modern" ya da son modern diye tanımlanabilecek türden, yani, estetiğin teknik ilerlemeyle özdeşleştiği bir yapı ortaya koymuştur.(1) Yine, Avusturalya'daki ünlü Sydney Opera binasının formalist (biçimci) mimarı Jorn Utzon bundan yaklaşık yirmi yıl sonra Kopenhag yakınlarında tam anlamıyla post - modern olarak sınıflandırabilecek bir Bagsvaerd Kilisesi tasarlamıştır.(2) Burada, içinde yer aldığı dokuyla bağdaşmayan biçimsel yeğlemeler yerine, Gotik dönemini anımsatan payandalara benzeyen köklü kültürel yeğlemeler vardır. Mimarlık tarihi tıpkı dinler tarihi gibi reform hareketleriyle doludur. Bu liberal, zaman zaman da tabansız ve tutarsız mimari reformları, evrensel arayışları sınıflamayı, günümüz mimarlık tarihçilerine dayalı olarak yapmayı denersek başlıca dört, ideal olarak da beş akımdan söz edebiliriz. Bunlar, **yeni üretkenlik, yeni uusçuluk, yapısalcılık, halkçılık** ve **bölgecilik** olarak sıralanabilirler,(3) ki bunlardan yeni usçuluk ve halkçılık büyük ölçüde birbirine kaynaşma ve dönüşme eğilimi göstermiş olup serbest klasik seçmecilik, yeni yöreselcilik ve özgün biçim - zengin mekân anlayışları gibi çeşitli - boyutlar kazanmıştır. Şimdi bunların tümünden "post modern" diye sözedilmektedir(4). Ancak halkçılığın anonim bir biçimde hâlâ sürdürülmekte olduğunu ve 'özgün biçim' - 'zengin mekân' anlayışının "dekonstrüktivizm" akımını doğurduğunu da unutmamak gerekir. Kısa tanımlar vermek gerekirse;

Yeni üretkenlik (Geç / Son Modernizm): Tüm yapısal ve arkitektonik düzenin doğrudan yapı üretim ve montajından kaynaklandığı bir tutumdur. Kusursuz bir mantık ve uç bir donatım - dolaşım vurgusunun egemen olduğu ve teknolojinin dekoratif olarak kullanıldığı bu tutumun Uluslararası Stil'in işlevciliği (6) veya Rus konstrüktivizm'iyle(7) karıştırılmaması gerekir. Mies van der Rohe'nin 'hiçbirşey'e varan sadeliği, Buckminster Fuller'in Dymaxion diye adlandırdığı tasarım kuralı ve Konrad Wachsmann'ın prefabrik (özellikle, panel sistem konut) anlayışından özünü alan yeni üretkenliğin öncülleri(8) şunlardır:

1- Bir binanın işlevi olanaklar elverdiğince iyi hizmet edilen bir kabuğa (ya da hangara) indirgenebilmelidir,
2- Bu hangar olanaklar elverdiğince esnek ve açık plan modeller uygulanarak tasarlanmalıdır,
3- Homojen ve entegre servislerle (ışıklandırma, ısıtma, havalandırma, pis su - temiz su) hazırlanan bu plan değiştirme ve uyumlandırmaya olanak tanımalıdır,
4- Olanaklar elveriyorsa bu kabuk kendini ayakta tutan basit, sade bir geometriden meydana gelmelidir,
5- Eğer olanaklıysa hizmet eden ve edilen mekânlar net bir biçimde ayrılmalı
6- Binanın anlatımsal ögeleri bileşenlerinin ürün değerine indirgenebilmelidir.

Bu akımın Charles Jencks tarafından geç modernizm olarak adlandırıldığına değinmiştik.(9) Sıkı takipçileri arasında modüler yapım, panel duvar, asma cephe, ıslağımsı metalik görünümler elde etmek üzere şık ve zarif teknolojik uygulamalarıyla bir çok mimar sayılabilir. 1955'lerde Ulm'da Endüstrileşmiş Yapı Bölümünü kuran İsviçreli Max Bill'den başlayarak, Frei Otto'nun ilk çadır sistem yapıları, B. Fuller'in Montreal'67 sergisindeki jeodezik küresi, Moshe Safdie'nin Habitat'67'si, İsrailli mimarlar Neumann, Sharon ve Hecker'in 'geometrik istif' girişimleri, Yona Friedman'ın çalışmaları ve Nicolas Habraken'in SAR araştırma grubuyla birlikte geliştirdiği yapı elemanları düzeyindeki çalışmaları ve bu kuram koyucular doğrultusunda binalar ortaya koyan (özellikle asma cepheyi vurgulayarak) Cesar Pelli, Kevin Roche, John Dinkaeloo, Anthony Lumsden gibi Eero Saarinen tarzı çalışmayı yeğleyen mimarlar ve diğer yandan Mies sonrası ekol olarak anılan ve iskelet + deri yaklaşımını yeğleyen SOM (Skidmore Owings ve Merril), Bruce Graham, Gene Summers, Helmut Jahn gibi mimarlar, hatta Fuller'ın etkisi altında bazı örnekler veren Louis Kahn ve Kisho Kuurokawa (küp evler, kapsüller), Norman Foster, Richard Rogers, Penzo Piano, I.M.Pei, ... vb. mimarlar sayılabilirler. Ülkemizde, Atakule ile Ragıp Buluç, Galeria, Ataköy Gökdelenleri ve Atatürk Kültür Merkezi ile Hayati Tabanlıoğlu bu

akımın yerli temsilcileri olarak gösterilebilirler.

Mamari çevrenin oluşumuna diğer bir yaklaşım ise yeni usçuluk olarak anılmaktadır.

Yeni usçuluk: Kültürel normlar, düzenler ve biçimsel simgelere bağlılığın vurgulandığı, literatürde Tendenza olarak anılan, Aldo Rossi ve Giorgio Grassi'nin yazı ve yapıtlarıyla önderlik ettiği bir akımdır.(10)

Büyük kent teknoloji ve ekonomisinin yaygın güçleriyle giderek ortadan kalkan "geçmiş"i yok olmaktan ve mimarlığı tüketim aracı olmaktan kurtarmayı amaçlayan bu akım,kültürel mirası yok ederek büyüyen kentlere karşı kollektif belleğin sürekliliği onuruna dikilecek **anıtlar** arayışı içinde olmuştur. Ne var ki değişmenin tümü üzerinde denetimini yitirmiş olan mimar ancak sınırlı alanlarda geçmişi yaşatmayı deneme olanağı bulabilmektedir. Bu olanağı arayan mimarlar arasında Belçikalı Maurice Culot, Lüksemburglu Robert ve Leon Krier'ler sayılabilirler. Endüstriye karşı bir pozisyon olarak, gelişmeleri durdurup dünü bugünde dondurmaya kalkan Krierler belli ki kültür mirasımıza romantik tutkularla bağlı bazı Türk mimarları özendirebilirler. Aslında geçmişle anlamlı(?) bir süreklilik sağlamanın kötü bir yanı kuramsal olarak yoktur. Ancak, bu anlayış tarihten soyutlanınca, kültürel olarak "hiç kimsenin olmayan" yerler tasarlamak olanaklı olabilir: R. Banham 1976 yılında Pennsylvania Üniversitesi'nde verdiği bir konferansta yanan bir megastrüktürü anlatan bir slaytla açılış yaparak gerçek toplumsal verilerden kopuk yapı yapmanın diğer ucununda başarısız olabileceğini anlatmak istiyordu sanırım. Diğer taraftan, eskiye sıkı sıkıya ve hiç bir yorum süzgecinden geçirmeksizin bağlı kalınca da olağanüstü nasyonalistik, anıtsal veya doğrudan revivalist bir akım olma hatasına düşülebilir ki Alman doğrudan revivalizmi (KITSCH) buna iyi bir örnektir.(11) Bizden buna örnek olarak Hasan Özbay'ın Dışişleri Bakanlığı binası verilebilir.

Kollektif belleğin inşa edilmiş formlarından seçmek, yani C. Jenkc'in deyişiyle 'serbest **stil** klâsikçilik" A. Rossi, G.Grassi, C.Aymonino, B.Minardi, Krier'ler, O.M.Ungers, H.E Ciriani tarafından uygulama bulmuştur. Belki bu yatık anıtsallığa örnek olarak da Gülsüm Sağlamer ve Yüreklilerin Trabzon Oteli verilebilir. Bu ekolde önceleri, yani megastrüktür ve megaformların egemen olarak kullanıldığı zamanlarda (70'li yıllarda) benimsenen ilkeler arasında;

1) Yapıyı kentsel bir doku gibi ele almak. Tek mimar elinden spontane bir biçimde çıkmış olmak izlenimini uyandırmak,
2) Usçu bir matrix oluşturarak yapılaştırılan örgütün bu günkü ve yarınki gereksinmelerini barındırmak,
3) Kentle uyum sağlayacak yatık ve yaygın formlar kullanarak yeni bütünün kalıcılığını anlatacak megoformlar kullanmak, vardı.

Zamanla, kentle uyum sağlamanın güçlüğü ve megaformların ezici niteliğinden dolayı bazı yeni usçular öncü büyük mimarların usçuluk anlayışı (İşlev, yapı ve yapımın birlikte düşünülmesi) doğrultusunda bu akımın ilkelerine daha yumuşak yorumlar getirmişlerdir.Bunlar Peter Eisenman, Charles Gwathmey, Michael Graves, John Hejduk ve Richard Meier gibi mimarlardır. Jencks tarafından özellikle post - modern olarak yorumlaran bu karmaşık mekansal yaklaşımlardır. Böylece yeni usçulardan kaynaklı bazı denemeler halkçılığın olumlu yanları ile kaynaşarak daha doğru yorumlara yol açmıştır, denilebilir. **Bu yaklaşımın temelindekl, kartezyen fakat yenilikleriе dolu mekan anlayışı, yeni bir sadelik, saflık ve güzellik kavramını güçlendirmektedir.** Bizden buna iyi bir örnek Samsun Belediye Çarşısı olabilir. Yeni usçuluğa örnek Japon mimarlar arasında anti - metabolistlerden Arata İsozaki,Takefumi Aida, Hiromi Fujii ve Tadao Ando sayılabilirler.

Diğer yandan, Tendenza akımının "blok ve sokak"ın kritik önemi üzerindeki ısrarları, Hollandalı bir mimar ve takipçilerinin düşünce ve ürünlerinde bir başka anlamda yansımaktadır. Bu ekol yapısalcılık diye anılmaktadır.● **(SÜRECEK)**

Helmut Jahn'ın Şikago Hava Alanı - geç modern'e bir örnek.

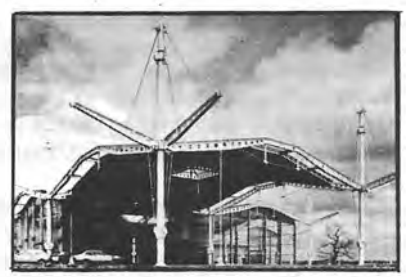

Nroman Foster'in bir yapısı - geç moderne bir örnek.

Cesar Pelli'nin San Francisco Belediye Binasından bir ayrıntı - yeni üretkenlik / ya da geç moderne bir örnek.

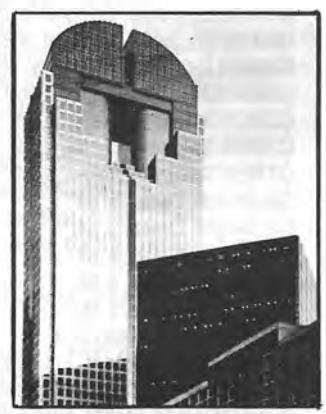

Skidmore, Owings ve Merril'in yeni üretkenliğe bir sembolik biçim arayışlarına yakın tarihli bir örnek - Teksas Ticaret Merkezi.

---

* Yazarın 1983 yılında K.T.Ü. Mimarlık bölümünde verdiği bir konferansın metni olan bu yazı Kıyı Dergisi için yeniden gözden geçirilerek kaleme alınmıştır.

1. Jencks, C., **Late Modern Architecture**, Acedemy Editions, Londra, 1980, s.15
2. Frampton, K., **Modern Architecture and the Critical Present, AD** Sayı: 52 7/8, 1982 dergisindeki "The Isms of Copnemporary Architecture", (s: 60 - 120) konulu makalesinde 106 - 113 sayfalar arasında Jorn Utzon'un bu kilisesini etraflıca ele almaktadır.
3. İbid.
4. Post - modern: Nikolaus Pevsner'in 60'lı yıllarda isim babalığını yaptığı ve C. Jencks'in kitaplarından birine konu ettiği, modern mimariye 70'li yıllardan sonra bir tepki olarak ortaya çıkan akımların tümü.
5. Arkitektonik: Mimarlıkta kullanılan yapı eleman ve bileşenlerinin estetik yüklemelerle yapıda kullanılma biçimleri; kirişler, kemerler, kubbeler, payandalar, cumbalar, silmeler, söveler, hatıllar, lentolar, kabuklar, sütunlar, fil ayakları, cepheler, pencere sistemleri, oranlar, ritm, uyum ilkeleri gibi şeylerin tümü.
6. Uluslararası stil: 1950'lerde modern ilkelerle yapılan binaların birbirine çok benzer bir biçimde Doğu ve Batı kültürlerinin tümündeortaya çıktığı bir dönem ve bu dönemde strüktür sistemine özdeş bir biçimde belli işlevlerin yapı içinde dağıtılması şeklinde anlaşılan işlevcilik
7. Konstrüktivizm: Klasik değerlere karşı çıkılan; basit geometrik formların alışılmadık kombinasyonlarıyla ortaya konmak istenen Rus kökenli bir yapı anlayışı
8. Öncül: Ön kural anlamına gelen bir sözcük
9. Gür, Ş.Ö., "Yöre Mimarlığı: Nostalgia?, MİMARLIK, Sayı 200, 2-1984, s: 3-5
10. Bunlar A. Rossi'nin 1966'larda kaleme aldığı **L'Architettura della Citta** ve Giorgio Grassi'nin 1967'lerde yazdığı **La Construzione Logica d ell' Architettura** konulu yapıtlardır.
11. Kitsch; Alman Anıtsallığının beton yapılarla yeniden yaratılması (1-2) örnek

dizin

● Türkün SÜMERKAN

anı

DİZMAN İbrahim, Naim Tirali İle Piraziz'de Birkaç Saat, s. 55
ENGİN Gülseren, Ak Gömleğin İçinde, s. 56
ENGİN Gülseren, On Sekiz Yıl Öteden, s. 58
ENGİN Gülseren, Deniz Başucumdaydı, s. 59
ENGİN Gülseren, Yıldız Aydınlığında, s. 60
KADEMOĞLU Mustafa, "Bir Ayrılık Bir Yoksulluk Bir Ölüm" Bilen Öğretmen Giderken, s. 56
KARADAYI İsmet Kemal, Devrek Baston ve Kültür Festivali'nden İzlenimler, s. 54
OTYAM Nusret Kemal, "Yeni Edebiyat"ın Çevresinde / 3, s. 49
TUNÇ Tevfik, Gurbet Ne Yana Düşer, s. 52
ÜSTÜNTAŞ Gülçin, Yaşamının Bir Anlamı Olmalı, s. 60

anma

AKGÜL Baki, Duyarlı İnsan Teymur, s. 49
DİZMAN İbrahim, Ölümünün 10. Yıldönümünde Şiirimizde Bir Argonot: İlhan Demiraslan, s. 56
EYUBOĞLU Sabahattin, Ölümünün 30. Yıldönümü Nedeniyle 3. Ölüm Yıldönümünde Tonguç, s. 51
KIYI, Eğitimimizde Kırk Altı Yıllık Bir Emek: Büyük Eğitimci Osman Yalçın'ın Ardından, s. 57
YABAN Mithat, Muzaffer Tayyip Uslu'yu Anarken, s. 51

çeviri

ÇAKIR Halit, Ezra Pound; Dublinliler ve James Joyce, s. 58
ERTEM Tuna, Charles - Ferdinand Ramuz: Göksel Mutluluk, s. 60

derleme

KOYUKAN Hamide, Bir Dolgan Masalı: Kuzeyin İnsanları Nasıl Değişik Diller Konuşmaya Başladı, s. 59
Pulathanell Arslan, 1990 Ölümleri, s. 59

görsel ürünler

BİNGÖL Sema, Desen, s. 57
ÇAĞAL Okan, Desen, s. 52
DİNO Abidin, Desen, s. 59
DİNO Abidin, Desen, s. 60
ELTAN Sevgi, Desen, s. 57
ELTAN Sevgi, Desen, s. 60
ENÖN Zerrin, Desen, s. 54
ENÖN Zerrin, Desen, s. 56
İSKENDER Şekip, Fotoğraf, s. 49
İSKENDER Şekip, Fotoğraf, s. 53
İSKENDER Şekip, Fotoğraf, s. 54
OKMAN İbrahim, Fotoğraf, s. 50
OSMANOĞLU Vedat, Fotoğraf, s. 56
ÖZMEN Saldıran, Desen, s. 51
ÖZMEN Saldıran, Desen, s. 52
ÖZMEN Saldıran, Desen, s. 53
SALİH Adil, Desen, s. 49
SALİH Adil, Desen, s. 54
SALİH Adil, Desen, s. 55
SALİH Adil, Desen, s. 56
SALİH Adil, Desen, s. 60
SEZGİN Yusuf, Fotoğraf, s. 56
SÜMERKAN M. Reşat, Fotoğraf, s. 49
SÜMERKAN M. Reşat, Fotoğraf, s. 50
SÜMERKAN M. Reşat, Fotoğraf, s. 55
SÜMERKAN M. Reşat, Fotoğraf, s. 56
SÜMERKAN M. Reşat, Fotoğraf, s. 58
SÜMERKAN M. Reşat, Fotoğraf, s. 59
SÜMERKAN Türkün, Fotoğraf, s. 52
VAN Ali, Fotoğraf, s. 58

günce

AYDIN Lütfiye, Şimdi Uzak, s. 49
AYDIN Lütfiye, İki Gölge, s. 50
AYDIN Lütfiye, Maçka'da Buluşalım / 3, s. 51
ÖZER Ahmet, İsviçre'de Temmuz Güncesi, s. 49
ÖZER Ahmet, Haziran - Temmuz Salıncağında / 1, s. 54
ÖZER Ahmet, Haziran - Temmuz Salıncağında / 2, s. 55
ÖZER Ahmet, Haziran - Temmuz Salıncağında / 3, s. 56
SEZER Çiğdem, Köprüler Yıkılmadan, s. 54
TİRALİ Naim, Günlük, s. 56
TİRALİ Naim, Oy Trabzon Trabzon, s. 57

inceleme / araştırma / deneme

AKSOY Hikmet, Mizah Basınımız ve Trabzon'da Karikatür, s. 60
AYDIN Lütfiye, Birden Bastıran Akşamla, s. 55
BELE Tansu, Dinlencede, s. 57
BELE Tansu, Yaşama Yeni Bir Ad Verebilmek, s. 58
DİZMAN İbrahim, Kıyı Otuzuncu Yılında, s. 59
DUMAN Mustafa, Trabzon Yöresinde Şiir - Mektup Geleneği, s. 52
DUMAN Mustafa, Yöremiz Halk Şairlerinden Sabri Hacıkeleşoğlu, s. 55
DUMAN Mustafa, Trabzon Yöresinde Meydana Gelen Heyelan Felaketleri Üstüne Söylenmiş Destanlar, s. 58
DUMAN Mustafa, İlhan Demiraslan'ın "Gelibolulu Âşık Demir" İmzası ve "Âşık Demir" Tapşırması İle Yayımladığı Halk Şiirleri, s. 60
EMİROĞLU Kudret, Türkçe'de Ş - L Değişimine Rize'den Bir Örnek, s. 51
EMİROĞLU Aycel, Ömer Hikmet Karahasanoğlu'nu Düşünürken, s. 52
ERTEM Cengiz, Baston ve Kültür, s. 56
EYUBOĞLU İsmet Zeki, Karadeniz Aydınlığı, s. 50
GENÇAY Güngör, İlgi ve İlişki Üzerine, s. 50
GEZER Nadir, Romanın Sorunsalı, s. 57
GEZER Nadir, Sanat Sanat İçin midir?, s. 58
GÜNDOĞDU Cengiz, Karakterini Yaşayan Adamdan Mektuplar / 9, s. 49
GÜNDOĞDU Cengiz, Karakterini Yaşayan Adamdan Mektuplar /10, s. 52
GÜNDOĞDU Cengiz, Karakterini Yaşayan Adamdan Metuplar / 11, s. 55
GÜR Şengül Öymen, 2000'lere Doğru Mimarlık Hareketleri, s. 60
KADEMOĞLU Mustafa, Behçet Necatigil'in Zonguldak Yılları, s. 57
KIYI, Bedri Rahmi'de Trabzon, s. 54
KOÇ Zerrin, Yağmurdan Önce, s. 57
ÖZER Ahmet, Devrek Belediyesi Baston ve Kültür Festivali Çerçevesinde Bir Demokrasi Dersi: Laiklik ve Kadın Hakları, s. 53
ÖZER Ahmet, Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri, s. 59
PULATHANELİ Arslan, Aktör Talat Gözbak'ın Trabzon Yılları, s. 49
SAKA Zekeriya, Taş Plaktan Erzincan'a, s. 50
SEMERCİ Bekir, Köy Enstitülerinin Yazılmayan Tarafları / 1, s. 55
SEMERCİ Bekir, Köy Enstitülerinin Yazılmayan Tarafları / 2, s. 56
SEMERCİ Bekir, Köy Enstitülerinin Yazılmayan Tarafları / 3, s. 57
SEMERCİ Bekir, Köy Enstitülerinin Yazılmayan Tarafları / 4, s. 58
SEMERCİ Bekir, Köy Enstitülerinin Yazılmayan Tarafları / 5, s. 59
SEMERCİ Bekir, Köy Enstitülerinin Yazılmayan Tarafları / 6, s. 60
ŞİMŞEK Rasim, Yazarın Dilsel Sorumluluğu, s. 52
ŞİMŞEK Rasim, Çocuk ve Eğitim, s. 55
ŞİMŞEK Rasim, Trabzon'un Atatürklü Günleri, s. 56
ŞİMŞEK Rasim, Yunus Emre'nin Getirdiği, s. 59
ŞİMŞEK Rasim, Yaşamın Şiirini Duymak, s. 60
ULAŞ Behran, Ordu İli Tiyatro Tarihi, s. 55
UYGUNER Muzaffer, Unuturlar Seni, s. 57

kitap tanıtım / eleştiri

BALKAR Tuğrul Asl, Galibarda Renkli Mürekkeple Yazılan şiirler, s. 57
BALKAR Tuğrul Asl, Hançerini Kendi Yüreğine Deneyen Şiir, s. 59
BİGALI Bedri, Kitaplar Dünyasından, s. 49
BİLGİN Tamer K., Beş Sanat, s. 58
BİLGİN Tamer K., Tecelli'nin Öyküleri, s. 59
DİZMAN İbrahim, Bir İlin Belleği Trabzon Kültür Sanat Yıllığı, s. 49
DİZMAN İbrahim, Üniversite çevresinden Bir Ses: Littera / Edebiyat Yazıları, s. 60
ERTEM Cengiz, İnsan Sıcağı ve Doğa, s. 53
FERAH Tülay, Öğelerle Kurulmuş Bir Şiir Yaşantısı, s. 53
FERAH Tülay, Eleştirisini Şiire Taşıtan Bir Şair, s. 54
FERAH Tülay, Bir Düzen Sorunu Söylencesi, s. 55
FERAH Tülay, Şiir Uyumu, s. 56
FERAH Tülay, Nesnel Şiir Tasarımı, s. 59
FERAH Tülay, Güzel Gerçek Anlam, s. 60
GENÇAY Güngör, Sözcüklere Kimlik Kazandıran Bir Şair, s. 52
HAŞAL Hilmi, Bir Ölüm Acısı: Işık Merdiveni, s. 57
KIYI, Yazın Dünyasına Samsun'dan Katkılar [illegible] Dergi: Samsun Sanat, s. 58
KIYI, Kıyı İçin Ne Dediler, s. 57
KORKMAZGİL Azime, Cemre Üstüne [illegible]
ÖZER Ahmet, İsmet Kemal Karadayı'nın Yeni Kitaplarını Okurken Bir Yol İki Yolcu, s. 52
ÖZER Ahmet, Yüreği Güneş Bir Şairin Çağrısı, s. 57
ÖZER Ahmet, Hasan Hüseyin Derler Adına, s.

60
UYGUNER Muzaffer, Aksal'la Şiirde "Buluşma", s. 59
YAŞACAN Durcan, Urmiye Mavisi, s. 58

öykü

AYDIN Lütfiye, Sıla Sürgünü Gurbet Kovgunu, s. 58
BALKIZ Ali, Şok, s. 50
BEDİR Dürsaliye, Bir Bayram Günü, s. 59
BELE Tansu, Bir Gölge Gibi, s. 52
BELE Tansu, Pakize, s. 56
ÇAKIR Halit, Kaçak, s. 55
KOÇ Zerrin, Ya Sonra, s. 51
KOÇ Zerrin, O Evde Zaman, s. 60
KÖKTEN Metin, Sigarayı Bıraktım, s. 57
SAKA Zekerla, Penceredeyim, s. 54
SAKA Dilber, Düşlemler, s. 59
SELİMOĞLU Zeyyad, Rize'nin köylerinden, s. 53
SEMİH Mehmet, Bu Adam Açlıktan Mı Öldü?, s. 53
SEMİH Mehmet, İyiliksever Niyazi Bey, s. 59
ŞARVAN Kezban, Ceylanlar Ülkesinden, s. 54
ŞARVAN Kezban, Bir Solukta, s. 59
ÜÇER Erten, Ne Zaman Görsem O Kara Paltoluyu, s. 58
ÜNVER M. Nacl, Düş ve Gerçek, s. 54

söyleşi

ADALI Önder, Metin Güven'le Şiir ve Kaynakları Üzerine, s. 58
DAVUTOĞLU Mustafa, Cemal Azmi Tellioğlu'yla Söyleşi, s. 55
DİZMAN İbrahim, Akademi Kitabevi Edebiyat Ödülleri 1989 Şiir Mansiyonu'nu Kazanan Ali Mustafa İle Söyleşi, s. 49
ERGENÇ Recep, Yeni Resim Sergisi Dolayısıyla Ressam Rasim Çubukçu'yla Söyleşi, s. 50
KADEMOĞLU Mustafa, 67 Yıldır Yayımlanan Bartın Gazetesi Üstüne Yönetmen Esen Aliş'le Söyleşi, s. 55
KIYI, İlhan Demiraslan Şiir Ödülünü Kazananlar Anlatıyor, s. 59
KORKMAZ Türkay, Birinci Türk Dil Kurultayı'nın 58'inci Yıldönümünde, Dilci - Yazar Rasim Şimşek'le Söyleşi: Uygarlaşma Sürecinde Türkçe, s. 54
ÖZER Ahmet, Beşikdüzü Köy Enstitüsü Mezunu Emekli Öğretmen Hadiye Ersoy'la Söyleşi, s. 50
ÖZER Ahmet, Celalettin Algan'la Söyleşi, s. 51
YABAN Mithat, Devrek Bastonu üzerine Fehmi Işık'la Söyleşi, s. 50

şiir

ACAROĞLU Türker, Her Ulusun Bir Burjuva Kültürü Vardır, s. 50
AÇIKGÖZ Döndü, Çağrı, s. 53
AKARSU Hasan, Ölümün Yüzünde, s. 52
AKARSU Hasan, Söylencelerden, s. 53
AKARSU Hasan, Yarım Klarnetin Şarkısı, s. 56
AKARSU Hasan, Bir Pazar Günü, s. 59
AKIŞIK Kenan Mümtaz, Son Yazın Vedasında, s. 51
ALTIOK Ferlha, Soru, s. 58
ALTIOK Feriha, Aslında Herşey Apaçık Ortadaydı, s. 59
ARISOY M. Sunullah, Sığınak, s. 56
ATABAŞ Hüseyin, Hüzünlerde, s. 52
ATILGAN Enver, 50 Yıla 17 Nisan, s. 54
ATILGAN Enver, Kemal Sülker'e, s. 60
AVCI Talat, Solumak Şiiri, s. 50
AVCI Talat, Sençekimi, s. 53
AVCI Talat, Yüreğimin Kuşu, s. 57
AVCI Talat, Yüreğimin Dili, s. 59
AYÇİÇEK Yalçın Aydın, Sevda Rengi Bir Gömlek, s. 49
AYÇİÇEK Yalçın Aydın, Kardeşler İkilemesi, s. 49
AYÇİÇEK Yalçın Aydın, Türküler / Türkülerimiz, s. 57
AYDEMİR Kâmil, Çiçekler ve Kadınlar, s. 54
AYDIN Cemal, Türküler Vardı, s. 55
AYDIN Mehmet, Yeşeren Ağaçlar, s. 56
AYDIN Mehmet, Hadi Gel, s. 60
AYKIN Bedrettin, Yaralı Sevgi Çiçeği, s. 55
BARANUS Osman Numan, Hadde, s. 53
BARANUS Osman Numan, Sürümden Kazanmak, s. 53
BAYKURT Fakir, Gezilerde. s. 55
BOLULU Osman, Kurşunu Kalem Yapacağım, s. 60
BÜYÜKCEBECİ İlhan, Ranzam Şahidim Olsun Ki, s. 58
CİRAVOĞLU M. Özer, Rahim Olan, s. 52
CİRAVOĞLU M. Özer, Sarhoş, s. 54
CİRAVOĞLU M. Özer, Od. s. 55
CİRAVOĞLU M. Özer Gizli ve Yaratıcı, s. 59
ÇAKIR Necmettin, Sabahın Çiçekleri, s. 57
ÇAKIR Necmettin, Dalga Dalga Aydınlıktı Gördüğüm, s. 59
DEMİRAY M. Güner, Bir Doğa Işığısın Sen, s. 57
DİZMAN İbrahim, Bir Tarihin İçinden, s. 50
DOĞAN M. Mahzun, Şiirler, s. 57
EYUBOĞLU Ömer Turan, orman Dönüşü, s. 51
GENÇAY Güngör, Şiir Yangısı, s. 58
GÖKYAY Orhan Şalk, O Şiir İşte Bu, s. 58
GÖR Sıkı Salih, Unutuluşa Gazel Gibi / 3, s. 52
GÖR Sıtkı Salih, Unutulmuşa Gazel Gibi / 4, s. 53
GÖR Sıtkı Salih, Say, Say ki Akşam Oldu, s. 56
GÜL F. Kadrl, Dudu Kız, s. 54
GÜVEN Metin, Gözleri Cehennem, s. 51
GÜVEN Metin, Aşk Ortada Kaldı, s. 53
GÜVEN Metin, Tenezzül, s. 54
GÜVEN Metin, Ölü Zaman, s. 55
GÜVEN Metin, Sevmek Anlatmaktır, s. 59
HAKKI Ruşen, Eli İşte Aklı Oynaşta, s. 55
HAKKI Ruşen, Güneş Arkadan, s. 55
HAKKI Ruşen, Çatak, s. 55
HAŞAL Hilmi, Özet, s. 53
HAŞAL Hilmi, Akyel, s. 60
HİKMET Subutay, Hâlâ, s. 52
HİKMET Subutay, Acemi, s. 54
HÜSNÜ Hasan, Yürür Bu Çağ, s. 54
HÜSNÜ Hasan, Bin Yıl Sonra Da, s. 57
IŞIK Necla, Utanç, s. 58
IŞIK Necla, Esen Yel, s. 59
KARADAYI İsmet Kemal, Dedik, s. 53
KAYAOĞLU Ömer, Koşma s. 49
KAYAOĞLU Ömer, Al Sana,s. 50
KAYAOĞLU Ömer, Randevu, s. 51
KAYAOĞLU Ömer, Şiir İçin, s. 51
KAYAOĞLU Ömer, Rahatlama, s. 51
KAYAOĞLU Ömer, Dörtlük, s. 52
KAYAOĞLU Ömer, Toplum, s. 54
KAYAOĞLU Ömer, Gebe, s. 54
KAYAOĞLU Ömer, Yasam, s. 54
KAYAOĞLU Ömer, Biçim, s. 54
KORAY Yunus, Varlık Şiiri, s. 54
KÖKTEN Hande, Böylece, s. 58
KÖMÜRCÜOĞLU Sabahattin, Karçiçeği, s. 51
KÜÇÜK Salt, Şiirler, s. 59
MERCAN Hasan, Naim tirali'yi Aranan Şiir, s. 59
MERT Özkan, Sapanımda İnce Güzel Bir Taş, s. 51
MUSTAFA Ali, Çağdaş Yangınlar, s. 49
MUSTAFA Ali, Kendi Dilince Bir aşk, s. 50
MUSTAFA Ali, İncelikler Şarkısı, s. 51
MUSTAFA Ali, Öncesiz Ve Sonrasız, s. 54
MUSTAFA Ali, İstanbul'da Aşk, s. 55
ODYAKMAZ A. Nevzad, Tutunamayan, s. 50
ODYAKMAZ A. Nevzad, Eylül, s. 57
OTYAM Nusret Kemal, Bir Sonbahar Türküsü, s. 58
ÖZDEN Yekta Güngör, Zaman, s. 54
ÖZDEN Yekta Güngör, Oysa, s. 60
ÖZDENOĞLU Şinasl, Ölüler Bilseler Ki, s. 50
ÖZDENOĞLU Şinasl, Öte'de, s. 56
ÖZTÜRK Asım, Biliyorum, s. 58
ÖZTÜRK Gülşen, Sorgun, s. 56
ÖZTÜRK Gülşen, Uzak Şehir, s. 59
ÖZER Ahmet, Taceddin Bir İnsan, s. 58
ÖZYÜREKLİ Tlmuçln, Ne Anlatır Onlar Sana, s. 54
ÖZYÜREKLİ Tlmuçln, Öğretmene Güzelleme, s. 56
ÖZYÜREKLİ Tlmuçln, Sesleniş, s. 60
SANIMER Gündoğdu, Gümüş Sularda, s. 49
SANIMER Gündoğdu, O İlk Gün, s. 50
SANIMER Gündoğdu, Bir Kırsal Öykü, s. 51
SANIMER Gündoğdu, Belki, s. 52
SANIMER Gündoğdu, Armağan, s. 60
SEZER Çiğdem, Zamansız Güz, s. 49
SARIALİOĞLU Kenan, Kâzım Polat İçin, s. 58
ŞAHİN Haşlm, Koşularak Sancılara, s. 58
ŞAHİN Hüseyin, Ölüler Evinde, s. 60
TANSEL Oğuz, Kındam / 7, s. 58
TAŞKIN Altay, Koca Mimar Sinan, s. 53
TİĞ İbrahim, Akşam Cinayeti, s. 55
TİĞ İbrahim, Sahilde, S. 58
TOPÇU İhsan, Dörtlemeler, s. 52
TOPÇU İhsan, Dörtlemeler, s. 56
TOSUN Bektaş, Ren, s. 57
UĞURLU Mehmet Cemil, Charles Chaplin'e Sesleniş, s. 52
UĞURLU Mehmet Cemil, Vincent Van Gogh, s. 57
UĞURLU Halim, Usuma Çıkagelirsin, s. 57
YALKIN Sabahattin, Nisan Ağıdı, s. 49
YALKIN Şabahattin, Sanık, s. 53
YALKIN Sabahattin, Unutmak İstesem De, s. 57
YILDIZ İbrahim, O, s. 58●

hadi gel

Mehmet AYDIN

Yitirdi yönünü
Birden şaşkınlığa düşüp
Ateşli insan sesi
Soluğu tıkandı anların
Kıpırtısız kaskatı kaldı nesneler
Taş kesildi bekleyiş
Ölgün suları coşturdu arzular
Ezgiler salıncağında düşlerimin
Hep sallıyorum seni
Taçsız bir kraliçe gibi
Sevgiye ve sevmelere açım ben
Hadi gel artık çiçekler soldu
Saçlarının tellerini çözdüm
Sabırla güneşin
Koştum ve yoruldum
Tutkularımın ardından
Zaman içiyor her şeyi
Bin bir sorgulu gündüzle
Kuşatılmış geceyi
Düşündüm ki
Boşluğun bilinmezliği
İnsanı düz yolundan eyler
Giderayak çivilendi bulutlar
Dört yanda ufuklar suskun
Şimdi dinleniyor yaşam
El yordamıyla koşuyorum sana
Hadi gel
Ürpertip üşütmeden
Taze otları ve filizleri çiyler.

akyel

hilmi haşal

korkma çocuğum bu seslerden
yağmurun yolda olduğu kesin:
tenekelerin tokuşup ötüşmesi
kapıların kendi kendine konuşması
o yüzden
balkonda sanki yürüyen bir şeyler var
çamaşır tellerinde bir uzun hava
insanlar uyur sanma, şimdi uyanıktırlar
korkma çocuğum bu seslerden...
işte cama vuran ilk damlacıklar
tanı bu kentin yağmur öncesi anlarını
ve ardından şu güzelim ilkyaz
yunmuşluğunu
yeşil kurdelalı bir çocuk başını andırırken
uludağ
tanı yurdunu...

kültür-sanat olayları-haberler

● Derleyen: **M. Reşat SÜMERKAN**

SERGİ

● **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde 1 - 21 Şubat 1991 tarihleri arasında **Turgut Candaş**'ın Resim Sergisi yer aldı.

● Aynı Galeri'de 24 Şubat - 12 Mart 1991 tarihleri arasında da GESAM üyesi 20 sanatçının resim sergisi izlendi.

● **Mahmut Gologlu Kültür Sanat Merkezi**'nde **Şekip İskender** resim koleksiyonu sergisi vardı. 22 sanatçının yapıtlarından oluşan sergi 8 Şubat günü açıldı.

● **22 Şubat 1991: İş Bankası Sanat Galerisi**'nde **Ali Ekber Kapıkıran** Kolleksiyonundan **"Atatürk Fotoğrafları"** sergisi.

● **Trabzon Akbank Sanat Galerisi**'nde ise **Neşe Kosal**'ın resim sergisi 27 şubat 1991 tarihinde açıldı.

TİYATRO

● **Trabzon Devlet Tiyatrosu** Şubat ayı başında **Melih Cevdet**'in **"İçerdekiler"** ve **Turgut Özakman**'ın **"Bir Şehnaz Oyun"**unu yinelerken, 21 Şubat günü de **Gogol**'un **"Müfettiş"** oyununu sahneye koydu. Yapıtı **Şakir Gürzumar** yönetti. 24 Şubat - 4 Mart günleri arasında ise **Diyarbakır Devlet Tiyatrosu** oyuncuları **Recep Bilginer**'in **"Yunus Emre"** oyunuyla **Trabzon**'un konuğu oldular. Yapıtı **Zafer Kayaoğlu** yönetti.

KONFERANS

● **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde iki ayrı konuda konferans gerçekleştirildi. 23 Şubat günü sunulan konferanslarda **Osman Altuntaş "Muhammet Siyahkalem Resminde Beden Hareketleri ve Psikolojik Yüz İfadeleri"** konusunda; **Doç. Dr. Atalay Karaoğlu** da **"Türk Resminde Geleneksel Sivil Konuklar"** başlığında bilgiler sundular.

KUTLAMA

● **Trabzon**'un Kurtuluşunun 73. yıldönümü, **Trabzon Valiliği** ve **Belediye Başkanlığı**'nca ortaklaşa düzenlenen tören ve etkinliklerle kutlandı.

● **Hamamlızade Kültür Merkezi**'nde **Herrangül** topluluğunun müzik dinletisi.

● **23 Şubat 1991: Hamamlızade Kültür Merkezi**'nde **Ahmet Can Ball, Rasim Şimşek, Ahmet Özer, T.Korkmaz, Şevket Çulha**'nın katılımıyla **"Muhaceret ve Kurtuluş"** konulu toplantı.

● Aynı Kültür Merkezinde **Bedri Rahmi Eyuboğlu, Eren Eyuboğlu, Mehmet Eyuboğlu**'nun yapıtlarından oluşan **"Yazışma Sergisi"** açıldı.

● Aynı Kültür Merkezinde 23 Şubat günü Türk Halk Müziği dinletisi ve Halkoyunları Gösterisi yapıldı.

● **24 Şubat 1991: 24 Şubat Uluslararası Yarı Maraton** koşusu.

● **Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi**'nde **Bedri Rahmi Eyuboğlu** büstünün açılışı ve **"Çocuklar Sevgiyle Büyür"** adlı çocuk resimleri sergisi.

● **Mahmut Gologlu Kültür Merkezi**'nde **"Bedri Rahmi Eyuboğlu Redrospektif Resim Sergisi"**.

● **Trabzon Devlet Tiyatrosu** fuayesinde **"Trabzon Yayınları Sergisi"**.

ÖDÜL

● **İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kadın Eserleri Kütüphanesi** ve **Bilgi Merkezi Vakfı**'nca düzenlenen **"Kadın Gözüyle Kadın"** konulu yarışmada **Foto Forum** yönetim kurulu üyesi **Türkün Sümerkan** 2.'lik ödülü kazandı.